

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΚΗ

Ἄνθρωπος διαπρέπων ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν λογίοις, βαθεῖαν κεκτημένος γνώσιν τῶν κανόνων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μετρικῆς, εἰς μακρὰν ἐπιδοθεὶς μελέτην τῆς καθ' ἡμᾶς στιχουργίας, προσέτι δέ, ὅπερ παρ' ὀλίγοις συμβαίνει, ἔξοχον συνενῶν ἐμπειρίαν τῆς τε ἐξωτερικῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς, ὁ κ. Παναγ. Γριτσάνης ἐξέδωκεν ἐσχάτως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πραγματεῖαν περὶ τῆς ἡμετέρας στιχουργικῆς, μετ' ἀντιπαραθέσεων πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἀποβλέψας συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ῥυθμικὴν τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν ᾠσμάτων.

Τὸ ἔργον τοῦτο, μαρτυροῦν περὶ βαθείας γνώσεως καὶ ἐνδελειχοῦς μελέτης τῆς ἀρχαίας φιλολογίας καὶ οὐχ ἤττον τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἐστὶ λίαν ἐπίκαιρον ἐν χρόνῳ καθ' ὃν ἡ Μοῦσα, κατελθοῦσα ἐκ τῶν δυσπροσίτων κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ, ἐπῆρε τοὺς κάμπους, τὸ δὴ λεγόμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀδιαφοροῦσα περὶ κανόνων, καὶ πολλακίς οὐδ' ἰδέαν τινὰ περὶ ὑπάρξεως αὐτῶν ἔχουσα.

Τὰ συμπεράσματα τοῦ πολυμαθοῦς συγγραφέως εἰσι κατ' ἐμὲ ὀρθότατα καὶ πάσης συστάσεως ἄξια, ὡς ἐν πρώτοις τὸ περὶ τῆς ταυτοτήτος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ῥυθμικῆς μετὰ τῆς ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ νῦν παρ' ἡμῖν στιχουργία, ἀντικαταστάσει τοῦ τόνου ἀντὶ τοῦ χρόνου.

Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, ὡς γνωστόν, συνδυαζόμενα ἀποτελοῦσι τὸ ᾠσμα. Ἀσματικὴ δὲ μέχρι τινός ἐστι συνεχέστατα ἡ ἀρχικὴ τῶν καῶν προφορά, ὡς φερ' εἶπεν σήμερον ἡ τῶν Σουηδῶν, καὶ πολλαχοῦ ἡ τῶν ἀγροδιαίτων τάξεων τοῦ λαοῦ. Πλὴν δὲ τούτου, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι πᾶν ποίημα κατ' ἀρχάς, καὶ ἐπὶ πολὺ μετὰ ταῦτα ἀναγκάως ἐψάλλετο, τὰ λυρικά πρὸς λύραν, τὰ δραματικά, καὶ αὐτὸς αὐτῶν ὁ διάλογος, πρὸς αὐλόν, καὶ τὰ ἐπικά διηροῦντο εἰς ῥαψωδίας. Καὶ τούτου ἕνεκα ἄρα ὁ ῥυθμὸς αὐτῶν ἦν ὠδικῶς διεσκευασμένος. Ἄλλ' ὅτε ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἡ ἐπιμιξία καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐξετάθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα ὅτε τέλος ἡ ποίησις βαθμηδὸν ὑπεχώρησε τῇ ῥητορικῇ καὶ τῇ πεζογραφίᾳ, τότε καὶ ἡ προφορά ἀπέβαλε τὸν ᾠσματικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, καὶ ἀντὶ τῶν δύο στοιχείων διετήρησε μόνον τὸ ἐν, τὸν τόνον, καὶ τοῦτον οὐχὶ κατὰ τὰς μουσικὰς αὐτοῦ διαιρέσεις εἰς ὄξυν καὶ βαρύν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς καθιστῶντα τὴν φέρουσαν αὐτὸν συλλαβὴν ἐντονωτέραν τῶν ἄλλων, ὡς ictus, καθὼς παραδέχεται τοῦτο καὶ ὁ κ. Γριτσάνης,

ὀρθῶς παρατηρῶν ὅτι εἰς ἐκάστην λέξιν εἰς ὑπάρχει τόνος, τὸ πολὺ δύο, πρὸ ἐγκλινομένων, καὶ οὗτος ἀντικατέστησε τὸν χρόνον, ὧν ἀντ' ἐκείνου αὐτὸς νῦν βάσις τοῦ ρυθμοῦ τῶν μὴ ἀναγκαίως δι' ἄσμα συντιθεμένων στίχων.

Διὰ πλείστων, καὶ τὴν εὐρεῖαν γνώσιν τῆς ἀρχαίας φιλολογίας ἐλεγχόντων παραδειγμάτων καταδεικνύει ὁ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας τὴν ὑπὸ τοῦτον τὸν ὄρον ταυτότητα τῶν σημερινῶν ἡμῶν στιχουργικῶν ρυθμῶν μετὰ τῶν ἀρχαίων. Τινὲς βεβαίως εἶχον ἐκλίπει ἢ σχεδὸν ἐκλίπει ἐκ τῆς νεωτέρας στιχουργίας, διότι καὶ τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως ἄτινα χρῆσιν αὐτῶν ἐποιούντο εἶχον πρὸ πολλοῦ καὶ αὐτὰ πέσει εἰς ἀχρηστίαν. Ἄλλ' ὅτε σπουδάζων ἔτι ἐν Μονάχῳ κατὰ τὸ 1826 εἶχον κατὰ πρῶτον διίδει τὴν ἀντικατάστασιν ταύτην τοῦ τόνου ἀντὶ τοῦ χρόνου, τότε ἐπειράθην ν' ἀνακαλέσω, εἰ δυνατόν, εἰς τὴν ζωὴν παρ' ἡμῖν καὶ τὰ ἐξαφανισθέντα ἀρχαῖα μέτρα, καὶ ἔγραψα ἐν ἑξαμέτροις τὴν ἐν τῷ δράματι *Φροσύνη* ἐπὶ τὸ ἐπικώτερον συντεταγμένην διήγησιν τοῦ πνιγμοῦ τῆς Φροσύνης, καὶ τὸ μέτρον τοῦτο μετεχειρίσθησαν μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Ὅρφανίδης καὶ ἄλλοι. Προσέτι δ' ἐρευνήσας ἀνεῦρον ἐν τοῖς δημοτικῶς ἡμῶν ἄσμασι σπάνια τινὰ παραδείγματα τοῦ ἐπισήμου ἰαμβικοῦ τριμέτρου τῶν ἀρχαίων, καὶ τούτου ἔδωκα ἐπίσης δεῖγμα ἐν τῷ αὐτῷ δράματι, ἐφαρμόσας ὅμως κατὰ τοὺς ἀρχαίους τὴν μείζονα ἐλευθερίαν διδοῦσαν εἰς τοὺς στίχους διπλὴν τομὴν εἰς τὸ πενθημιμερές ἢ τὸ ἐφθημιμερές, ἀντὶ μόνης τῆς δευτέρας τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων καὶ μετὰ ταῦτα ἔγραψα δράματα κατὰ τὸ μέτρον τοῦτο, γενικῶς δεκτὸν γινόμενον, καὶ ἐφαρμοσθὲν ὑπ' ἀνδρῶν οἷοι ὁ Κουμανοῦδης, ὁ Βερναρδάκης, ὁ Λάμπρος καὶ ἄλλοι. Τὸν δ' ἀναπαιστικὸν τετράμετρον, ὅστις ἔχει τι τὸ ἐπίσημον καὶ τὸ ἀφηγηματικόν, καὶ ἐν ὁ Ἀριστοφάνης μετεχειρίζετο εἰς τῶν χορῶν τοὺς παραβάσεις, ἐφήρμοσα εἰς τὰς κατὰ μίμησιν ἐκείνων γεγραμμένας παραβάσεις τῆς ἐμῆς κωμῆδος τοῦ *Κοντρούλη*, ὧν τὴν μίαν φαίνεται ὁ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας γινώσκων καὶ ἐκλαμβάνων ὡς ἰδιαιτέρον ποίημα, φέρον δὴθεν τὸν τίτλον «*Ἀμουσία*». Εἶτα δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον ἔγραψα καὶ τὰς παραβάσεις τῶν τριῶν κωμῶδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἅς μετέφρασα, τῶν Νεφελῶν, τῶν Ὀρνίθων καὶ τῆς Εἰρήνης.

Μεταξὺ ὅμως τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν αὐτοῖς ἀνταποκρινομένων νέων στίχων ὁ κ. Γριτσάνης μετ' ὀρθῆς κρίσεως ἀναγνωρίζει ὅτι ὑφίστανται καὶ διαφοραί, οἷον τῆς πολλαχοῦ συμπτώξεως δύο βραχειῶν εἰς μίαν μακράν, ὅθεν ὁ δάκτυλος καὶ ὁ ἀνάπαιστος ἀντικαθίστανται ὑπὸ σπονδείου, καὶ ἄλλαι τοιαῦται. Ἀλλὰ τούτων αἱ πλεῖστοι ἐξηγοῦνται ἐκ τοῦ ὑπο-

χρωτικῶς ἄσματικοῦ χαρακτήρος τῆς ἀρχαίας μετρικῆς, καθ' ὃν ἡ δευτέρα μακρὰ τοῦ σπονδείου ἐν τῷ δακτυλικῷ μέτρῳ καὶ ἡ πρώτη ἐν τῷ ἀναπαιστικῷ ἐψάλλετο ὡς δύο βραχεῖαι, καὶ ὁμοίως καὶ ἄλλαι τινὲς παρεκβάσεις τοῦ σταθεροῦ μέτρου, διὰ τοῦ ἄσματος καλυπτόμεναι. Ὁ σπονδεῖος, ὡς γνωστὸν, ἀρχικῶς δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἑξαμέτρῳ, καὶ εἰσῆχθη μετὰ ταῦτα μόνον ὡς ποιητικὴ, ἢ ὀρθότερον μουσικὴ τις ἐλευθερία. Ὡστε τὴν σήμερον, ὅτε πλέον οἱ στίχοι δὲν ψάλλονται ὑποχρωτικῶς, αἱ τοιαῦται ἐλευθερίαι δὲν ἔχουσι τὸν αὐτὸν λόγον ὑπάρξεως, καὶ ὡς καταστρέφουσαι τὸν ρυθμὸν διὰ τὴν σπάνιν παρ' ἡμῖν τῶν σπονδείων (δύο ἄλλεπαλλήλων τετονισμένων συλλαβῶν, ἢ μᾶλλον τριῶν, διότι καὶ ἡ ἀμέσως μετὰ τὸν σπονδεῖον ἢ πρὸ αὐτοῦ συλλαβὴ ἔστι καὶ ἐκείνη μακρὰ), πρέπει μᾶλλον ν' ἀποφεύγωνται, ἢ σπανία νὰ γίνηται χρῆσις αὐτῶν.

Ἄλλ' ἐνταῦθα δὲν βλέπομεν διατὶ ὁ κ. Γριτσάνης, ὅστις τόσον ὀρθῶς ἀνεγνώρισε τὴν ταυτότητα τῆς νέας στιχουργίας μετὰ τῆς ἀρχαίας, ἀπέστη ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ καὶ πρακτικωτάτου τῆς πρώτης συστήματος, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ νέοι στίχοι μετροῦνται δὴθεν κατὰ συλλαβάς. Ἀριθμὸς συλλαβῶν δὲν ἀποτελεῖ ρυθμὸν, ἀλλὰ συνδυασμὸς συλλαβῶν διαφόρων κατὰ τὴν ἔντασιν, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μακρῶν καὶ βραχειῶν, παρ' ἡμῖν τετονισμένων καὶ ἀτονίστων. Εἰς μόνην τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἢ κατὰ συλλαβὰς μέτρησις ἐπιβάλλεται, διότι ἡ γλῶσσα αὕτη οὔτε χρόνον οὔτε τόνον ἔχει, καὶ πάσας τὰς λέξεις τῆς τονίζει εἰς τὴν λήγουσαν, ὥστε ἐπὶ τοῦ τόνου θὰ τῇ ἦτον ἀδύνατον νὰ στηρίξη τὴν προσφῶδιαν τῆς, καὶ περιωρίσθη μόνον εἰς τῶν συλλαβῶν τὴν ἀριθμῆσιν· ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου καὶ οἱ στίχοι τῆς σύγκεινται ἐκ ποικίλων ρυθμῶν παντοίως συνδυαζομένων. Οἷον τῆς *Ἐρριάδος* ὁ πρῶτος στίχος :

Je chante ce héros qui régna sur la France,

ἔχει, θὰ ἔλεγον οἱ μετρικοὶ, τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον εἰς ἰάμβους, τὸ δεύτερον εἰς ἀναπαιστούς. Ὁ δεύτερος :

et par droit de conquête et par droit de naissance,

ἐστὶν ὅλως ἀναπαιστικός. Τοῦ *Ῥακίνου* ὁ στίχος :

qu'errant dans le palais sans suite et sans escorte

ἐστὶν ὅλως ἰαμβικός. Καὶ ἐπειδὴ αἱ γαλλικαὶ λέξεις εἰσὶ συνήθως ὀλιγοσύλλαβοι, προχειρότατα εὐρίσκονται καταλήξεις, δηλαδὴ σχετικῶς μικραὶ συλλαβαὶ αὐτῶν, κατὰ τρίτην συλλαβὴν διὰ τοὺς ἀναπαιστούς, κατὰ δευτέραν, τετάρτην ἢ καὶ ἕκτην (*imperturbablement; mais il ne se trahit*) διὰ τοὺς ἰάμβους.

Ἄλλα παρ' ἡμῖν, ὡς ἐρρήθη, καὶ ὡς καὶ ὁ κ. Γριτσάνης ὀρθότατα παραδέχεται καὶ πρᾶσθαι, ἢ διαφορὰ τῆς θέσεως τῶν τόνων ἀποτελεῖ καὶ διαφορὰν ῥυθμῶν, ὥστε ὁ κατὰ συλλαβὰς ὀρισμὸς τῶν στίχων ἐστὶν οὐ μόνον ἀνεπαρκής, ἀλλ' ἀδύνατος. Οὕτω φερ' εἶπεῖν δεκαπεντασύλλαβός ἐστι καὶ ὁ

«Τί θέλεις ἄρα νὰ εἰπῆς, καὶ ὁ σκοπὸς σου ποῖος ;»

δεκαπεντασύλλαβος καὶ ὁ

«Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων, ἢ πατρὶς σᾶς προσκαλεῖ.»

ἀλλ' ὁ χαρακτήρ ἑκατέρου, τοῦ ἰαμβικοῦ καὶ τοῦ τροχαϊκοῦ, ἐστὶ διάφορος καὶ ὄλως ἀντίθετος· ὅτι δ' ἢ κατάληξις ἐστὶ τοῦ μὲν ὀξύτονος, τοῦ δὲ παροξύτονος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς χαρακτηρισμὸς, διότι καὶ ὁ ἐπόμενος στίχος φερ' εἶπεῖν,

«Εἰς τὰ ὄπλα κ' ἐμπρός οἱ νέοι Μαραθωνομάχοι»,
ἐστὶν ἐπίσης δεκαπεντασύλλαβος, ἔχων τὴν κατάληξιν παροξύτονον, ἀλλ' ἐστὶν ὄλως διαφόρου ῥυθμοῦ τοῦ πρώτου στίχου ὃν ἀνωτέρω ἀνεγράψαμεν. Ὁμοίως ὁ

«Ἡ φύσις πᾶσα τὸν Θεὸν λατρεύει»,

καὶ ὁ

«Ἦτον ὄτ' ἐπλάσθη λευκὸν τὸ ῥόδον»,

εἰσὶν ὁ μὲν ἰαμβικός τρίμετρος καταληκτικός, ὁ δὲ σαπφικός, συγκείμενος ἐκ τροχαϊκοῦ διμέτρου βραχυκαταλήκτου καὶ ἐξ ἰαμβικοῦ μονομέτρου ὑπερκαταλήκτου.

Αἱ δὲ ὁδηγίαι περὶ τοῦ τίνες συλλαβαὶ ἐκάστου στίχου νὰ τονίζονται καὶ τίνες νὰ μένωσιν ἀτόνιστοι, ἀποβαίνουσι μακρόταται καὶ δυσεφάρμοστοι, ἴσως δὲ δύναται τις μεμψίμοιρος νὰ διίσχυρισθῆ ὅτι τοῦτο μόνον ἔχουσι τὸ καλὸν ὅτι δύναται καὶ νὰ πείσωσιν τινὰς τῶν ἀδεξιωτέρων ν' ἀπέχουσι μᾶλλον ὄλως τῆς στιχοουργίας.

Τῆς ἀρχαίας μετρικῆς ἐξ ἐναντίας ἢ μέθοδος οὐ μόνον οὐδεμίαν παρέχει δυσχέρειαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς στίχους, δηλαδὴ τοὺς συνήθεις, ἀκριβῶς χαρακτηρίζει, ὡς ἰαμβικούς, τροχαϊκούς, ἀναπαιστικούς, ἀπὸ διμέτρων μέχρι τετραμέτρων, ἢ καὶ συνθέτους, ὅταν τοιοῦτοι ὑπάρχωσι.

Παρεμβάλλονται ὅμως, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, καὶ ὡς ὁ συγγραφεὺς διὰ μακρῶν ἐκθέτει, καὶ εἰς τὴν νέαν στιχοουργίαν, πόδες ἄλλοι πλὴν τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν ἐκάστῳ στίχῳ, ὅτινες καὶ ποικίλλουσι χωρὶς νὰ καταστρέψωσι τὸν ῥυθμὸν. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ πυρρίχιος (υυ) εἰς τὰ ἰαμβικά καὶ τροχαϊκὰ μέτρα, διὰ τοῦτο μετρούμενα κατὰ διποδίαν, ἵνα τοῖς ἐπιτρέπηται ὡς ἓνα τῶν δύο ποδῶν τὸν ἄτονον τοῦτον νὰ ἔχωσιν εἴτε

πρῶτον εἴτε δεύτερον (ὡς: γαλγνιαι|α θάλασσα), ἢ τὸν ἀντίστροφον τοῦ

ἐπικρατοῦντος ἐν τῷ ῥυθμῷ, τροχαῖον ἐν ἰαμβοῖς, ἢ ἰαμβον ἐν τροχαίοις,
— υ υ — υ υ — υ — υ
πρῶτον πάντοτε ἐν τῇ διποδίᾳ, (ὡς: ὅσοι πιστεύουσ' εἰς Θεόν καὶ: πα—
— υ υ — υ
τρὶς γύμνω|σον τὸ ξίφος).

Εἰς τὸ δακτυλικὸν μέτρον παρεμβάλλονται καὶ παρ' ἡμῖν σπονδεῖοι, ἀλλὰ σπανίως, διότι ὀλίγους ἔχομεν τοιοῦτους πλὴν τῶν ἀπαρτιζομένων

ἐκ μονοσύλλαβων ἐντόνων (οἷον «Φεῦ ! ποῦ θέλω κρυβῆ !»). Προσέτι δὲ καὶ ὁ πρῶτος ποὺς τοῦ στίχου δύναται ἐνίοτε νὰ ᾖ τρίβραχος, διότι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἢ ἀρχικὴ συλλαβὴ τοῦ στίχου δι' ἐντάσεως προφέρεται σχεδὸν ὡς μακρὰ (οἷον: Εἰς τὸν στρατὸν ὀλεθρίαν κατέπεμψε νόσον). Τῆς τοιαύτης ἀδείας πρέπει ὅμως σπανίᾳ νὰ γίνηται χρῆσις. Οἱ δ' ἀνάπαιστοι παρ' ἡμῖν ἀδείας δὲν ἐπιδέχονται, πλὴν τῆς σπανίας ἀντικαταστάσεως διὰ σπονδείων. Ἀναπόφευκτος διὰ τὴν ῥυθμικὴν προφορὰν ἐστὶν ἡ τομὴ εἰς πλήρη λέξιν εἰς τοὺς μακροὺς στίχους, οἷον ἐν τῷ ἑξαμέτρῳ καὶ τῷ ἰαμβικῷ τρίμέτρῳ ἢ πενθημιμερῆς, ἢ μετὰ τὴν πρώτην, ἢ διὰ τοὺς δακτύλους καὶ τὴν δευτέραν, συλλαβὴν τοῦ τρίτου ποδός, ἢ ἢ ἐφθημιμερῆς, μετὰ τὴν πρώτην τοῦ τετάρτου· εἰς τὸν τετραμέτρον δὲ παντὸς μέτρου μετὰ τὴν δευτέραν διποδίαν. Τοῦτον τὸν μετρικὸν κανόνα ἀναγνωρίζει καὶ συνιστᾷ ὁ κ. Γριτσάνης καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν στιχοουργίαν. Φρονοῦμεν ὅμως ὅτι ἐδικαιοῦτο ἐν τοῖς παραδείγμασι 2 παραθέτει νὰ δειχθῆ αὐστηρότερος ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναποφεύκτου τούτου κανόνος.

Τὸ αὐτὸ νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, προσέτι δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν. Ὡς πρὸς τὴν πρώτην ὀρθότατα λέγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι «οἱ ὀξύτονοι στίχοι πρέπει νὰ ὁμοιοκαταληκτῶσιν ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς τελευταίας συλλαβῆς». ἀλλ' ἔπειτα, καμπτόμενος, προσθέτει ὅτι «ἐνίοτε δύναται νὰ ἀρχηται ἢ ὁμοιοκαταληξία, κατ' ἐξαιρέσιν τοῦ κανόνος, ἀπὸ μόνου τοῦ τετονισμένου φωνήεντος». Ἄλλ' ὁ λόγος ἐστὶ οὐχὶ περὶ τοῦ τί δύναται, ἀλλὰ τί ὀφείλει, καὶ ἡ τελευταία σημειώσις ἐγράφη πρὸς δικαιολόγησιν τοῦ τετελεσμένου, ἥτις δυστυχῶς πολλὰκις δύναται ἵνα γίνῃ καὶ τοῦ μέλλοντος ἀφορμῆ.

Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν δὲ, μετὰ χαρᾶς βλέπομεν τὸν πολυμαθῆ συγγραφέα ἀσυμφωνοῦντα ἐκείνοις ὅτινες ὑπερμαχοῦσι τῆς καθαρευούσης γλώσσης ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει· ἀλλὰ δὲν συμφωνοῦμεν εἰς τὸ ὅτι «ἡ δημόδης γλῶσσα, ἥτοι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς ἡ μᾶλλον οἰκεία τῇ ποιήσει», εἰ καὶ τὴν ῥῆσιν ταύτην κολάζει διὰ τῆς ἐπο-

μένης, ὀρθοτάτης καθ' ἑαυτὴν ἀοὐχὴ ὅμως ἢ κατωτάτη, ἢ βωπικὴ ἢ χυδαία τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τόπου, ἥτις ἐν πολλοῖς δὲν ἐννοεῖται ὑπὸ παντός τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἢ κοινὴ νεωτέρα τοῦ ἔθνους γλῶσσα, ἢ κεκαθαρμένη ἐκ τῶν ὀθνεῖων καὶ ῥυπαρῶν παρερρημάτων καὶ γραμματικῶς μᾶλλον διαπεπλασμένην».

Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν παραδέχομαι ὅτι ἡ δημόδης γλῶσσα ἐθεωρήθη πάντοτε (παρ' ἡμῖν βεβαίως) ὡς ἡ μᾶλλον οἰκεία τῇ ποιήσει. Τοιαύτην δὲν τὴν ἐθεώρει ὁ Ῥίζος, ὅτε ἐποίησε τὴν Ἀσπασίαν, τὴν ὠδὴν εἰς τὸ Σοῦλι καὶ ἄλλα, οὔτε ὁ πατὴρ μου, ὅτε μετέφραζε τὰ γαλλικὰ δράματα καὶ τὴν Αἰνειάδα, καὶ συνέταττε πολλὰς πρωτοτύπους ποιήσεις, οὔτε οἱ Σοῦτσοι, οὔτε ὁ Βερναρδάκης, οὔτε πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐπισημοτέρων ἡμῶν ποιητῶν. Τὰ κλέφτικα τραγούδια αὐτοσχεδιαζόμενα ὑπ' ἀγραμμάτων τῶν ὀρέων κατοίκων, οὓς ἐνέπνεεν ἡ ποιητικὴ τῆς Ἑλλάδος φύσις καὶ ὁ διαφλέγων αὐτοὺς πατριωτισμός, ἐκίνουν πολλῶν τὸν ἐνθουσιασμόν, οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι ἔγραφον ἀντάξια αὐτῶν, ὅταν ἐμιμοῦντο τὴν ἄξεστον γλῶσσάν των, τινὲς μὲν πάσης γραμματικῆς μορφώσεως καὶ αὐτοὶ ἐστερημένοι, ἄλλοι δ' εὐμαθεῖς μὲν ἀλλὰ διὰ τοπικὰς ἢ ἄλλας περιστάσεις εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης μὴ ἐγκύψαντες, καὶ ἄλλοι αὐτῆς ἐγκρατεῖς, τινὲς μάλιστα καὶ ἐγκρατέστατοι, ἀλλ' ἐξ ἴδιου τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι τὸ ὕφος τοῦτο παραδεχόμενοι.

Ἡ ποιησις ἐστὶν ἡ ὑπερτάτη τῆς γλώσσης καλλιτεχνία, καὶ οἱ ἀσκούντες αὐτὴν πρέπει τῆς γλώσσης μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ πάσης λεπτότητος νὰ ἐπιμελῶνται, ὡς θὰ ἔπραττεν ὁ Πραξιτέλης διὰ τὸ μάρμαρον δ' ἐλάξευε, μὴ λησμονοῦντες ὅτι πᾶν σφάλμα, πᾶσα ἀνακρίβεια (ἐνταῦθα ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, τὴν στιχοιουργίαν, τὴν ποιητικὴν σύνθεσιν) καθιστᾷ τὸ ἔργον ὀνάξιον τῆς τέχνης, καὶ προσέτι ὅτι ὁ ἀδυνατῶν νὰ ὑπερνικήσῃ οἷας δῆποτε τεχνικὰς δυσχερείας, ὀφείλει ν' ἀφίσταται μᾶλλον τοῦ στιχοιουργήματος, οὐ τὴν κατεργασίαν οὐδεμίαν ἀνάγκη τῷ ἐπιβάλλει.

Ἐπάρχει βεβαίως εἰς τὴν ποίησιν καὶ κλάδος ἐπιδεχόμενος ἀφελεστέραν καὶ μᾶλλον οἰκιακὴν γλῶσσαν παρὰ τὸ ἔπος, τὸ δράμα ἢ τὴν ὠδὴν, ὡς ὁ Θεόκριτος ἔγραφε τὰ Βουκολικὰ εἰδύλλια, ὡς ὁ Χριστόπουλος τὰ χαριέστατα λυρικά του· ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν πρέπει ν' ἀποπτύωσι πάντα ὅσον δῆποτε κανόνα γραμματικόν, δὲν πρέπει νὰ συγχωνεύωσιν ἐπὶ τὸ ἰταλικώτερον, καὶ ἐντελῶς παρὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλληνικῆς, πληθὺν συμπιπτόντων φωνηέντων, ἢ ἄλλα νὰ ἐκθλίβωσι χυδαίως καθ' ἑξῆς ἴσως τοῦ ἀμαθοῦς μέρους τοῦ λαοῦ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τόπου,

διότι οὐδ' εἰς καταρτισμὸν ἐθνικῆς φιλολογίας, οὐδ' εἰς ἐπίδοσιν τῆς προδοῦ καὶ ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος δύνανται νὰ συντελέσωσιν.

Εἴπομεν ὅτι ὁ κ. Γριτσάνης ἀναγνώριζει καὶ ἀναπτύσσει, διὰ μακρῶν μάλιστα, τὴν ταυτότητα τῶν ἀρχαίων στίχων μετὰ τῶν παρ' ἡμῖν κυρίως ἐν χρήσει.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῶν συνήθων ῥυθμῶν ὑπάρχουσι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἄλλοι παμποικίλοι, καὶ σχεδὸν εἰς κανόνα μὴ ὑπαγόμενοι, ὡς οἱ Πινδαρικοί, οἱ τῶν δραματικῶν χορῶν καὶ ὅσοι τοιοῦτοι. Οὗτοι συνετίθεντο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ οὐχὶ καθ' ὀρισμένον τύπον, ἀλλὰ κατὰ τὴν μουσικὴν ἣν αὐτὸς ὁ ποιητὴς συγχρόνως μετὰ τῶν στίχων συνέταττε, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἐκείνη, ἐξηρτῶντο ἀπλῶς ἐκ τῶν στιγμιαίων διαθέσεων τοῦ ποιοῦντος.

Μετέθησαν καὶ οὗτοι ὡς οἱ λοιποὶ ὅλοι εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα ;

Ὁ εἰς ταῦτα πάντα ἐμβριθῶς ἐμβαθύνων συγγραφεὺς ἀπαντᾷ, ναί. Οἱ δραματικοὶ καὶ ἄλλοι λυρικοὶ χοροὶ τὸ πρῶτον ἦσαν θρησκευτικοί, καὶ ἀπὸ τοῦ ναοῦ μετέθησαν εἰς τὸ θέατρον. Ἀφ' οὗ δὲ μετ' αἰῶνας ἡ δουλεία ἐφίμωσε τὴν δραματικὴν Μοῦσαν, τότε καὶ αὐτοὶ ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς των, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ οἱ ἀρχαῖοι τρόποι, ὡς ἔλεγον τὸ πάλαι οἱ μουσικοὶ, ἔγειναν τροπάρια, ὡς ἐκεῖνοι καὶ ταῦτα ἐξ ἐρρυθμοῦ πεζοῦ λόγου κατὰ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ μουσουργοῦ ρυθμιζόμενα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἤδη, ὡς καὶ ἡ ἐξωτερικὴ στιχοιουργία, οὐχὶ ἐπὶ τοῦ χρόνου πλέον, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ τόνου στηριζόμενα. Καὶ τινὰ μὲν αὐτῶν ἦσαν ἰδιομελῆ, πρωτοτύπως ὑπὸ μουσικῶν συνταχθέντα, ἄλλα δὲ προσόμοια, κατ' ἀρχαιοτέρας συνθέσεις ψαλλόμενα, ἴσως καὶ κατ' ἤχους διατηρηθέντας ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καθ' ὅσον ὁ κ. Γριτσάνης καταδεικνύει τινὰ μὲν συνταχθέντα κατ' ἀρχαῖον χρονικὸν ῥυθμόν, συμφώνως πρὸς ἀρχαίαν ἔξιν, ἀλλὰ μελοποιηθέντα κατὰ τὸν τόνον (σελ. 152), ἄλλα δὲ πληρέστατα ἀντιστοιχοῦντα τονικῶς πρὸς ἀρχαῖα ποιήματα (σελ. 153).

Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ κ. Γριτσάνης ἐστὶν ἐκ τῶν θεωρούντων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν ὡς ἐπιζήσασαν ἀπόγονον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, καὶ ἡ γνώμη ἀνδρὸς οὕτω πολυμαθοῦς καὶ πολυπειροῦ εἰς τὰ μουσικά ἐστὶ πολῦτιμος.

A. P. Παγκαθῆς

ΖΩΙΚΟΣ ΜΑΓΝΗΤΙΣΜΟΣ

Υπνωτισμός, Πνευματισμός Περιέργα φαινόμενα.
Σκέψεις ψυχοφυσιολογικά.

Ἡ ἱστορία τοῦ περιεργοτάτου τούτου ζητήματος, συγχεομένη μὲ τὴν τοῦ θαυμασίου ἐν τῷ κόσμῳ, ἔχει τὰς πηγὰς τῆς εἰς παναρχαιοτάτους χρόνους, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ καταγωγή τῆς λέξεως *μαγνητισμός* μαρτυρεῖ¹.

Τὴν ἰδέαν τοῦ μαγνητισμοῦ ἀνευρίσκομεν ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας καὶ διατυπώσεις εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς περιόδους τῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μάγων τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου μέχρι τῶν γοητειῶν τοῦ Mesmer. Ὁ ἐπιτήδειος οὗτος βιενναῖος ἰατρός, ὡς γνωστόν, εἶνε ὁ πρῶτος, ὅστις τὸ 1775 ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ χάους τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἐχρησίμευσεν οὕτως εἰπεῖν ὡς πρωταπόστολος κατ' ἀρχὰς ἐν Αὐστρίᾳ, εἶτα ἰδίως ἐν Παρισίοις ὑποστηρίξας, ὡς ἄλλος Παράκελσος, τὰς θεωρίας αὐτοῦ περὶ ὑπάρξεως ρεύματος παγκοσμίου, ὅπερ ὠνόμαζε Ζωϊκὸν μαγνητισμὸν καὶ ὅπερ ἠδύνατο νὰ μεταδοθῆ ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον.

Αἱ θεωρίαι αὐτοῦ, ἀσαφεῖς τὰ πολλὰ καὶ συγκεχυμέναι ἐτελειοποιῦντο σὺν τῷ χρόνῳ διὰ μεταγενεστέρων ἐρευνητῶν, Puysegur, Petetin, Faria κλπ. μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ἄγγλου χειρουργοῦ Braid, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1843 ἄρχεται τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων καὶ ἐγκαινιάζει πρᾶγματι τὴν ἐπιστημονικὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων τοῦ τεχνητοῦ ὕπνου.

Μετὰ τοῦτον ἄλλοι ἀξιόλογοι παρατηρηταί, ὡς ὁ Azam ἐν Bordeaux τὸ (1858) κλπ., συνεχίζουσι τὴν σπουδὴν τοῦ ζητήματος τούτου μέχρι τῆς νεωτέρας περιόδου, ἣτις χαρακτηρίζεται διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Richet, Charcot, Dumontpallier, Chambard, Liebeault, Bernheim,

¹ Ὁ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι Μάγνης λίθος ἢ χάριν συντομίας Μάγνης καλούμενος, ἐσήμαινε λίθον τοῦ ρεύματος ἢ τοῦ μαγικοῦ πνεύματος.

Ἡ λέξις Μάγνης εἶνε ἐσχηματισμένη ἐκ δύο φοινικικῶν λέξεων (μάγ-νάξ), ὧν ἡ πρώτη (μάγ), ἐξ ἧς καὶ αἱ ἑλληνικαὶ (μάγος, μέγας) καὶ αἱ λατινικαὶ (magus, magnus, magna), ἐσήμαινε πρόσωπον μεγάλης ἐπιρροῆς καὶ δυνάμεως, οἳ ἦσαν τότε οἱ ἱερεῖς κλπ., ἡ δὲ δευτέρα (νάξ) προέρχεται ἐκ ρίζης, ἣτις χαρακτηρίζει ἐβραϊστὶ πᾶν ὅτι μεταδίδει τὴν ἐπιρροὴν του πρὸς τὰ ἔκτος, ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐλληνικὴ λέξις Νόος.

Ζωϊκὸς μαγνητισμός, Ὑπνωτισμός, Πνευματισμός εἰσιν ὅροι καθιερωθέντες εἰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ ἐξ ὀρισμένου ἀριθμοῦ φαινομένων ἕκαστος, τὰ ὅποια ἀνήκουσι εἰς τὸν εὐρὺν κύκλον τῶν φαινομένων τοῦ αὐτοῦ ζητήματος.

Pitres, Brémond, Feré, Bourneville, Marie, Grasset, Luys κλπ. ἐν Γαλλίᾳ, Heidenhaim, Grutzner, Berger, Bauler, Reiger, Preyer, ἐν Γερμανίᾳ καὶ τῶσων ἄλλων.

Ἐμορφώθη λοιπὸν οὕτω τὸ ζήτημα τοῦ ὑπνωτισμοῦ εἰς περιωπὴν ἐπιστημονικὴν καὶ εἶνε ἤδη ἐπὶ τοῦ τάπητος τῶν ἐρευνῶν καὶ τῆς τελειοποιήσεως.

Δὲν εἶνε βεβαίως τοῦ παρόντος νὰ ἐκτανθῆ τις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς λεπτομερείας, διὰ τὰς ὁποίας ὀλόκληροι εἰδικοί τόμοι εἶνε ἀφιερωμένοι πρὸς τοῦτο. Παρακάμπτοντες τὴν ἱατρικὴν καὶ ἱατροδικαστικὴν ὡς καὶ λοιπὰς ἐπόψεις τοῦ ζητήματος, θὰ περιορισθῶμεν ὅπως δώσωμεν εἰκόνα τινὰ ὑπὸ τὴν ψυχοφυσιολογικὴν αὐτοῦ ἄποψιν, ἣτις εἶνε καὶ γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος.

Τί εἶνε λοιπὸν ὁ ζωϊκὸς μαγνητισμός ἢ ἄλλως ὑπνωτισμός;

Εἶνε μία ἔκτακτος φυσιολογικὴ κατάστασις τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Μία νεύρωσις, ἣν προκαλεῖ τις εἰς ἄτομα προδιατεθειμένα. Ἐἷς ψευδο-ὑπνος, ὃν ἐπιβάλλει τις τεχνητῶς καὶ καθ' ὃν τὸ ὑπνωτιζόμενον ἄτομον χάνει τὴν ἰδέαν τῆς ἑαυτοῦ ὑπάρξεως καὶ τοῦ ἔξω κόσμου.

Οὕτω περίπου ὀρίζεται σήμερον ἐκ τῶν ἐνότων ὁ ὑπνωτισμός. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ ἅμωσ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ εἶνε πλέον εὐρεῖα, αἱ δὲ σχετικαὶ κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης ἀναλόγως ὀλιγισται, ὥστε πᾶς μέχρι τοῦδε ὀρισμός νὰ εἶνε ἀτελής ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ οὐσίαν τοῦ ζητήματος τούτου.

Τρόποι τοῦ ὑπνωτίζεσθαι

Ὡς γνωστόν πλεῖστοι εἶνε οἱ τρόποι τοῦ ὑπνωτίζεσθαι, αἱ δὲ αἰσθήσεις χρησιμεύουσιν οὕτως εἰπεῖν ὡς ὁδοὶ πρὸς τοῦτο.

Ἀκοή. Κρότος αἰφνίδιος, τόνος μουσικὸς κ. τ. ὅ. δύνανται νὰ προκαλέσωσι τεχνητὸν ὕπνον εἰς ἐν ἄτομον προδιατεθειμένον (καὶ τὸ τικ-τάκ τοῦ ὀρολογίου παρήγαγε πολλάκις ὑπνωτισμὸν).

Ὅρασις. Ἡ παρουσία λάμποντός τινος ἀντικειμένου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ὑποκειμένου (Braid), ἢ προσήλωσις τοῦ βλέμματος (Mesmer) κλπ.

Ἀσθή. Θλίξις τῶν ὑστερογενῶν καλουμένων ζωνῶν εἰς ὑστερικά ἄτομα, ὅταν ἔχωσι τοιαύτας πιέσεις τοῦ ὠτός, τοῦ μαστοῦ, τοῦ δακτύλου κ.τ.λ.

Διάφορα ὑπνωτιστικὰ ἐργαλεῖα ἐπίτηδες κατασκευασθέντα, ὅσον τῆ τοῦ κ. Luys κτλ.

Τέλος διὰ τῆς καλουμένης ὑποβολῆς (suggestion). Ἄρκει μόνον νὰ εἴπη τις εἰς τὸ προδιατεθειμένον ἄτομον: κοιμήσου καὶ ἐγένετο. Ἡ ὑποβολὴ τελεῖται καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους τρόπους· λέγομεν λ. χ. εἰς

τὸ πρὸς ὑπνώτισιν ἄτομον: θὰ μετρήσωμεν ἕως 5 καὶ ἅμα φθάσωμεν ἕως 4 νὰ κοιμηθῆς, ὅπερ καὶ γίνεται εὐθὺς ὡς ὁ πρὸς ὑπνώτισιν προφέρῃ τὸν ὀρισθέντα ἀριθμόν.

Πλὴν τοῦ διὰ τεχνητῶν μέσων προκαλουμένου ὑπνωτισμοῦ ἔχομεν καὶ τὸν λεγόμενον αὐτοὑπνωτισμόν, ὅστις παράγεται διὰ τῆς αὐθυποβολῆς τοῦ ἰδίου ὑπνωτιζομένου, ἥτοι ἀποφασίζει μόνος οὗτος νὰ ὑπνωτισθῆ καὶ ἡ ἰδέα αὐτῆ τῆς ἀποφάσεως τῷ χρησιμεύει ὡς ὑπνωτιστικὴ ὑποβολή.

Συνθήκαι τοῦ ὑπνωτισμοῦ αἰτιολογικαί

Πρώτιστα ἀνάγκη νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ πρὸς ὑπνωτισμόν θέλησις τοῦ ἀτόμου δὲν εἶνε καὶ ἀπαραίτητος, ἀπόδειξις τούτου ὅτι ἔχομεν ἄτομα ὑπνωτιζόμενα μετὰ κρότον αἰφνίδιον καὶ ἄνευ προπαρασκευῆς τῆς θελήσεώς των. Ἡ συγκατάθεσις ἐν τούτοις τοῦ ἀτόμου ὡς καὶ πᾶσα προκατάληψις περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπνωτίσεως συντρέχουσι πρὸς εὐχερεστέραν ὑπνώτισιν.

Ὡς πρὸς τὸ φύλον. Φαίνεται ὅτι αἱ γυναῖκες εἶνε μᾶλλον ὑπνωτίσιμοι ἂν καὶ δὲν εἶνε μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπνωτιζομένων ἀνδρῶν. Διὰ τινὰς μάλιστα παρατηρητὰς δὲν ὑπάρχει διαφορὰ, ὑπῆρξαν δὲ καὶ οἱ διαταθέντες ὅτι οἱ ἄνδρες εἶνε πλέον ὑπνωτίσιμοι. Ἴσως τοῦτο νὰ ἐξηγητῆ ἐκ τοῦ μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν.

Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν. Οἱ ἀπὸ 18-30 ἐτῶν ἡλικίας ὑπνωτίζονται εὐκολώτερον. Οὐχ ἦττον καὶ ἡ εἰς νεωτέραν ἡλικίαν ὑπνώτισις δὲν εἶνε δύσκολος. Ὁ Bérillon ἐπὶ 200 παιδίων, τὰ ὅποια μέχρι τοῦδε ὑπνώτισε, συνήγαγε τὸ ἐξῆς συμπέρασμα: ἐπὶ 10 παιδίων ἡλικίας 6-15 ἐτῶν πάσης κοινωνικῆς τάξεως, τὰ 8 εἶνε ἐπιδεικτικὰ ὑπνωτίσεως.

Ὡς πρὸς τὴν ἕξιν. Τὰ συχνότερον ὑπνωτιζόμενα ἄτομα προδιατίθενται ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὸ ὑπνωτίζεσθαι.

Ὡς πρὸς τὴν προδιάθεσιν. Λέγεται ὅτι πολὺ συντρέχει αὕτη εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ὑπνωτισμοῦ, τούτεστιν οἱ κληρονομικῶς ἐπιρρεπεῖς εἰς νευροπαθείας (νευρώσεις, ὑστερισμούς κλπ.) εἶνε καὶ οἱ μᾶλλον ὑπνωτίσιμοι. Κατὰ τοὺς νευρολόγους μάλιστα τῆς Salpêtrière, (Charcot, Marie, Babinski κλπ.) οἱ πλεῖστοι τῶν ὑπνωτιζομένων, ἂν ὄχι πάντες, εἰσὶν ὑστερικοὶ χωρὶς ἐν τούτοις καὶ ὅλοι οἱ ὑστερικοὶ νὰ εἶνε ὑπνωτίσιμοι.

Κατ' ἄλλους ὁμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς Σχολῆς τοῦ Nancy (Bernheim, Beaunis, Liégeois), αἱ σχέσεις τοῦ ὑπνωτισμοῦ πρὸς τὴν ὑστερίαν δὲν φαίνονται τόσῳ στεναὶ ὡς διατυπῶνται ἐν Salpêtrière φθάνουν μάλιστα μέχρι τοῦ νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι ἡ ὑπνωσις οὔτε σχετίζεται καὶ πρὸς τὸν ὑστερισμόν. Οἱ περὶ τὸν Charcot ἀντιτάσσουσιν εἰς τοῦτο ὅτι ἂν

πολλοὶ τῶν ὑπνωτιζομένων φαίνονται ὑγιεῖς, φέρουσιν ἐν τούτοις ἐν ἑαυτοῖς λανθάνουσαν τὴν ὑστερίαν. Ἡ πολεμικὴ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξακολουθεῖ ἀκόμη μεταξὺ τῶν δύο διακεκριμένων Σχολῶν. Ὁ Dumontpallier εἰς τινὰ περὶ ὑπνωτισμοῦ συζήτησιν ἐσχάτως εἶπεν, ὅτι ὅλος σχεδὸν ὁ κόσμος θὰ ἤτο ὑπνωτίσιμος, ἂν ἐγνωρίζαμεν νὰ θίξωμεν τὴν ὑπνωτικὴν ἐκάστου ὀργανισμοῦ χορδὴν.

Διάφοροι τοῦ ὑπνωτισμοῦ καταστάσεις

Ἀπὸ τῆς ἐν ἐργηγόρσει καταστάσεως μέχρι τῶν κλασικῶν φάσεων τοῦ μεγάλου ὑπνωτισμοῦ τοῦ Charcot ὑπάρχουσι, πλὴν τῶν περιγραφεισῶν μορφῶν (Fascination de Brénaud — état de charme — léthargie lucide κλπ.) καὶ πολλὰ ἀκόμη ἄλλαι διάφορων βαθμῶν, μὴ πῶταξινομηθεῖσαι εἰς κλασικὴν περιγραφὴν ὅπως ὁ μέγας ὑπνωτισμὸς καὶ αἰτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸν μικρὸν καλούμενον ὑπνωτισμόν, ἀποτελούμενον ἐξ ἐλαφρῶν μικτῶν συμπτωμάτων τοῦ μεγάλου ὑπνωτισμοῦ καὶ χρησιμεύουσαι ὡς διάμεσοι μορφαὶ ἀπὸ τῆς ἐν ἐργηγόρσει καταστάσεως μέχρι τοῦ μεγάλου ὑπνωτισμοῦ (états intermédiaires). Εἰς μίαν τῶν διαμέσων τούτων φάσεων ἀνήκει καὶ ἡ κατάστασις τοῦ φλίου μας ποιητοῦ κ. Πολέμη, ὅστις εὐχερῆσθη νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν παρατήρησίν μας.

Σημειωτέον ὅτι αἱ καταστάσεις αὗται δύνανται, διὰ συχνῶν ἰδίᾳ ὑπνωτίσεων, νὰ λάβωσι τὸν τύπον τοῦ μεγάλου ὑπνωτισμοῦ.

Μέγας ὑπνωτισμὸς τοῦ Charcot

Εἰς τὸ γόνιμον παρατηρητικὸν τοῦ ἐπιφανοῦς καθηγητοῦ τῆς Salpêtrière Charcot ὀφείλομεν τῷ ὄντι τὴν διαλεύκανσιν καὶ ἐπιστημονικὴν περιγραφὴν τῶν φάσεων τοῦ μεγάλου ὑπνωτισμοῦ.

Τρεῖς, ὡς γνωστόν, εἶνε αἱ φάσεις αὗται, αἰτινες χαρακτηρίζουσι τὸν μέγαν ὑπνωτισμόν: ἡ Ληθαργία, ἡ Καταληψία καὶ ἡ Ὑπνοβασία. Ἐν ἄτομον λοιπὸν ὑπνωτιζόμενον εἴτε αὐτομάτως εἴτε τεχνητῶς δύνανται νὰ ἐμπέσῃ εἰς μίαν τῶν φάσεων τούτων.

Πρὶν ἢ περιγράψωμεν ἰδιαιτέρως μίαν ἐκάστην, ἃς ὑποδείξωμεν ἐν ὀλίγοις τοὺς τρόπους, δι' ὧν δυνάμεθα νὰ μεταφέρωμεν τὸ ὑπνωτισθὲν ἄτομον διαδοχικῶς ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην φάσιν. Συνίστανται δὲ οὗτοι εἰς ἀπλουστάτους χειρισμούς, τοὺς ἐξῆς:

Ὅταν ὁ ὑπνωτιζόμενος βυθίζεται λ. χ. εἰς ληθαργίαν, τότε δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ καὶ οὕτω τὸν φέρωμεν εἰς καταληψίαν, ἐκ ταύτης, δι' ἐνός ἀνασυρμοῦ τοῦ δακτύλου μας ἐπὶ τοῦ μετώπου του, εἰς τὴν ὑπνοβασίαν, ἐκ τῆς ἧποίας τὸν ἀφυπνίζωμεν μετ' ἐν

φύσημα συγχρόνως και ἐπὶ τῶν δύο ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἢ και διὰ τῆς ὑποβολῆς ὡς ἀκολούθως: τῷ λέγομεν τουτέστι νὰ ἐξυπνήσης μετὰ τόσα... λεπτὰ τῆς ὥρας και μετὰ τὸν ὀρισθέντα χρόνον ὁ ἐν ὑπνοβασίᾳ ἀφυπνίζεται. Ὁ τελευταῖος οὗτος τρόπος τῆς ὑποβολῆς εἶνε και ὁ προτιμότερος διὰ τὸν λόγον, ὅτι αἱ διαταγαὶ τοῦ πειραματιζομένου ἐγγράσσονται βραδέως εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ὑπνωτιζομένου χωρὶς νὰ συνταράσσωσιν ἀποτόμως τοῦτον.

Ληθαργία

Ἡ ὑπνωτικὴ αὕτη κατάστασις εἶνε ἡ ἀρχικὴ, τουτέστιν ἄτομον τι ὑπνωτιζόμενον βυθίζεται εὐθὺς ἀμέσως εἰς ληθαργίαν, ἢ δευτερεύουσα, καθ' ἣν τοῦτο φθάνει εἰς τὴν ληθαργικὴν κατάστασιν, ἀφοῦ προηγουμένως διέλθῃ διὰ μιᾶς τῶν ἄλλων (καταληψίας, ὑπνοβασίας).

Ἄπαξ τέλος πεσὼν τις εἰς ληθαργικὴν κατάστασιν, τὴν ἀκόλουθον παρουσιάζει εἰκόνα: Μετὰ τινὰς δονήσεις τῶν βλεφάρων οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ κλείονται, γίνεται σιωπηλός, ἢ νόησις του προσωρινῶς καταστρέφεται, καθόσον συμμετέχει και ὁ ἐγκέφαλος εἰς τὴν καταπτώσιν ταύτην τοῦ ὀργανισμοῦ, μόνον δὲ τὸ νωτιαῖον σύστημα ζῆ. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος κεῖνται ὡς μάζα πλαδαρά, ἄνευ στηρίγματος, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πειραματιστοῦ. Ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον πρωματικός οὗτος ὀργανισμὸς ἐγκλείει ἐνδιαφέροντα τῷ ὄντι και ἔκτακτα φυσιολογικὰ φαινόμενα.

Ἐὰν ψαύσωμεν τὸ δέρμα, εἴτε και εἰς μικρὰν ἀκόμη ἀπόστασιν, κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ ἀντιβραχίου του, πάραυτα σύσπασις τῆς χειρὸς παράγεται τόσῳ ἰσχυρὰ ὥστε ἀδύνατον σχεδὸν νὰ ἐκτελεθῇ τις ταύτην ὁ δυσεκνίκητος οὗτος σπασμὸς ἐν τούτοις καταστρέφεται εὐκολώτατα δι' ἀπλῆς τριβῆς ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τοῦ ἀντιβραχίου, τῶν ἀνταγωνιστῶν δηλ. μυῶν. Καὶ εἰς ἄλλα τοῦ σώματος μέρη, οἷον εἰς τὸ πρόσωπον, παρόμοια φαινόμενα δύναται τις νὰ προκαλέσῃ. Ἡ ὑπερερευθιστικότης αὕτη τοῦ νευρομυϊκοῦ συστήματος, παρατηρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Charcot ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν καλουμένων σωματικῶν σημείων τῆς καταστάσεως ταύτης.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νευρομυϊκὴν ταύτην ὑπεραισθησίαν ἢ αἰσθητικότης τοῦ δέρματος και τῶν βλεννογμένων (ἀφή, πόνος) εἶνε κατεστραμμένη: δύνασθε νὰ διατρυπήσητε ὅσον θέλετε τὸ δέρμα αὐτοῦ με καρφοβελόνην ἢ ἄλλο τι αἰχμηρὸν χωρὶς νὰ παραγάγητε αὐτῷ οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην αἰσθησιν πόνου, πολλάκις δὲ οὔτε αἷμα ἐκρέει.

Ἄλλα νευρικὰ κέντρα τούναντιον, ὡς θὰ ἴδωμεν, διατηροῦσι τὴν αἰσθητικὴν ἢ ἀνεπτυγμένην ἐν τῇ προκειμένῃ καταστάσει, οἷον:

Ἡ αἰσθησις τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου και τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὡς δεικνύουσι πολλὰ πειράματα, ὧν ἄς ἀναφέρωμεν τινὰ τελεσθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Luys εἰς τὸ νοσοκομεῖον Charité, τὰ ὅποια, μεταξὺ ἄλλων, παρηκολουθήσαμεν.

Ἵπνωτίσας ἐν ἄτομον και θέσας τοῦτο ἐν καταστάσει ληθαργίας ἐξετέλεσε τὸ ἀκόλουθον πείραμα.

Ἔθεσε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ὑπνωτισμένου πίνακα ξύλινον ἄρκετοῦ πάχους εἰς τρόπον ὥστε ὁ ὑπνωτισθεὶς νὰ μὴ βλέπῃ τὰ ὀπισθεν τοῦ πίνακος τελούμενα, ἐκράτει δὲ ὀπισθεν τοῦ διαφράγματος τούτου ὁ πειραματιστὴς ὑέλινόν τι πώμασμα φιάλης μετὰ τινὰς στιγμὰς τὸ ἐν ληθαργίᾳ ἄτομον ἐξεγείρεται ἔντρομον και ἐξηγριωμένον. Ἀφαιρέσαντος τοῦ πειραματιστοῦ τὸ ὑάλινον τοῦτο πώμασμα, καταπραῦνεται ὁ ὑπνωτισθεὶς ἐκ τῆς ἐξεγέρσεως και ἐπανέρχεται εἰς τὴν ληθαργικὴν αὐτοῦ κατάστασιν. Θέτει ἐκ δευτέρου ὁ κ. Luys τὸ πώμασμα ὀπισθεν τοῦ πίνακος και ἀναπαράγεται ἡ αὕτη εἰκὼν: τὸ ἐν ληθαργίᾳ τουτέστιν ἄτομον διηγείρετο σφόδρα ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ὑέλινου πωμάσματος, τοῦ ὀπισθεν τοῦ πίνακος.

Δεύτερον πείραμα ἔτι περιέργον:

Ἵπνωτίζει γυναῖκα ὑστεροεπιληπτικὴν, πιέζων τὸ ἄκρον τοῦ ὠτός της και πίπτει αὕτη εἰς ληθαργίαν. Τοποθετεῖται ἐπίσης πίναξ μεταξὺ τῆς ὑπνωτισμένης και τοῦ κ. Luys, διαχωρίζων τούτους ὡς διάφραγμα. Ὁ κ. Luys, ἰστάμενος οὕτω ὀπισθεν τοῦ πίνακος ἐπαλλάσσει ἀλληλοδιαδόχως τὴν παρουσίαν διαφόρων σφαιρῶν, ποικίλων χρωμάτων, και ἰδοὺ τί περιέργον φαινόμενον ἐκτυλίσσεται ἐνώπιόν-μας: Ὅταν ὁ πειραματιστὴς κρατῇ σφαῖραν κιτρίνου χρώματος, ἢ ἐν ληθαργίᾳ γυνή, μεταπίπτουσα εἰς ὑπνοβασίαν, γίνεται φαιδρά, εὐθυμος, εὐχαριστημένη, μετὰ φυσιογνωμίαν δὲ μειδιῶσαν σπεύδει πρὸς τὸ ὀπισθεν τοῦ πίνακος μέρος ἀναζητοῦσα και ἐλκομένη οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τινος πράγματος, ἕπερ τῇ ἐνέπνεε τὴν χαρὰν και ἕπερ ἦτο ἢ ὑπὸ τοῦ πειραματιστοῦ κρυπτομένη κιτρίνη σφαῖρα, ἣν συλλαμβάνει και περιπτύσσεται ἐν τελείᾳ γοητεία και ἐκστάσει.

Ἀντικαθιστᾷ ὁ πειραματίζων τὴν σφαῖραν ταύτην δι' ἄλλης ἐπίσης μὲν κιτρίνης ἀλλὰ πεντάκις, ἐξάκις μεγαλειτέρας και ἡ φαιδρότης τῆς γυναικὸς πενταπλασιάζεται, ἐξαπλασιάζεται ἐκ διαμέτρου πρὸς τὰ νέα μεγέθη τῆς σφαίρας.

Ἀφαιροῦνται τέλος αἱ σφαῖραι πᾶσαι και ἀμέσως σθέννυται ἡ φαιδρότης τῆς γυναικὸς βυθιζομένης εἰς κατάστασιν ληθαργίας. Ἐπαναλαμβάνεται τὸ πείραμα μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι τώρα ὁ πειραματιστὴς κρατεῖ

σφαῖραν χρώματος κυανού ἢ ἐρυθροῦ ἀντὶ τοῦ πρῶην κιτρίνου. Ὅπως ἀντίθετος εἶνε ἡ ἡδὴ παραγομένη εἰκὼν: Ἡ γυνὴ ἐξεγείρεται μὲν πάλιν ἐκ τοῦ ληθάργου εἰς ὑπνοβασίαν, ἀλλὰ μελαγχολικὴ, συνωφρωμένη, δύσθυμος. Ἡ φυσιολογία αὐτῆς ἀποπνέει ἀπαρέσκειαν, ἐν σφοδρᾷ τέλος ἐξαγριώσει ἐφορμᾷ ὀπισθεν τοῦ πίνακος καὶ ἀπωθεῖ μετ' ἀποστροφῆς τὴν κυανὴν σφαῖραν, ἧς ἀφαιρέσεως, ἐπανερχεται ἡ γυνὴ πάλιν εἰς τὴν ληθαργικὴν γαλήνην.

Ἐπαναλαμβάνει διὰ τελευταίαν τὸ πείραμα ὁ κ. Luys ἐπαλλάσσω ὀπισθεν τοῦ πίνακος ὅτε μὲν τὴν κιτρίνην σφαῖραν, ὅτε δὲ τὴν κυανὴν ἢ ἐρυθρὰν καὶ ἀναπαράγεται τὸ ποικίλον φαινόμενον καθ' ὃ ἡ ἐν λόγῳ γυνὴ ἔχαιρεν ἢ ἐλυπεῖτο ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων χρωμάτων τῶν σφαιρῶν. Ἦτο τέλος δι' αὐτὴν πάντοτε τὸ μὲν κίτρινον χρῶμα τῆς σφαίρας σύνθημα χαρᾶς, τὸ δὲ ἐρυθρὸν ἢ κυανοῦν, λύπης καὶ μελαγχολίας.

Ἐβλεπε λοιπὸν αὕτη τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας τῶν σφαιρῶν διὰ μέσου τοῦ παρεντεθειμένου πίνακος ὅπως ἀκούομεν τὰς ἡχητικὰς δονήσεις διὰ μέσου διαφράγματός τινος¹.

Πλείστα τέλος παρόμοια πειράματα μαρτυροῦσι περὶ τῆς υπεραισθησίας διαφόρων νευρικῶν κέντρων κατὰ τὴν ληθαργικὴν ταύτην κατάστασιν.

Σημειωτέον ὡς πρὸς τὴν ὀπτικὴν ὑπερδιέγερσιν ὅτι αὕτη εἶνε μόνον φυσικὴ, καθόσον ἡ νοητικὴ ἐνταῦθα ὄρασις εἶνε ἐν καταπτώσει ὅπως καὶ ἡ συνείδησις τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου.

Καταληψία.

Εἶπομεν ὅτι ἐκ τῆς ληθαργίας δύναται τις νὰ μεταφέρῃ τὸν ὑπνωτισθέντα εἰς τὴν καταληπτικὴν κατάστασιν ἀνοίγων ἀπλῶς τοὺς ὀφθαλμούς του. Δύναται δὲ καὶ εὐθὺς ἀμέσως τὸ ἄτομον ὑπνωτιζόμενον νὰ ἐμπέσῃ εἰς καταληψίαν, ὅπερ συμβαίνει συχνότατα ἰδίᾳ μετὰ αἰφνίδιον κρότον κλπ.

Τὰ ἐξέχοντα συμπτώματα τῆς καταστάσεως ταύτης εἶνε τὰ ἑξῆς. Φυσιολογία ἀπαθῆς, οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ καταληπτικοῦ εἶνε τὰ μέγιστα ἀνοικτοί, τὰ βλέφαρα δὲν κλείουσιν ὑπὸ οἰονδήποτε ἐρεθισμόν, τὰ δάκρυα ῥέουσιν ἐντὸς τῶν παρεῖων, ἡ διεύθυνσις τοῦ βλέμματος αὐτοῦ εἶνε ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριότητα τοῦ πειραματιστοῦ, ὅστις δύναται νὰ τὸ προσηλόγη ὅπου ἂν αὐτὸς θέλῃ διὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ δακτύλου του.

¹ Ἡ ἐν λόγῳ γυνή, ἐφ' ἧς ἐπειραματίσθημεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν οἰκίαν μας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀγαπητοῦ μας συναδέλφου, διηγείτο ἡμῖν, ὡς καὶ εἰς τὸν κ. Luys, ὅτι ἡγάπα πολὺ καὶ ἐν ἐγρηγόρσει τὸ κίτρινον χρῶμα, ἤσθάνετο δὲ μεγάλην ἀπαρέσκειαν πρὸς τὸ κυανοῦν καὶ ἐρυθρὸν, ὅπερ ἀπέφευγε καὶ εἰς τὰς ἐνδύμασάς τῆς.

Ἡ νευρομυϊκὴ ἐρεθιστικότης, ἡ παρατηρουμένη ἐν τῇ ληθαργίᾳ, ἐδῶ ἐλλείπει, ὁ μηχανικὸς ἐρεθισμὸς τῶν μυῶν καὶ νεύρων ἐνταῦθα ἀντὶ νὰ ἐπιφέρῃ συσπάσεις τὸναντίον καταλήγει εἰς παρέσεις μέχρι παραλύσεων (Richer). Ἡ αἰσθησις τοῦ δέρματος εἶνε ὁμοίως κατεστραμμένη.

Χαρακτηριστικὴ εἶνε ἐπίσης ἡ κατάστασις τοῦ καταληπτικοῦ καθ' ἣν δύναται νὰ διατηρήσῃ πάσας τὰς δυνατὰς στάσεις, ἃς ἤθελε τῷ δώσει ὁ πειραματιστής, καὶ νὰ μὲνῃ ἀκίνητος ὡς ἄγαλμα. Ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἢ ὄρασις καὶ ἡ ἀκοή διατηροῦνται μέχρι τινὸς βαθμοῦ. Διὰ μέσου τούτων ὡς καὶ τῶν διαφόρων στάσεων ἃς ἴδῃ τις εἰς τὸ σῶμα τοῦ καταληπτικοῦ δύναται νὰ παραγάγῃ διαφόρους διεγέρσεις εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ. Παριστᾷ τις λ. χ. πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ διὰ μιᾶς χειρονομίας ὅτι ἵπταται ἐν πτηνόν καὶ ὁ καταληπτικὸς παρακολουθεῖ διὰ τοῦ βλέμματός του εἰς τοὺς ἀέρας τὸ φαντασιῶδες τούτο πτηνόν μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐκστάσεως. Τῷ φέρει τις τὴν χεῖρα εἰς τὰ χεῖλη του καὶ πάραυτα διαγράφεται εἰς τὸ πρόσωπόν του φιλικώτατον μειδίαμα. Σταυρόν τε τὰς χεῖράς του καὶ ἡ ψυχὴ του ἐκφράζει ἀμηχανίαν. Τῷ κλείετε τὴν παλάμην καὶ λαμβάνει στάσιν πάλης. Τὸν θέτετε ἐπὶ γονάτων ὑψοῦντες ἠνωμένας τὰς χεῖράς του καὶ λαμβάνει φυσιολογίαν προσευχομένου μετὰ βαθείας εὐλαθείας ὡς νὰ εὕρισκεται πρὸ ἐκκλησιαστικῆς εἰκόνας.

Εἶνε τῷ ὄντι θαυμάσιον τὸ θέαμα ὅπερ παρέχουσιν αἱ διάφοροι διδόμεναι στάσεις τοῦ καταληπτικοῦ, αἵτινες βεβαίως δύνανται νὰ εἶνε ποικίλαι κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ πειραματιστοῦ. Ἐὰν κλείσωμεν τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν τοῦ καταληπτικοῦ, θὰ ἔχωμεν οὕτω τὸ ἡμισυ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐν καταστάσει ληθαργίας καὶ τὸ ἕτερον ἡμισυ ἐν καταστάσει καταληψίας μετὰ τῶν ἀναλόγων εἰς ἐκάστην κατάστασιν συμπτωμάτων. Διχοτομεῖται οὕτως εἰπεῖν ὁ ἀνθρώπινος ὄργανισμὸς εἰς δύο καταστάσεις ὅπως διαφόρους ἀλλήλων.

Ἵπνοβασία.

Πλὴν τῆς φυσικῆς ὑπνοβασίας ἔχομεν καὶ τὴν οὕτως εἰπεῖν τεχνητὴν. Ἡ κατάστασις αὕτη εἶνε ἡ ἐλαφροτέρα τῶν ὑπνωτικῶν φάσεων παραγομένη εἴτε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ ὑπνωτίσει εἴτε ἐκ μεταβάσεως ἐκ τῆς καταληψίας διὰ προστριβῆς, ὡς εἶπομεν, τοῦ δακτύλου μας ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ὑπνωτιζομένου.

Ὁ ἐν ὑπνοβασίᾳ διατελὼν οὐδὲν παρουσιάζει τὸ φυσιολογικῶς ἔκτακτον κατὰ τὸ φαινόμενον. Ὅμιλεῖ, ἀκούει, ἀπαντᾷ εἰς ἐρωτήσεις, κινεῖται, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐκλαμβάνει τις τούτον ἐκ πρώτης ἀπόψεως ὡς διατελοῦντα ἐν ἐγρηγόρσει. Καὶ ἐν τούτοις τὸ κατὰ τὸ φαινόμενον ὑγιὲς τούτο

ἄτομον εὐρίσκεται, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς λίαν ἔκρυθμον φυσιολογικὴν κατάστασιν ὑπὸ σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἔποψιν.

Ζῆ μὲν, κινεῖται, ἀκούει, ὀμιλεῖ, ἄνευ ὅμως αὐτοβουλίας τινός, ἄνευ συνειδήσεώς τινος, ὄλως μηχανικῶς· τὸ ἐρωτᾶτε π. χ. ποῦ εὐρίσκεται; ποῖος εἶνε; ἀγνοεῖ ἐντελῶς. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ λειτουργία τοῦ ἀνωτάτου κέντρου, ἡ συνειδήσις τοῦ ἐγώ, εἶνε ἐσβεσμένη· Ἀφωπνιζόμενον δὲ δὲν ἐνθυμεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐδὲν ἐξ ὧν ἐπραξε· παρατηρήθη ὅμως ἐν τούτοις ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις διατηρεῖται ἡ μνήμη.

Εἰς ὁμοίαν λειτουργικὴν παῦσιν εὐρίσκεται ἐνταῦθα ἡ αἴσθησις τοῦ πόνου. Νυγμοί, καυτηριάσεις κλπ. ἐρεθισμοὶ ἐπὶ τοῦ δέρματος δὲν γεννῶσι τὴν παρὰ μικρὰν ἀλγηδόνα. Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τὰς λειτουργικὰς ταύτας σβέσεις, ἄλλαι τῶν αἰσθήσεων εὐρίσκονται εἰς ἐντονωτάτην, ὡς θὰ ἴδωμεν, διέγερσιν.

Εὐαισθησία τῆς ἀφῆς. Πᾶς ἐρεθισμὸς καὶ ἐλαφρότατον ἀκόμη φύσημα εἰς ἀπόστασιν 2—3 μέτρων ἐπὶ τοῦ δέρματος εἶνε τὰ μέγιστα αἰσθητὸν καὶ προκαλεῖ ἐπιπολαίους μυϊκὰς συσπάσεις.

Τῆς ἀκοῆς. Ἀποβαίνει καὶ αὕτη ὀξυτάτη. Τὸ ἐν ὑπνοβασίᾳ ἄτομον ἀκούει π. χ. τὸ τικ-τάκ τοῦ ὥρολογίου εἰς ἀπόστασιν 2 καὶ πλέον μέτρων.

Τῆς ὁράσεως. Θαυμασία εἶνε καὶ ἡ ἔντασις τῆς ὀπτικῆς λειτουργίας, ἣτις ὡς καὶ ἡ τῆς ἀκοῆς εἶνε καὶ ἐνταῦθα φυσικὴ μόνον οὐχὶ ὅμως ψυχικὴ, τ. ἔ. τὸ ἐν ὑπνοβασίᾳ ἄτομον ἀκούει, βλέπει, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ τί εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ βλέπει ἢ ἀκούει.

Ἀναφέρομεν τὸ ἀκόλουθον πείραμα, ὅπερ ἐξετελέσαμεν ἐν Παρισίοις εἰς τὴν οἰκίαν μας, διὰ νὰ λάβῃ τις ἰδέαν μέχρι ποίου βαθμοῦ δύναται νὰ φθάσῃ ἡ ὀπτικὴ ὑπερδιέγερσις ἐν ὑπνοβασίᾳ. Τὸ πρὸς πειραματισμὸν ὑποκείμενον ἦτο ἡ γυνὴ (Esther) ἐφ' ἧς ὁ κ. Luys ἐτέλεσε τόσα ὠραῖα πειράματα. Κοιμήσου, τῇ λέγομεν, καὶ ἰδοῦ τὴν ἀκαριαίως βυθισθεῖσαν εἰς ληθαργίαν. Τὴν μεταφέρομεν ἀκολούθως διὰ τῶν σημειωθέντων τρόπων εἰς κατάστασιν ὑπνοβασίας. Διὰ ῥινομάκτρον τότε περιτυλιχθέντος κλειόμεν τοὺς ὀφθαλμούς της ἐντελῶς, εἰς τρόπον ὥστε ἦτο ἀδύνατον δι' ἓνα ἐν ἐγγρηγῶσει διατελοῦντα νὰ διακρίνῃ καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας· τῇ δίδομεν εἶτα ἐφημερίδα καὶ τῇ παραγγέλομεν νὰ ἀναγνώσῃ, οὕτω κεκλεισμένων τῶν ὀφθαλμῶν της. Ἐξεπλάγημεν βλέποντες αὐτὴν ἀναγινώσκουσαν! Μεταβάλλομεν τὸ πείραμα ἀκολούθως εἰς δυσκολώτερον σημεῖον· ἀφαιροῦμεν τ. ἔ. τὴν ἐφημερίδα ἐκ τῶν χειρῶν της καὶ κρατοῦμεν ταύτην παραπλεύρως τῶν ὀφθαλμῶν της, παύει αὕτη πρὸς στιγμὴν τοῦ ἀναγινώσκειν. Τὴν διαβεβαιοῦμεν ὅτι κρατεῖ εἰς χεῖράς της τὴν

ἐφημερίδα καὶ τῇ ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀνάγνωσιν. Περιεργότατον φαινόμενον! Καὶ ἡ διαταγὴ μας αὕτη ἐξετελέσθη. Ἐνῶ ἡμεῖς ἐκρατοῦμεν τὴν ἐφημερίδα πλαγίως τῶν ὀφθαλμῶν της, ἐκεῖνη νομίζουσα ὅτι εἶχε ταύτην εἰς χεῖράς της ἐπανελάβε τὴν ἀνάγνωσιν συνεχίζουσα τὴν περικοπὴν εἰς ἣν εἶχε σταματήσει. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐπεμείναμεν πολὺ εἰς τὸ λεπτότατον τοῦτο πείραμα ἐκ φόβου ἐνδεχομένης διαταραχῆς εἰς τὸ ὀπτικὸν της νεῦρον. Ἀνοίξαντες μετὰ ταῦτα τοὺς ὀφθαλμούς της παρατηρήσαμεν μόνον ζωηρὰν ὑπεραιμίαν τῶν ἐπιπεφυκότων, ἣτις παρήλθε ταχέως. Πλεῖστα τοιαῦτα πειράματα ἐξετέλεσαν ὁ κ. Luys καὶ ἄλλοι.

Ἡ μνήμη καὶ ἡ φαντασία δὲν εἶνε ἐπίσης ἀμέτοχοι τῆς λειτουργικῆς ταύτης ὑπερδιεγέρσεως ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὰ σχετικὰ πειράματα. Ὑποβολή (Suggestion). Ἡ φάσις αὕτη τῆς ὑπνοβασίας εἶνε καὶ ἡ κυρίως κατάλληλος διὰ τὴν λεγομένην ὑποβολήν, περὶ ἧς θὰ ἐπανελάβωμεν ἐκτενέστερον. Τὸ ἐν ὑπνοβασίᾳ ὑποκείμενον εἶνε ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριότητα τοῦ ὑπνωτιστοῦ. Δύναται νὰ τῷ ἐγγαράξῃ οἷας δὴποτε οὗτος θελήσῃ ἐντυπώσεις καὶ τὰς παραδοξοτέρας ἀκόμη, τὸ δὲ ἐν ὑπνοβασίᾳ ἄτομον, ἔρμαιον οὕτω τοῦ πειραματιστοῦ, ὑπακούει, πιστεύει, ἐκτελεῖ εὐκόλως, ἢ τὸ πολὺ μετὰ τινα ἀντίστασιν, τὰς διαταγὰς τοῦ ἀπολύτου αὐτοῦ κυρίου, ὅστις εἶνε ὁ ὑπνωτιστής. Δύναται τέλος νὰ ἀλλάξῃ διὰ τῆς ὑποβολῆς καὶ αὐτὴν τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐν ὑπνοβασίᾳ διατελοῦντος. (Ἐντεῦθεν συμπεραίνει τις ὅποσαι καὶ ὅποια δυσάρεστοι συνέπειαι δυνατὸν νὰ προκύψουν ἐκ τῶν ἐκμεταλλευομένων κακοβούλως τὸν ὑπνωτισμὸν καὶ ὁπόση εἶνε κατὰ συνέπειαν ἢ σπουδαιότης τοῦ ζητήματος τούτου ὑπὸ ἰατροδικαστικὴν ἔποψιν, περὶ ἧς δὲν πρόκειται ἐνταῦθα).

Ὑποβάλλει π. χ. ὁ ὑπνωτιστής εἰς τὸν ἐν ὑπνοβασίᾳ διατελοῦντα τὴν ἰδέαν ὅτι κάμνει ψῦχος καὶ ριγοῖ οὕτως ζητῶν νὰ ἐνδυθῇ θερμότερον. Τῷ δίδει τεμάχιον χάρτου λέγων αὐτῷ ὅτι εἶνε γλύκισμα καὶ τὸ καταπίνει μὲ τὴν τελείαν γευστικὴν ἡδύτητα τοῦ ὀνομασθέντος γλυκίσματος. Τῷ δίδει νὰ ὀσφρανθῇ ἀμμωνίαν βεβαίων αὐτὸν ὅτι εἶνε ἄρωμά τι καὶ ὁ ὀσφραίνόμενος ὑπνοβάτης ἀντὶ τῆς ἀηδεστάτης ὀσμῆς τῆς ἀμμωνίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ὀχληρῶν πταρμῶν ἐκφράζει τὴν αἴσθησιν γλυκειάς ὀσμῆς τοῦ φαντασιώδους ἀρώματος. Τῷ ὑποβάλλει τὴν ἰδέαν καὶ τὸν βεβαίῳ ὅτι εἶνε κύων, καὶ παρίσταται τις πρὸ τοῦ κωμικοῦ θεάματος νὰ βλέπῃ τὸ ἐν ὑπνοβασίᾳ ὑποκείμενον τετραποδίον καὶ ὑλακτοῦν, μεταμορφούμενον τέλος εἰς κύνα. Τὸν ἐξωθεῖ νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τινος ὃν παριστᾷ ὡς ἐχθρὸν του καὶ βεβαίως τὸ ἐκτελεῖ, ἂν καὶ ὑπάρχουσι πολλοί, οἳτινες ἐνστικτικῶς ἀνθίστανται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν κακοῦργήματος.

Ἄπειρα τέλος τοιαῦτα φαινόμενα δύναται τις νὰ φαντασθῆ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὑποβολῆς.

Ὡς πρὸς τὴν ἀλλαγὴν τῆς προσωπικότητος καὶ τὴν υπερδιέγερσιν τῆς μνήμης εἶνε ἀξιοσημείωτον τὸ ἀκόλουθον πείραμα, ἐκτελεσθὲν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ κ. Luys εἰς τὸ νοσοκομεῖον Charité: Παρουσιάζει ἡμῖν ὁ πειραματιστὴς τὴν δεσποινίδα V., διδασκάλισσαν ξένων γλωσσῶν. Ἡ δεσποινὶς αὕτη εἶχε παραστῆ χάριν περιεργείας εἰς τὰ πειράματα τοῦ ὑπνωτισμοῦ, ἅπερ ὁ κ. Luys ἐξετέλει τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἐν τῇ ἐξύπνῳ αὐτῆς καταστάσει ἐρωτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πειραματιστοῦ τί γνωρίζει περὶ ὑπνωτισμοῦ; ἀπήντησε «μόνον ὅτι βλέπει νὰ ἀποκοιμίζωνται ὑπὸ τοῦ ὑπνωτιστοῦ διάφορα ἄτομα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ποικίλα καὶ περίεργα φαινόμενα, τίποτε περισσότερο δὲν γνωρίζει νὰ εἴπῃ.» Μετὰ τοῦτο τὴν ὑπνωτίζει, θέτων αὐτὴν εἰς κατάστασιν ὑπνοβασίας, καὶ τῇ ὑποβάλλει τὴν προσωπικότητά του ὡς ἐξῆς: Δὲν εἶσθε πλέον, τῇ λέγει, ἡ δεσποινὶς V., ἀλλ' εἶσθε ὁ κ. Luys· εὐρίσκεσθε εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τοῦ Νοσοκομείου Charité, θὰ μᾶς ἀναπτύξητε ὅ,τι γνωρίζετε περὶ ὑπνωτισμοῦ. Τί περίεργον πρᾶγμα! Ἡ δεσποινὶς V. μεταμορφοῦται ἀμέσως εἰς τὸν κ. Luys, λαμβάνει τὴν στάσιν του, τὰς κινήσεις του, τὴν ἔκφρασιν του, τοὺς διαφόρους τρόπους του καὶ ἄρχεται τῆς περὶ ὑπνωτισμοῦ διδασκαλίας, ἐπαναλαμβάνουσα ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ὅσα οὗτος εἶχε· διδάξει μὲ τὴν αὐτὴν καθαρότητα τῆς ἀπαγγελίας του, τοῦ ἐπιστημονικοῦ εἰρμού καὶ τοῦ λεκτικοῦ του. Περισσότερον νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Luys μετ' οὐκ ὀλίγης ἐκπλήξεως καὶ ἰλαρότητος ἐθεάτο ἑαυτὸν τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀναπαραγόμενον καὶ ἐνσαρκωμένον, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Mlle V.

Τὸ περίεργον εἰς τὸ πείραμα τοῦτο ἦτο ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ δεσποινὶς V. ἐνεθυμήθη καὶ ἐπανελάθει ἐκ στήθους τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Luys διδασκαλίαν, ἀλλ' ὅτι ἐνῶ ἐν ἐγγρηγόρσει ὠμίλει, καθὼς ξένη, μετὰ δυσκολίας τὴν γαλλικὴν, ἐν ὑπνοβασίᾳ τὸναντίον ἢ περὶ τὴν γαλλικὴν ἔκφρασιν αὐτῆς μετὰ τῶν καταλλήλων ἐπιστημονικῶν ὄρων καὶ τὸ ἐν γένει λεκτικόν τῆς ἦτο αὐτὸ τοῦτο τὸ τοῦ κ. Luys.

Ἄξια σημειώσεως εἶνε καὶ ἡ ἐξῆς λεπτομέρεια ὡς πρὸς τὸ πείραμα τοῦτο: Εἰς μίαν ἐκ τῶν προηγουμένων συνεδριάσεων τοῦ κ. Luys, εἰς ἣν εἶχε παρευρεθῆ ὡς ἀκροατῆς καὶ ἡ Melle V., εἶχε γίνῃ μικρὸς θόρυβος ἕνεκα τοῦ συνωστισμοῦ τοῦ πλήθοντος ἀκροατηρίου. Ὁ κ. Luys τότε διακόψας ἐπὶ στιγμὴν τὴν διδασκαλίαν του εἶχε παρακαλέσει τοὺς ὀρθίους ἵσταμένους ἀκροατὰς νὰ περάσωσιν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἀμφιθέατρο, ὅπου ὑπῆρχον κεναὶ θέσεις. Κατὰ τὴν ὥραν λοιπὸν καθ' ἣν ἡ

Melle V., ἐν ὑπνοβασίᾳ διατελοῦσα, ἐπανελάμβανε τὰ μαθήματα τοῦ κ. Luys, προεκαλέσαμεν παρόμοιον θόρυβον ἐξεπίτηδες, περιέργοι ὄντες ἂν θὰ ἐνθυμηθῆ καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο. Τῷ ὄντι, καὶ ἡ ἐντύπωσις αὕτη τῇ εἶχε ἐγχαραχθῆ εἰς τὴν μνήμην. Καθ' ἣν ὥραν λοιπὸν, ἐκείνης διδασκουσῆς, ἡμεῖς ἐθορυβοῦμεν, διακόπτει τὴν διδασκαλίαν τῆς, ὡς τότε ὁ κ. Luys, καὶ μὲ τὴν ἴδιαν του ἀκόμη φράσιν παρακαλεῖ ὅσους τῶν ἀκροατῶν ἵσταντο ὀρθιοὶ νὰ λάβωσι τὸν κόπον νὰ περάσωσιν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὑπῆρχον κεναὶ θέσεις (Messieurs, nous dit-elle, donnez-vous la peine, de passer par là, s'il vous plaît, il y a des places), καὶ μετὰ τοῦτο ἐξηκολούθησε τὴν συνέχειαν τῆς διδασκαλίας τῆς μέχρι οὗ τέλος ὁ κ. Luys τὴν ἀφυπνίζει.

— Τί ἐκάμνετε πρὸ ὀλίγου Melle; τῇ ἐρωτᾷ ὁ κ. Luys· τί γνωρίζετε περὶ ὑπνωτισμοῦ; καὶ ἡ πρὸ ὀλίγου καθηγητῆς τοῦ ζητήματος τοῦτου ἀπαντᾷ ὅτι οὔτε ἐνθυμεῖται, οὔτε γνωρίζει τίποτε!

Ἐπνωτίσας ἀκολουθῶς ἄλλην εἰς κατάστασιν ὑπνοβασίας, τῇ λέγει νὰ ἀφυπνισθῆ εἰς ὀρισμένην ὥραν καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν στιγμὴν ἐξύπνησε, λειτουργήσασα ὡς ὀρολόγιον.

Τὸ ἀκόλουθον τέλος πείραμα εἶνε περιεργότατον ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διεγέρσεως τῆς μνήμης: Ἐπνωτίζει ἤδη τὴν C. Esther εἰς κατάστασιν ληθαργίας, λαμβάνει εἶτα ὑάλινον σωλῆνα περιέχοντα διάλυσιν χασις καὶ τοποθετεῖ τοῦτον πλησίον τοῦ λαιμοῦ τῆς· μετὰ τινα δευτερόλεπτα τῆς ὥρας μεταπίπτει αὕτη εἰς κατάστασιν ὑπνοβασίας. Τὴν διατάσσει ἀκολουθῶς νὰ τραγωδῆσῃ μέρη τινὰ τῆς Mascotte καὶ ἄρχεται αὕτη τοῦ ἄσματος μετ' οὐκ ὀλίγης μουσικῆς τέρψεως καὶ ἀρκετὰ αἰσθηματικῆς. (Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη δὲν ἦτο ἄμοιρος μουσικῆς. Περὶ τοῦτου ἐπείσθημεν ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὅτε ἐπειραματιζόμεθα ἐπ' αὐτῆς καὶ τὴν παρεκαλέσαμεν, ἐν ἐγγρηγόρσει διατελοῦσαν, νὰ τραγωδῆσῃ ἐκ τῆς Mascotte). Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τοῦτου· τὸ ἀκόλουθον μέρος τοῦ πειράματος εἶνε τὸ ἐνδιαφέρον: Ἀπομακρύνει ὁ πειραματιστῆς ἐκ τοῦ λαιμοῦ τῆς τὸν σωλῆνα καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη ἐτραγῶδει καὶ ἐφ' ὅσον ὁ σωλῆν ἀπεμακρύνετο (χωρὶς ἐννοεῖται αὕτη νὰ τὸ βλέπῃ), ἐπὶ τοσοῦτον ἐξησθῆναι καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς τῆς, ἐνῶ ἀντιθέτως, ἐφ' ὅσον προσηγγίζεν ὁ κ. Luys τὸν σωλῆνα εἰς τὸν λαιμόν τῆς, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπανήρχετο ὁ τόνος τῆς φωνῆς τῆς εἰς τὴν πρότερον του δύναμιν κατὰ βαθμιαίον οὕτως εἰπεῖν *rinforzando*.

Ἡ ἀκόλουθος φάσις τοῦ πειράματος εἶνε ἀκόμη περιεργότερα: Ὁ πειραματιστῆς κρατεῖ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς του τὴν εἰρημένην γυναῖκα καὶ διὰ τῆς ἑτέρας κρατεῖ τὴν χεῖρα τρίτου τινὸς προσώπου, τὸ πρόσω-

πον δὲ τοῦτο κρατεῖ διὰ τῆς ἄλλης χειρός του τὸν σωλῆνα. Ἀποτελεῖται δὲ οὕτως εἰπεῖν ἄλλοις ἐκ τριῶν προσώπων, συνεχομένων διὰ τῶν χειρῶν, ἧς τὸ ἐν ἄκρον εἶνε ἢ ἐν ὑπνοβασία γυνή, τὸ μέσον ὁ πειραματιστής καὶ τὸ ἕτερον ἄκρον τὸ τρίτον πρόσωπον. Ἴδου τί περιέργον φαινόμενον παράγεται: Ἐφ' ὅσον τὸ τρίτον τοῦτο πρόσωπον κρατεῖ τὸν σωλῆνα, ἢ γυνή ἐξακολουθεῖ νὰ τραγῶδῃ, ἐνῶ τὸναντίον, ὅταν ἀφίνη τὸν σωλῆνα ἐκ τῆς χειρός του ἢ ὅταν δὲν κρατῇ διὰ τῆς ἄλλης χειρός του τὸν πειραματιστήν, ὅστις συνέχεται, ὡς εἶπομεν, μετὰ τῆς γυναικός, ἢ ὅπωςδὴποτε τέλος διακοπῇ ἢ διὰ τῶν χειρῶν ἀλληλουχία, τότε αὐτοστιγμῆ ἢ γυνή παύει τοῦ ἄδειν (ἢ ὅποια ἐννοεῖται δὲν ἀντιλαμβάνεται τίποτε ἐκ τῶν γινομένων).

Ἡ ἐπίδρασις λοιπὸν τοῦ ἐν τῷ σωλῆνι χασίς, ἣτις μετεδίδετο διὰ τῆς σειρᾶς τῶν συνεχομένων προσώπων εἰς τὴν ἐν ὑπνοβασία γυναῖκα, προεκάλει εἰς ταύτην τὴν ἀνάγκην νὰ τραγῶδῃ.

Τί εἶχε συμβῆ; Καθ' ἣν ἡμέραν ὁ κ. Luys ἠθέλησε διὰ πρώτην φοράν νὰ πειραματισθῇ ἐπὶ τῆς εἰρημένης γυναικός διὰ τοῦ χασίς, εἶχε παραστή αὐτὴ εἰς τὴν παράστασιν τῆς Mascotte. Ἐκτοτε δὲ πᾶσα ἐπίδρασις τοῦ χασίς ἐπὶ τῶν φωνητικῶν αὐτῆς ὀργάνων ἐχρησίμευεν ὡς δεσμός οὕτως εἰπεῖν πρὸς τὸ souvenir τῆς Mascotte καὶ διηγείρεν ἐν αὐτῇ τὴν ιδέαν τοῦ ἄσματος τούτου. Ἀπομένει ὅμως περιέργως τῷ ὄντι ὁ τρόπος, καθ' ὃν μετεδίδετο ἢ τοιαύτη ἐπίδρασις τοῦ χασίς ἐκ τόσης ἀποστάσεως καὶ διὰ μέσου δύο ἀνθρωπίνων σωμάτων!

Εἰς τὸ προσεχὲς τὴν συνέχειαν τῶν περιέργων τούτων φαινομένων μετὰ τῶν σχετικῶν ψυχολογικῶν σκέψεων.

N. Καλλιουνης, ἰατρός

ΣΚΗΝΑΙ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ¹

ΚΥΝΗΓΙΟΝ ΔΟΡΚΑΔΟΣ

(Ἡθὴ Βεδουίνων)

Πρὸς τὸ ἑσπέρας εἶχε βρέξει.

Βροχὴ Μαρτίου εἰς τὴν Ἰράκ Ἀραβὶ ὁμοιάζει πρὸς τὰ βραχέα φιλο-

¹ Μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως δημοσιεύομεν τὴν παροῦσαν γλαφυρωτάτην περιγραφὴν τοῦ κ. Κ. Μεταξᾶ Βοσπορίτου, τοῦ διακεκριμένου Ἑλλήνου γεωπόνου, ὅστις θεράπευαν εὐδοκίμως καὶ τὰς Μούσας ἐδημοσίευσέ καὶ ἄλλοτε παραπλησίας ζωηρὰς καὶ πλήρεις πρωτοτύπου κάλλους Σκηνὰς τῆς Ἐρήμου, τὰ μέγιστα ἐκτιμηθεῖσας παρὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ

βρόχια τοῦ Μαῖου μας. Ἡ ἔρημος ὅλη καθυγρανθεῖσα ἤλλαξε κατὰ μικρὸν τὸ ἐρυθρῶν αὐτῆς ἐνδυμα μὲ ἀμαυρὸν μανδύαν, καθιστάμεγον βαθμηδὸν σκοτεινότερον, μεθ' ὅλην τὴν ἐπελθοῦσαν διαύγειαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν ἀνατελλόντων ἀστέρων. Ὑπὸ τὴν σκηνήν, ἔνθα προετιθέμην νὰ διανυκτερεύσω, ἔκαιον φρύγανα, τῶν ὁποίων ἢ ἀναδιδομένη φλόξ ἐφώτιζεν ἀπαισιῶς τὰς ἀσκητικὰς μορφὰς τῶν περὶ ἐμὲ Βεδουίνων.

— Αὐριο εἶναι καιρὸς γιὰ ζαρκάδια, εἶπεν ὁ Ἀμπᾶς Χινέφης, ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς· ἀρκετὸ καιρὸ ἔχει νὰ κυνηγήσῃ ὁ Σουλτάν.

Ὁ Σουλτάν ἦτο ἰεραξ ἐξησκημένος εἰς τὴν ἄγραν τῶν δορκάδων διηγούντο περὶ αὐτοῦ θαυμάσια.

— Ἄν θὰ πηγαίνης, ὑπέλαβον, ἔρχομαι κ' ἐγὼ μαζί σου.

— Εἰς τὰς διαταγὰς σου. — Δζάφφερ! ἔχε ἔτοιμα τὰ λαγωνικά· εἰς τὸν Σουλτάν μὴ δώσης νὰ φάγῃ ἀπόψε, πρὶν δὲ χαράξῃ ἐτοιμάσετε τ' ἄλογα.

Ἐφαγα τὸ λιτόν μου δεῖπνον καὶ μετὰ μικρὸν κατεκλίθην.

Πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμουν νὰ παρευρεθῶ εἰς τὴν ἄγραν δορκάδος ὑπὸ ἰερακος. Ἡ ἐπαύριον ὅθεν μὲ προητοίμαζε θέαμα πρωτοφανές. Διὰ τοῦτο ἢ προπαρασκευῆ τῶν ἵππων, καίτοι γενομένη ἐν σιγῇ καὶ ἐν σκότει, μὲ ἀφύπνισε. Ἐπὶ κύαθον γάλακτος, ἐρρόφησα ἓνα καφέν καὶ ἄνευ ἀργοπορίας διεσκέλισα τὸν ἵππον μου. Ὁ Ἀμπᾶς Χινέφης εὐρέθη πλησίον μου ἔφιππος ἐπίσης. Ἐφόρει δερμάτινον χονδροειδὲς χειρόκτιον εἰς τὴν δεξιάν του χεῖρα, διὰ τῆς ὁποίας ἐκράτει ἐκ τῶν ποδῶν ἰερακα, ἔχοντα τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην διὰ προσωπίδος. Τέσσαρες Βεδουῖνοι ἔφιπποι μᾶς παρηκολούθησαν, κρατοῦντες ἕκαστος διὰ μακρῶν σχοινίων ἐν λαγωνικόν. Διηυθύνθημεν πρὸς τὴν ἔρημον.

Μετὰ μικρὸν τὸ λυκαυγὲς μᾶς ἔχαιρέτισε. Στρώμα πυκνῶν μολυβδόχρων συννέφων ἐκάλυπτε τὸν οὐρανὸν πρὸς ἀνατολάς. Τὰ χθαμαλὰ καὶ ἀραιὰ τῆς ἐρήμου φυτὰ, κατάφορτα ἀπὸ πάχην, ἐφαίνοντο ὡσεὶ πεπασμένα ἀπὸ κόνιν ἀργύρου. Λεπτὸν καὶ διαφανὲς στρώμα ὀμίχλης διέτρεχεν ἐνιαχοῦ τὴν πεδιάδα, ὑποτρέμον. Τὰ λαγωνικά ἐπήδων ἀγαλλόμενα, ἔξεν ἀδημόνως τὴν ὑγρὰν ἐπίδερμίδα τῆς ἐρήμου καὶ ἐξέπεμπον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν γρυλλισμόν χαρᾶς. Μετὰ ἡμισείας ὥρας δρόμον, βέλη τινὰ τοῦ ἡλίου διετρύπησαν τὰ σύννεφα καὶ ἐξηκοντίστησαν εἰς τὸ στερέωμα· εὐρισκόμεθα ἐν μέσῃ ἐρήμῳ.

Ἠνάψαμεν τὰς ἐκ πηλοῦ πίπας μας καὶ ἐπροχωροῦμεν ἀμερίμως, καπνίζοντες. Μετὰ τινὰ λεπτὰ ὁ ἥλιος διαχωρίζων τὰ νέφη, ἀνέβη ἐπ' αὐτῶν ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ, ἢ δὲ αἴγλη τοῦ προσώπου του

ἐξεχύθη ἄπλετος εἰς τὴν διάβροχον πεδιάδα καὶ κατεπλημμύρησεν αὐτήν. Τὸν ἥλιον πρὸς τὰ δεξιὰ ἔχοντες διηυθύναμεν τοὺς ἵππους μας πρὸς βορρᾶν.

— Νὰ μιὰ *δζεμιλε*¹, εἶπεν αἴφνης εἰς τῶν τεσσάρων, οἵτινες ἐκράτουν τὰ λαγωνικά καὶ ἔδειξε πρὸς τὴν δύσιν.

Ἔστρεψα τὸ βλέμμα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλὰ δὲν εἶδον τίποτε. Μετὰ ἱκανὸν δρόμον, καθ' ὃν ὁ Χινέφης μετὰ τῶν Βεδουίνων συνωμίλου περι τῶν δορκάδων, ὡς ἂν εἶχον αὐτὰς ἐνώπιόν των, διέκρινα κ' ἐγὼ ἀμυδρῶς ὡς μεμακρυσμένον ποιμνιον βοσκόντων προβάτων. Τὰ λαγωνικά ἤρχισαν νὰ ὑσφραίνωνται τὴν γῆν, νὰ ρῶθωνιώσιν ἀνυπομόνως, ἐφαίνοντο δὲ προσπαθοῦντα νὰ λυτρωθῶσι τῶν δεσμευόντων αὐτὰ σχοινίων.

— Σιγά, μὴ βιασθῆτε, ὑπέλαβεν ὁ Χινέφης· μὴν ἀφήστε τὰ σκυλιὰ πρὶν σὰς τὸ διατάξω· σήμερα φυσᾶ βορειοδάκι· πάρτε τὸ δρόμο πρὸς τ' ἀριστερά. Τὴν βλέπεις τὴν *δζεμιλε*, τσελεπή;

— Θαρρῶ πῶς ἔχετε λάθος! Μὲ φαίνεται ὅτι εἶνε κοπάδι προβάτων· δὲν βλέπεις τί πολλὰ ποῦ εἶνε;

— Χμ! εἶνε κοπάδι ζαρκαδιῶν. Πολλαῖς φοραῖς εὐρίσκονται *δζεμιλες* ἀπὸ ἐκατὸ ζαρκάδια. Ἀκόμη δὲ μᾶς μυρίσθηκαν. Ἐμπρὸς παιδιὰ, ἀριστερά, ἀριστερά, νὰ τοὺς κόψωμε τὸ δρόμο. Γιατὶ τὰ ζαρκάδια ὅταν φεύγουν, φεύγουν πάντα πρὸς τὸ μέρος ποῦ φυσᾶ ὁ ἀέρας.

Ἐσθέσαμεν τὰς πίπας καὶ ἐταχύναμεν τὸ βῆμα τῶν ἵππων μας. Ἐγὼ πλέον δὲν ἀνήγειρα τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ τὴν ἀγέλην. Ἐφθάσαμεν εἰς ἀπόστασιν ἑξακοσίων ἴσως μέτρων, ὅτε διέκρινα κίνησιν ἐν αὐτῇ καὶ εἶδον μεγάλην δορκάδα στραφεῖσαν πρὸς βορρᾶν καὶ προχωρήσασαν περὶ τὰ δέκα μέτρα. Ὅπισθεν αὐτῆς, εἰς τὴν ἰδίαν πάντοτε ἀπόστασιν, ἐτοποθετήθησαν ἐν γραμμῇ αἱ λοιπαί. Ὑπελόγισα αὐτὰς εἰς τεσσαράκοντα. Ἀκόμη δὲν ἤρχισαν νὰ τρέχωσι καὶ ἤκουσα τὴν φωνὴν τοῦ Χινέφης εἰποῦσαν «τὰ σκυλιὰ», ὁ ἴδιος δέ, διὰ μιᾶς κινήσεως τῆς χειρός, ἀφῆρεσε τὴν προσωπίδα τοῦ ἱέρακος καὶ ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὸ κενόν.

Ὁ ἱέραξ κατ' ἀρχὰς ἐφάνη ἐκπεπληγμένος, ἀλλ' ἐν ἀκαρεῖ ἰδὼν τὰ λαγωνικά τρέχοντα, ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν καὶ μετὰ μικρὸν τὰ ἐφθασεν ἰπτάμενος παραλλήλως. Πρὸς στιγμὴν μοι ἐφάνησαν ὡς πέντε τετράποδα ἐν ἀμίλλῃ δρόμου. Ταυτοχρόνως καὶ ὀπισθεν αὐτῶν οἱ ἵπποι μας ἤρχισαν καλπάζοντες ἐν πάσῃ δυνάμει. Ἄν μᾶς ἔβλεπέ τις οὕτω τρέχοντας, ἀφεύκτως θὰ μᾶς ἐξελάμβανεν ὡς παράφρονας.

Τὸ θέαμα μετ' ὀλίγον κατέστη ἐνδιαφέρον. Ἡ δορκὰς ὀδηγὸς ἐξηκολούθει τρέχουσα καὶ ἐνίοτε πηδῶσα ἄλματα τεράστια, πάντοτε ὅμως ἐπὶ εὐθείας γραμμῆς, ὡς ἂν εἶχε προδιαχαράξει τοιαύτην. Αἱ λοιπαί

¹ Ἀγέλη δορκάδων.

τρέχουσαι ἢ πηδῶσαι, ὅπως ἐκείνη, διετήρουν τὴν αὐτὴν πάντοτε τάξιν καὶ ἀπόστασιν, ἐνόμιζες δὲ ὅτι ἐσύροντο ὑπὸ τῆς ὀδηγοῦ. Ὅταν ἡ ὀδηγὸς ἐστράφη πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἡ γραμμὴ παρουσιάζετο ὀριζοντίως, ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν ἀγέλην ἅπασαν ὡς μεμακρυσμένην καὶ φεύγουσαν σιδηροδρομικὴν ἀμαξοστοιχίαν. Ὁ ἱέραξ ἐμπρὸς, ὡς βέλος, βαθμηδὸν ἐπλησίαζεν αὐτήν, τὰ δὲ λαγωνικά, καίτοι τρέχοντα ἐν πάσῃ δυνάμει, ἔμενον ὅμως πολὺ ὀπίσω τοῦ πετεινοῦ.

Αἴφνης εἶδον τὸν ἱέρακα νὰ φθάσῃ τὰς τελευταίας δορκάδας καθ' ὅμως νὰ προχωρῇ ἀκόμη μεχρικοῦ ἐπλησίασε τὴν ὀδηγόν· τότε ἤρχισέ νὰ αἰωρῆται εἰς τὸν αἰθέρα, ὅταν δ' ἀνήλθεν εἰς ὕψος ἀρκετόν, τὸν εἶδα νὰ πίπτῃ ὡς ἀερόλιθος ἐπὶ τῆς ὀδηγοῦ, ἦτις, καίτοι πρὸς στιγμὴν ταρᾶχθεισα, ἐλυτρώθη ὅμως τῶν ὀνύχων τοῦ καὶ ἐξηκολούθει τρέχουσα· τὸ πτηνὸν μοι ἐφάνη πρὸς στιγμὴν κατὰ γῆς, ὑπὸ τοῦς πόδας τῆς ἀγέλης. Ἄλλὰ μεχρικοῦ ἐκφωνήσω,

— «Κρίμα τὸν ἐφυγε», ὁ ἱέραξ ἤρξατο καὶ πάλιν πετῶν καὶ ὑψοῦμενος. Τὰ λαγωνικά ἔτρεχον ὡς ἀστραπαί, ἐπὶ τῶν ἰχνῶν δὲ αὐτῶν οἱ ἵπποι μας ὡς ἀφηνιάσαντες.

Διὰ δευτέραν φοράν ὁ ἱέραξ ἔπεσε βαρὺς ἀπὸ τὰ ὕψη· τὴν ἐσκόπευσε τὴν πρώτην δορκάδα, ἦτις ἤρχετο μετὰ τὴν ὁδόν· ἤκουσα τότε τὸν Χινέφης κραυγάζοντα:

— Ὁ ὀδηγὸς ἦταν ἀρσενικό· ἀρσενικό μεγάλο! γι' αὐτὸ τὸν παράτησε· φοβήθηκε νὰ μὴν τοῦ σπάσῃ τὰ φτερά μετὰ τὰ κέρατα! Ἴδὲ τὴν Σουλτάν! Ἴδὲ τον! καὶ ἤρξατο ἀλαλάζων: Ἄ! Σουλτάν! Ἄ! Σουλτάν!

Καὶ εἶδα τὸ ὄρνεον νὰ προσκολλᾶται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς δορκάδος, τρεχούσης πάντοτε, νὰ κτυπᾷ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἀτυχοῦς ζῆου τὰς πτέρυγας αὐτοῦ διὰ νὰ τὸ παραζαλίσῃ, τὴν δὲ δορκάδα μάλιστα προσπαθοῦσαν νὰ τὸν ρίψῃ, νὰ τὸν ἀποτινάξῃ, νὰ λυτρωθῇ. Τὸ σαρκοβόρον εἶχε καρφωθῆ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ἢ λοιπῆ ἀγέλης ἔτρεχεν ἐν τάξει, ὡς ἂν μὴ συνέβαινε τίποτε, ἡ δὲ δορκὰς μετὰ τὸν πετρωτὸν ἐφιάλτην ἐπὶ κεφαλῆς, ζαλισθεῖσα, φαίνεται, ἐχωρίσθη μετ' ὀλίγον τῶν συντρόφων αὐτῆς. Τότε συσπειρωθεῖσα, ἔδωκεν ἰσχυρὰν ὤθησιν εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τὴν κεφαλὴν τῆς, τὸ ὄρνεον ἐπτερυγίσεν ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλιπε τὴν λείαν τοῦ, ἡ δὲ δορκὰς, ὡς ἀπελπισθεῖσα, ἤρξατο πηδῶσα ἄλματα ἄτακτα, μοι ἐφάνη ὀλισθήσασα, ἀνεσηκώθη, ἔτρεχε πλέον ἀορίστως καὶ λοξῶς, ὡς τυφλή, ὁμοίωζε δὲ μακρόθεν ὡς μυθολογικὸν τέρας μετὰ πτέρυγας εἰς τὴν κεφαλὴν· μετὰ τινος στιγμῆς τὰ λαγωνικά θὰ τὴν ἐφθανον· ἀπείχομεν μόλις ὀγδοήκοντα μέτρα ἀπ' αὐτῆς.

Ὁ Ἀμπᾶς Χινέφης μετὰ τῶν τεσσάρων ὀπαδῶν του, δι' ἀγρίων ἀλαλαγμῶν, ἐνεθάρρουν καὶ τὰ λαγωνικά καὶ τὸν ἱέρακα, Ἀκούων τις αὐτοὺς θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἀποκτήσεως χρυσοῦ τινος δέ-
ρατος. Ἐν τῇ ἀπεράντῳ ἐρήμῳ ἀντήχουν αἱ φωναὶ των :

— Ἄ! Σουλτάν. Ἄ! Σουλτάν. Χάϊ! Χάϊ! Χάϊ!

Μόλις τὰ λαγωνικά ἐπλησίασαν καὶ ἤρπασαν μὲ τὸ στόμα τοὺς μη-
ρούς τῆς δορκάδος, ἡ ταλαίπωρος ἔπεσεν ἀγωνιώσα κατὰ γῆς. Μετ' ὀλί-
γον ἔφθασαν ἐκεῖ καὶ οἱ ἵπποι μας, κοπιωδῶς πνευστιῶντες καὶ κάθιδροι.

Δύο τῶν ἀκολούθων ἀμέσως ἀφίππευσαν· ὁ ἱεραεὶς ἀφῆκε τότε τὴν βο-
ράν του καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ βάλου χώματος εἰς ἀπόστασιν δέκα βημάτων,
ἔχων ὁμῶς πάντοτε προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ θύματος, ὡς
ἂν ἤθελε ν' ἀποτελειώσῃ αὐτὸ διὰ τῶν βλεμμάτων του!

Εἰς τῶν ἀφίππευσάντων ἀπεμάκρυνε τὰ λαγωνικά, ἀναπνέοντα τα-
χέως καὶ ἡχηρῶς ἐκ τοῦ καμάτου, ὁ δὲ ἕτερος ἔσυρεν ἐκ τῆς ζώνης αὐ-
τοῦ *χαρδζάριον*. Τότε ἀφίππευσα καὶ ἐγὼ διὰ νὰ ἴδω ἐκ τοῦ συνεγγυς
τὸ θνήσκον ζῷον.

Τὸ δυστυχές! ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐκπνεύσει. Ἦτο θῆλυ ἐκ τῶν μεγα-
λειτέρων. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἀχνίζουσα καὶ οἰονεὶ μεγεθυθεῖσα, ἐκρέ-
ματο πλαγίως ὡς ἡ γλῶσσα ἀπηγγονισμένου. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ἐφαί-
νοντο τὰ ἴχνη τῶν γαμφῶν ὀνύχων τοῦ ἱερακος, ὅστις ἐνέπηξεν αὐτοὺς
βαθύτατα. Εἰς μάλιστα τῶν ὀνύχων εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλ-
μόν, ὅστις ἔψαυε τὴν γῆν καὶ ἐτρύπησεν αὐτὸν τοιουτοτρόπως, ὥστε
ἐνόμιζε τις ὅτι περιέστρεψαν ἐντὸς αὐτοῦ ὀξεῖαν μάχαιραν. Ὁ δεξιὸς
ὀφθαλμὸς, ὠραῖος, στιλπνός ἀλλ' ἡμίσβεστος, ἠτένιζεν ἱκετευτικῶς τὸν
οὐρανόν, ὡς ἂν ἐζήτηε παρὰ τοῦ Ὑψίστου τὴν συγχώρησιν τοῦ φονέως.

Ὁ κρατῶν τὸ *χαρδζάριον* Βεδουῖνος ἔκοψε τότε τὴν κεφαλὴν τῆς
δορκάδος καὶ τὸ αἷμα ἀφθόνως ἔρρευσε.

Αὐτὸ ἐπερίμενε καὶ ὁ ἦρωας τοῦ δράματος· διότι ἅμα ὡς εἶδε τὸ αἷμα,
ἐπτερύγισε παρὰ τὴν βοράν, ἐμπήξας δὲ πάλιν τοὺς ὄνυχας αὐτοῦ ἐπὶ
τῆς θερμῆς ἐτι κεφαλῆς, ἐβύθισεν ἀπολαυστικῶς τὸ καμπύλον ῥάμφος
του εἰς τὸ ἀποκοπὲν μέρος καὶ δὲν ἐξήγαγεν αὐτό, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ
ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ ἴδῃ ἂν καὶ τὰ περίξ' ἐπανηγύριζον τὸν θρίαμβόν του.

Τὸ ῥάμφος του ἀπὸ κυανοῦν εἶχε βαφῆ ἐρυθρόν, ἀλλ' αὐτὸς μεθ' ἡδο-
νῆς ἀφάτου, μὲ τὸ βλέμμα αἰμοχαρές, ἐπανεβύθισεν αὐτὸ καὶ πάλιν
ἐντὸς τῆς αἰμασπούσης σαρκός, ὡς ἂν ἐπέθει νὰ λουσθῇ ὀλόκληρος εἰς τὸ
αἷμα τοῦ θύματός του.

Κ. Μεταξᾶς Βοσπορίτης

ΖΑΚΥΝΘΙΝΑ ΗΘΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α'

Ο ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

Ἐκ τῶν φιλολογικῶν προϊόντων τόπου τινὸς μικροῦ, ὡς εἶνε ἡ Ζά-
κυνθος, ἐκεῖνα μόνον δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ἀποτελοῦντα τὴν ἐγχώριον
αὐτοῦ φιλολογίαν, ὅσα ἔχουσι τοιαύτην τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἰδιωματικὴν
τὴν γλῶσσαν. Ἐκ τῶν ἄλλων τῶν ὀπωσδήποτε γενικωτέρων καὶ κατὰ
τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα ἢ κατὰ τὸ ἓν, ὅσα τύχῳσι καλὰ ἀνήκουσι βεβαίως
εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ πολλὰκις εἰς τὴν παγκόσμιον γραμματολογίαν· ἐν ᾧ
τὰ πρῶτα, γεγραμμένα ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς ἐντοπίους καὶ σχεδὸν
ἐντελῶς ἀπρόσιτα εἰς τοὺς ξένους, εἶνε χρεῖα νὰ κριθῶσι σχετικῶς καὶ νὰ
καταταχθῶσιν ἰδιαιτέρως. Εἰς τὰς ἐπαρχίας μας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ περὶ
ἧς πρόκειται ἐγχωρῖα παραγωγή περιορίζεται εἰς τὴν περὶ τῶν τοπικῶν
πραγμάτων δημοσιογραφίαν καὶ φθάνει τὸ πολὺ μέχρι τοῦ λιβέλλου·
ἀλλ' ἐν Ζακύνθῳ, σπανία ἐξαιρέσις, ἀρθεῖσα πολλὰκις ὑπεράνω τοῦ τα-
πεινοῦ κύκλου τοῦ κομματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐδυνήθη νὰ παραγάγῃ
ἔργα ἀνώτερα, καὶ δράματα καὶ κωμωδίας καὶ ποιήματα καὶ ἐπιγράμμα-
τα, ἔργα φιλολογικὰ ἀληθῶς, καὶ οὐχὶ μετρίαν καὶ σχετικὴν ἀξίαν κε-
κτημένα. Τούτων τὰ περιφανέστερα ἀναμφιβόλως εἶνε ὁ *Χάσης* τοῦ Δη-
μητρίου Γουζέλη, ὁ *Βασιλικός* τοῦ Ἀντωνίου Μάτεσι καὶ ὁ *Σπουργίτης*
τοῦ κ. Ἰωάννου Τσακασιάνου. Ἀπὸ τοῦ Χάση μέχρι τοῦ Σπουργίτη,
ἐχόντων σύγχρονον τοῖς ποιηταῖς των τὴν ὑπόθεσιν, τὸ διάστημα εἶνε
ἐκατονταετής· μεσολαβεῖ δ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ Βασιλικός, γεγραμμένος μὲν
τῷ 1829-30, ἀλλὰ περιγράφων ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ 18' αἰῶνος ἀρχομέ-
νου· ὥστε ἔχομεν τρία ἔργα ζακυνθινὰ ἠθογραφικά, ἀναγόμενα εἰς τρεῖς
διαφόρους ἐποχάς, ἀπεχούσας ἀλλήλων σχεδὸν κατὰ ἐκατονταετηρίδα,
καὶ ἀποτελοῦντα οὕτω μίαν ἄλυσιν συνεχῆ. Ἀρχόμεθα σήμερον ἀπὸ τοῦ
Βασιλικοῦ τοῦ κατ' οὐσίαν παλαιότερου, ἵν' ἀκολουθήσωμεν τὴν χρονο-
λογικὴν τῶν ἠθογραφημάτων σειράν.

Περὶ τοῦ Ἀντωνίου Μάτεσι (γεννηθέντος ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1794 καὶ ἀπο-
θανόντος ἐν Σύρῳ τῷ 1875), ὁ φίλος του Σολωμὸς ἔλεγεν, ὡς μᾶς εἶπον,
ὅτι ναὶ μὲν μεγαλοφυΐα δὲν ἦτο, πλὴν εἶχεν ὄλας αὐτοῦ τὰς πνευματι-
κὰς δυνάμεις ἐν ἰσορροπίᾳ. Τὴν κρίσιν ταύτην, καὶ ἂν δὲν ἐπρόφερέ ποτε

ὁ μέγας ποιητής, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ ἀληθεύουσαν ὄχι τόσο εἰς τὰ πατήματα τοῦ Μάτεσι, μετριώτατα τὰ πλεῖστα καὶ ἀνεπεξέργαστα, ὅσον εἰς τὸν *Βασιλικόν*, τὸ δράμα, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ δὲν παρουσιάζει κανὲν προσὸν ἐν ἐξόχῳ βαθμῷ, ἔχει ὅμως ὅλας τὰς ἀρετὰς τῶν τοιούτων ἔργων ἀληθῶς ἰσορροπημένας. Καὶ ὡς δράμα καλὸν καὶ ὡς ἱστορικὴ μελέτη ἐπίσης, ἀποτελεῖ τι μετρημένον, συμμαζευμένον καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων μελετημένον, μὲ τεχνικὴν πλοκὴν, μὲ γνησίους χαρακτῆρας, μὲ γνῶσιν τῆς τοπικῆς ἱστορίας ζηλευτὴν καὶ μὲ φιλοσοφικὴν βλέψιν γενικὴν ἀρκετά. Καὶ θὰ ἐδύνατό τις μὲν νὰ παρατηρήσῃ ὄχι ἀδίκως, ὅτι ὁ *Βασιλικὸς* δὲν ἐκπληροῖ τὸν κύριον τοῦ δράματος σκοπὸν, μὴ δυνάμενος καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὀλίγον ἀνοικτοῦ θέματος καὶ ὡς ἐκ τοῦ σχοινοτενοῦς διαλόγου καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ποικιλίας ἐν τῇ πράξει, νὰ παρασταθῇ ἀπὸ σκηνῆς πλὴν νομιζόμεν ὅτι τὸ ἐλάττωμα τοῦτο εἶνε κοινόν καὶ δικαιολογημένον δι' ὅλους ἐκείνους τοὺς δραματικούς συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι πάσχοντες, ὅπως οἱ ἐν Ἑλλάδι, ἔλλειψιν θεάτρου, δὲν ἔχουσιν ἐπαρκῆ πείραν τῶν σκηνηκῶν, γράφουσι δὲ ὑπὸ τὸ διηγετικὸν κράτος τῆς ἰδέας, ὅτι θάναγνοσθῶσι μᾶλλον ἐν τῇ ἡρεμίᾳ τῶν σπουδαστηρίων ἢ θάπαγγελθῶσι πρὸ θορυβώδους ἀκροατηρίου. Ἡθέλωμεν ἐν τούτοις συμφωνήσῃ ἄνευ ἐπιφυλάξεως μὲ οἰονόητοτε ἤθελεν ἰσχυρισθῆ, ὅτι εἰς τὸν *Βασιλικόν* ἡ ἡθογραφία βλάπτει τὸ δράμα καὶ ὅτι ἡ πληθώρα ἐκείνη τῶν ἱστορικῶν λεπτομερειῶν ἡ σκοποῦσα μόνον τὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐποχῆς, ἐπιφορτίζει μέχρι πόνου τὴν τέχνην, πρὸς τὴν ὁποῖαν οὐδὲν ἔχει κοινόν. Εἶνε τῷ ὄντι ὁ σκόπελος οὗτος τῆς ἡθογραφίας, κατὰ τοῦ ὁποῖου προσέκρουσαν καὶ ἄλλοι πολὺ τοῦ Μάτεσι ἀνώτεροι. Λησμονοῦσιν ὅτι ἡ ἡθογραφία καὶ ἐν γένει ἡ τοπικὴ χροιά εἰς τὰ φιλολογικὰ ἔργα δὲν εἶνε σκοπὸς ἀλλὰ μέσον πρὸς ἀληθεστέραν ἐξεικόνισιν, πρὸς τεχνικωτέραν ἐκτέλεσιν. Ὅσα δὲ μᾶλλον ἐπίπονος καὶ ἐπίμονος καὶ λεπτομερὴς γίνεται ἡ ἱστορικὴ μελέτη, τόσο προσοχὴ μεγαλειτέρα χρειάζεται νὰ λανθάνῃ καλῶς, ὥστε νὰ μὴ καταστρέφῃται ἢ ἐκ τοῦ καθαρῶς τεχνικοῦ μέρους ἐντύπωσις. Τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ γίνεται φυσικόν καὶ ἀνεπιτήδευτον. Ἄλλως, ὅταν ὑφ' ἐκάστην γραμμὴν ἐνθυμούμεθα, ὡς ἐκ τῆς ἀδεξιότητος καὶ τῆς βίας, τὰς ἀγρυπνίας τοῦ συγγραφέως καὶ τὰ κίτρινα χεῖρογραφα καὶ τοὺς ὀγκώδεις ἱστορικούς τόμους, ἢ ἂν ἡ ἡθογραφία τοῦ εἶνε σύγχρονος, διαβλέπομεν τὴν φιλοδοξίαν καὶ νὰ φανῇ ὅτι γράφει ἔργον τάχα ἔθνικόν, θυσιάζων τὸ δειχθῆναι ἢ τὸ δράμα εἰς τὴν λαογραφίαν, ἢ ἐντύπωσίς μας εἶνε ὡς ἂν ἐβλέπομεν ἔργον ζωγραφικῆς ὑποδηλοῦν, ἂν εἶνε δυνατὸν, τὴν σπουδὴν τοῦ ζωγράφου πρὸς εὐρέσιν τῶν εὐθηνότερων χρωμάτων ἢ τῶν σπερεοτέρων χρωστικῶν.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ *Βασιλικοῦ*, διεξαγομένη ἐντὸς 24 ὥρων καὶ εἰς 5 πράξεις, ἔχει ἐν συντόμῳ ὡς ἐξῆς. Ὁ Φιλιππάκης Γιαργυρόπουλος, ἄρχων ἀπὸ τὰ δεύτερα σπίτια, μετέρχεται ἐν ἐκτάκτῳ τινὶ εὐκαιρίᾳ ἐσχάτην βίαν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ ὡς προσωποδοφόρον, κατὰ τῆς Γαρουφαλῆς, θυγατρὸς τοῦ Δάριου Ρονκάλε, ἄρχοντος ἀπὸ τὰ πρῶτα σπίτια. Ἄμα ἐγνώρισε κατὰ ποίας ἐτέλεσε τὸ τοιοῦτον ἀδίκημα, ἐζήτησεν ἀμέσως νὰ τὸ ἐπανορθώσῃ, ζητῶν τὴν κόρην εἰς γάμον. Πλὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἀγνοῶν καθ' ὅλοκληρίαν τὰ διατρέξαντα, ἀρνεῖται ἐπιμόμως νὰ δεχθῇ ὡς γαμβρόν του τὸν Φιλιππάκην, τὸ μὲν ἐκ φιλαργυρίας μὴ ἔχων σκοπὸν νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν κόρην του καὶ νὰ δώσῃ προῖκα, τὸ δὲ ἐκ τῆς ὑπεροφίας του καὶ τῆς μνησικακίας, μὴ καταδεχόμενος νὰ συγγενεύσῃ μετ' εὐγενοῦς δευτέρας τάξεως καὶ μάλιστα ἐξ οἰκογενείας ἐνωθείσης ἀνέκαθεν μετὰ τῶν ἐχθρῶν του. Καὶ ἐπὶ πολὺ μένει οὕτως ἄκαμπτος, μετ' ὅλα τὰ διαθήματα καὶ τοῦ Φιλιππάκη καὶ τῆς γραίας Ρονκάλαινας καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Δραγανίγου, ἐν ᾧ ἐπέγει οἱ καιρὸς τῆς ἐκρηξέως τοῦ σκανδάλου, διότι ἡ Γαρουφαλῆ διετέλει εἰς ἐνδιαφέρουσαν κατὰστασιν καὶ μετ' ὅλα τὰ μαγικὰ μῖας Ἑβραίας, ἐπρόκειτο μετ' ὀλίγον νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὸν καρπὸν τῆς ἀτιμίας τῆς. Ἀλλὰ τὸ πολὺπλοκον καὶ εὐμορφον ἐπεισόδιον τῆς κλοπῆς μιᾶς γάστρας βασιλικῆς, περὶ τὸ ὁποῖον στρέφεται ἡ εἰκοσιτετράωρος διάρκεια τοῦ δράματος, ὀξύνει τὰ πρᾶγματα εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ὁ γέρω Ρονκάλες μανθάνει ἐξ ἀπροόπτου τὴν ἐπαπειλοῦσαν τὴν οἰκογενεῖάν του καταισχύνην, ἐνδίδει ἐκὼν ἄκων καὶ ὁ γάμος ὁ ἀναγκαστικὸς συνομολογεῖται¹. Ἐν τῇ ἀναπαραστάσει τῆς ἐποχῆς, τὴν ὁποῖαν ὁ Μάτεσις ἐξέλεξε διὰ τὸ ἔργον του — 1712, ἡ

¹ Διὰ τοὺς τυχόν ἀποροῦντας πῶς ἐν δράμα καταλήγει εἰς γάμον, παραθέτομεν τὸ κατωτέρω διδακτικώτατον μέρος ἐκ τῆς προειδοποιήσεως τοῦ συγγραφέως: «Κύριον σκοπὸν ἔλαβον εἰς τὸ Δράμα τοῦτο τὴν παράστασιν εἰκόνας ὑπερβαλλούσης (ὡς ἀπαιτεῖται εἰς τὰ διὰ σκηνὴν προσδιωρισμένα πονήματα, ὧν αἱ διαστάσεις ἀνάγκη νὰ εἶνε μείζονες τοῦ φυσικοῦ, καθάπερ αἱ τῶν ζωγραφημάτων, διὰ ὑψηλὰς προσδιωρισμένων θέσεις), τὴν παράστασιν, λέγω, εἰκόνας τοῦ τε χαρακτῆρος καὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἐποχῆς, ἐν ᾗ ὑποτίθεται ὅτι ἡ πράξις ἔλαβε χώραν. Τὸ παρὸν ὅθεν δύναται μᾶλλον νὰ ὀνομασθῇ ἱστορικὴ μυθιστοριογραφία δραματικῶς παρεστάνομένη ἢ κωμῳδία, καὶ τούτου ἕνεκα τῷ ἀπέδωκα τὸ γενικὸν ὄνομα δράμα, ὡς ἐπὶ τούτου ἠκολούθησα μᾶλλον τὴν Γερμανικὴν, Ἰσπανικὴν καὶ Ἀγγλικὴν σχολὴν ἢ τὴν Γαλλικὴν καὶ Ἰταλικὴν. Διετήρησα ὅμως τὰς δραματικὰς ἐνόητας, καίτοι παραβίασθεις εἰς τὸ μέγιστον μέρος τῶν Γερμανικῶν, Ἰσπανικῶν καὶ Ἀγγλικῶν δραμάτων. Ἐπραξά δὲ τοῦτο οὐχὶ ἐκ προμελέτης, ἀλλ' ἀφορῶν πάντοτε εἰς τὴν πιθανότητα, ἀπέφευγον αἰσθηματικῶς πῶς εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ πονήματός μου πᾶν ὅτι ἐδύνατο νὰ τὴν ἀθετήσῃ.»

Ζάκυνθος ὑπὸ τὴν Ἑνετίαν — ἐπικρατεῖ ὡς κυρία ἰδέα ἢ ὄξεα πάλῃ μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Τὸ παρελθὸν ἐκπροσωπεῖ ὁ Δάρειος Ρονκάλες, ὁ ἀριστοκράτης τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ὁ βενετσιάνος, ὁ πιεστικός, ὁ ἀμαθής, ὁ προληπτικός, ὁ ὡς ἄωτον θείας δικαιοσύνης θεωρῶν τὴν καταδυναστευσιν τοῦ δούλου λαοῦ καὶ μόνον δίκαιον τὸ τοῦ ἰσχυροτέρου ἀναγνωρίζων. Τὸ δὲ μέλλον ἐκπροσωπεῖ ὁ υἱὸς του Δραγανῆος, νέος χειραφετημένος ἤδη, τρεφόμενος διὰ τῶν βιβλίων εἰς τὰς νέας ἰδέας, ἀγαπῶν τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα, ἀγαθός, ἐπεικής, λογικός, ἀλλοῦ δὲ ἢ ὁ πατὴρ του στηρίζων καὶ τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀτομικὴν ἀξιοπρέπειαν. Ὁ πρῶτος ἀποδεικνύεται ἀπότομος κατὰ τὴν πάλῃ καὶ δεσποτικός, ζητῶν νὰ ἐπιβληθῇ ὡς πατὴρ, ὡς αὐθέντης, διαβεβαιῶν ὅτι «ἂν εἶχε ἄλλο παιδί διὰ νὰ μὴ χαθῇ ἢ παλαιὴ γενεὰ ἢ Ρονκαλέικη, θὰ τὸν ἐσκότονε τὸ Δραγανῆό του», περιοριζόμενος δὲ τῶρα εἰς τὸ νὰ τὸν ἀποκηρύξῃ ἕνεκα τῶν ἰδεῶν του, νὰ τὸν στερήσῃ τῆς παρουσίας του, εἰς δὲ τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας νὰ ἐγγράψῃ εὐθὺς μετὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν υἱὸν τοῦ Δραγανῆου, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ ἀναξίου Ρονκάλε νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς τὰς μελλούσας γενεάς. Οὗτος ἀπεναντίας παρίσταται γλυκὺς, ἀπαθής, συζητητικός, νὰ πείσῃ ζητῶν ἄλλ' ὄχι νὰ ἐπιβληθῇ, ἀντιτιθέμενος σταθερῶς, ἀλλὰ μὴ λησιμονῶν ποτε τὸν πρὸς τὸν πατέρα, ἔστω οἰονδήποτε, ὀφειλόμενον σεβασμὸν καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ὑλικὴν βίαν ἀκόμη, τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη εἰς τὸ τέλος νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τοῦ πατοῦς του, ἐκμανοῦς γενομένου καὶ ζητοῦντος νὰ κακοποιήσῃ σύζυγον καὶ θυγατέρα, τῷ φιλεῖ ταπεινῶς τὴν χεῖρα, ὡσεὶ ζητῶν νὰ ἐξαγνίσῃ τὸ πρῶτον ἀσεβὲς κίνημά του. Ἡ ἀντίθεσις τῶν δύο τούτων θεμελιωδῶν χαρακτήρων, ζωηρῶς διαγεγραμμένων, εἶνε δραματικωτάτη καὶ ἐφ' ὄλου τοῦ ἔργου ἐπιρρίπτει αἴγλην πολλήν. Ἐνώπιον αὐτῆς ὠχρῶσιν ὅλα τἄλλα πρόσωπα καὶ διχαζόμενα εἰς δύο μέρη ἀποτελοῦσιν οὕτως εἰπεῖν δύο ὀμίλους ἀντιθέτους, τὸν μὲν ὑπὸ τὸν Ρονκάλεν, τὸν δὲ ὑπὸ τὸν Δραγανῆον. Ἐδῶθεν ἢ Γαρουφαλιὰ καὶ ἢ Ρονκάλαινα καὶ ὁ Φιλιππάκης, ἐκεῖθεν ὁ μπράβος Μπουσάκας καὶ ὁ Γερασιμάκης ὁ ραδιοῦργος πράκτωρ τοῦ Πρεβεδοῦρου καὶ ὁ Γλωσσίδης ὁ ἄπιστος ὑπηρέτης. Κατὰ τὴν ἀκροτελευτίαν σκηνήν, ὅταν ἢ Γαρουφαλιὰ πίπτῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Γερασιμάκη τῆς, ἢ πάλῃ περατοῦται. Ὁ Ρονκάλες μένει ἡττημένος, ἄφωνος, ἄπρακτος. Τὸ σύμπλεγμα ἐκείνων τῶν παρὰ τὴν θέλησίν του συζύγων, εἶνε τὸ ἔμβλημα τῆς νίκης τοῦ μέλλοντος.

Ἦτο τότε ἡ δευτέρα περίοδος τῆς Ἑνετοκρατίας, ἡ ἐποχὴ τῆς παρακμῆς, ὅταν ἤρχισε πλέον νὰ πτωχεύῃ, νὰ δρανῇ καὶ νὰ βαίῃ πρὸς τὴν κατὰ λυσιν ἢ μεγάλη Δημοκρατία. Εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπως εἰς ὅλας τὰς

νήσους τὰς ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, εἰσῆχθησαν ἤδη αἱ καταχρήσεις, τῶν ὁποίων ἢ ἀπαισία μνήμη ἀπέσβεσε τὴν ἐκ τῶν προτέρων εὐεργεσιῶν. Ὁ ἐνετὸς Προβλεπτής, πτωχὸς καὶ διεφθαρμένος εὐπατριδίσκος στελλόμενος εἰς τὰς κτήσεις διὰ νὰ πλουτήσῃ, ἐπώλει τὴν δικαιοσύνην του εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα καὶ ὑπέβαλλε τὰς μεταξὺ τῶν εὐγενῶν ἔριδας διὰ νὰ γίνωνται ἐγκλήματα καὶ νὰ ἔχῃ πάντοτε ἐπικερδεῖς ὑποθέσεις. Ἡ ψυχορραγοῦσα Μητρόπολις ἀφ' ἑτέρου ἠνείχετο καὶ ἐπεδοκίμαζε τὴν διαγωγὴν ταύτην, ἵνα διὰ τῆς διαιρέσεως καὶ τοῦ ἐμφυλίου τούτου σπαραγμοῦ διατηρῇ τὰς κτήσεις, τὰς ὁποίας δὲν διέθετε πλέον δυνάμεις νὰ συγκρατήσῃ διὰ τῆς βίας. Βαθμηδὸν ἢ διαφθορὰ ἐξετάθη εἰς ὅλα τὰ στρώματα καὶ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους. Οἱ στρατιῶται οἱ ἐντεταλμένοι τὴν τάξιν ἐδείκνυον τὴν μεγαλητέραν ἀδιαφορίαν ὡς πρὸς τὴν καταδίωξιν τῶν ἐνόχων. Ἐτελεῖτο φόνος εἰς τὴν μίαν ὁδὸν καὶ αὐτοὶ ἐπεριπάτουσαν εἰς τὴν ἄλλην ἀργὰ καὶ ῥοφῶντες τὰς πίπας των. Ὁ Καντσελιέρης τοῦ Πρεβεδοῦρου ἔγραφεν ἀπροκαλύπτως πρὸς τὸν πλούσιον ἄρχοντα, τὸν ἐνοχοποιούμενον εἰς καμμίαν δολοφονίαν, ὅτι ἐδύνατο, ἂν ἢ ἐκλαμπρότης του εὐηρεστεῖτο, νὰ πληρώσῃ τὸ ἀνάλογον ποσὸν καὶ νὰ ἐνοχοποιήσῃ ἄλλον πτωχὸν καὶ ἀπροστάτευτον. Τὰ μίση ἦσαν εἴπερ ποτε ἐξημμένα· ἢ ἀδικία καὶ ἢ πείσις ἐβασίλευον ἢ ἐκδίκησις προέβαλλε πανταχόθεν τὴν στυγνὴν τῆς μορφῆν ἀκαταδίωκτοι οἱ μπράβοι τῶν εὐγενῶν περιεφέροντο καὶ ἐνήργουν κατὰ τὰς σκληρὰς ὁδηγίας τῶν κυρίων των. Καὶ ἂν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χάους τούτου εὕρισκετο καὶ Προβλεπτής τίμιος καὶ ἐζήτηε νὰ ἐφαρμόσῃ δικαιοσύνην ἢ νὰ εἰσαγάγῃ φιλοπροόδους νεωτερισμούς, ἐν σώματι ὅλοι οἱ εὐγενεῖς—σύμφωνοι μεταξὺ των κατὰ τοῦτο καὶ φίλοι πρὸς στιγμήν—ἀνεφέροντο καὶ τὸν ἀπεμάκρυναν. Ἐχοντες ἀνάγκην νὰ κακουργῶσι καὶ νὰ μνηστεύωνται καὶ ἀντιτιθέμενοι ὡς ἐξ ἐνστικτοῦ πρὸς πάντα νεωτερισμὸν, τί τὸν ἤθελον τὸν πρεβεδοῦρον, ὁ ὁποῖος φέρ' εἰπεῖν κατεδίωκε τοὺς μπράβους ἢ ἐλιθίστρωνε τὸν Πλατύφορον; Ἄλλοίμονον δὲ ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς ἰδέας αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων! Ὅλη των ἢ ἀρχοντικὴ τιμὴ συνίστατο εἰς τὸ νὰ μὴ ἀνεχθῶσι τὴν παραμικροτέραν ἀκουσίαν προσβολήν, χωρὶς νὰ τὴν τιμωρήσωσι διὰ τοῦ σκληροτέρου τρόπου. Ἐθεώρουσαν τὰς γυναῖκας των κτήνη, τὸν δὲ λαὸν δούλον κατώτερον τοῦ κτήνους. Αἱ οἰκίαι των αἱ σκοτειναὶ μὲ τὰ δικτυωτὰ παράθυρα, ἦσαν κολάσεις· ὁ νοῦς των ἀτροφικός καθ' ὅλοκληρίαν μὲ ὀλίγας ἰδέας στραβάς καὶ καρφωμένας. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀκηρύκτου διαμάχης τῶν ἀνωτέρων τάξεων ὁ λαὸς ἴστατο καὶ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἀφαιρῶν τὴν σκούφιαν, κολακεύων μὲν ὅταν ἦτο νηφάλιος, ὀλίγην δ' ἐλευθερίαν εὕρισκων μόνον παρὰ πᾶσαν τὸν νυκτερινόν,

ὅταν περιεφέρετο κάποτε μὲ τὰ κλεπτοφάναρα καὶ ἦδε ἄσματα τρελλά. Αἱ γυναῖκες ἐξήρχοντο μὲ προσωπίδα. Οἱ Ἑβραῖοι, ἕνεκα γεγονότος ὁμοίου πρὸς τὸ τελευταῖον ἐν Κερκύρα, εἶχον κλεισθὴ προσφάτως εἰς τὸ Γέτο καὶ κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν χριστιανῶν. Σκότος εἰς τὰς ὁδοὺς, φόβος καὶ τρόμος διὰ τὸν ζητοῦντα τὸ δίκαιόν του. Εἰς πᾶσαν γωνίαν ὁ μπράβος ἐνῆδρευε. . . . Νύξ φοβερά, προχωρημένη καὶ μόνον ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐσχατιὰν τοῦ ὀρίζοντος τὸ σκότος ἐλαττοῦται καὶ διακρίνεται ἀμυδρὰ ἢ πρώτη φαῦσις ἢ ὑπενθυμίζουσα τὴν νέαν αὐγὴν—ἢ γλυκεῖα περικρίττονος μέλλοντος ἐλπίς. . . . Τοιαύτη εἶνε ἡ τοπικὴ εἰκὼν, πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ, ἢ παρεχομένη διὰ τοῦ Βασιλικοῦ. Ἡ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀναπαράστασις, πιστὴ καὶ συγκεντρωμένη, δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἐλβετικὸν γάλα τῶν κυτίων, τὸ ὁποῖον σηκροει νερό, ἀλλὰ μόνον τὴν θερμοκρασίαν καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς νωπότητος δὲν ἔχει.

Ὁ Βασιλικὸς εἶνε γεγραμμένος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἰς τὸ ζακύνθιον γλωσσικὸν ἰδιῶμα, ἀλλὰ μᾶλλον καθαρεῦον καὶ γενικόν, διότι ὁ Μάτεσις, ὁπαδὸς τοῦ Σολωμοῦ καὶ εἰς τῶν ἐνθερμοτέρων ὑπερμάχων τῆς δημοτικῆς, ἠθέλησε διὰ τοῦ παρόντος δράματος νὰ παράσχη ὑπόδειγμα γλώσσης σκηνηκῆς. Ἄν τὸ ὕψος τῆς δὲν εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὴν περιστάσιν, δὲν πταίου βέβαια οἱ δημοτικοὶ τύποι. Εἶνε ὅμως γλῶσσα πλουσία, ἀρκετὰ ὁμαλὴ καὶ καθαρὰ ἢ τοῦ Μάτεσι. Εἰς τὰ μέρη μάλιστα τὰ κάπως ἐπισημότερα, ὅπου, καὶ ὡς ἐκ τῶν λαλούντων προσώπων καὶ ὡς ἐκ τῆς δραματικῆς περιστάσεως, εἶνε ἀπηλλαγμένη τῶν ζακύνθιων χυδαῖσμων καὶ ἰδιωμάτων, εἶνε τόσον καθαρὰ, σχεδὸν πανελληνίως γλῶσσα, ὅσῳ θὰ τὴν ἐζήλευεν—ἂν καὶ ὄχι αὐστηρῶς ὁμοίομορφον καὶ καθ' ὅλους τοὺς τύπους καὶ τοὺς φθόγγους γνησίως δημοτικὴν ὡς ἡ ἰδική του—καὶ αὐτὸς ὁ κ. Ψυχάρης. Τὸ κατωτέρω μικρὸν ἀπόσπασμα, τυχαίως εὑρημένον, εἰμπορεῖ νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι ἡ νεοελληνικὴ κυρίως διαλέκτους δὲν ἔχει καὶ ὅτι ἐκτὸς ἐλαφρῶν τυπικῶν παραλλαγῶν καὶ τρόπων τοῦ λέγειν καί, ὡς ἐλέγαμεν ἄλλοτε, τῆς λεπτῆς τοπικῆς χροιάς ἐν τῇ κατασκευῇ, ἢ γλῶσσα εἶνε μία δι' ὅλους τοὺς Ἑλληνας: « Ἄς μὴν ἐπαινεθῇ κανεῖς πῶς δὲν εὑρέθη ποτὲ εἰς περιστάσεις ποῦ μόνον νὰ ταῖς βάλῃ εἰς τὸν νοῦν τοῦ νὰ μὴ τὸν φέρουν εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν καὶ ἐντροπήν καὶ τρόμον. Μία καλὰ ἀναθρεμμένη ψυχὴ ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ ἀσάλευτη εἰς χίλιας προσβολαῖς τῆς τύχης ἢ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καμμίαν φορὰ μία δυνατὴ προσβολὴ τὴν ζαλίζει καὶ εἶνε ἀρκετὴ μόνον νὰ τὴν βγάλῃ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἀταραξίαν ποῦ μὲ πολὺ κόπο καὶ σπουδὴν ἐπροσπάθησε νὰ ἀποκτήσῃ »¹.

¹ Πράξις δευτέρα, σκηνὴ Γ'. Ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γενομένης ἰδαι-

Τοιοῦτος ἐν συντόμῳ ὁ Βασιλικός, ἔργον οὐχὶ βεβαίως μέγα, ἀλλ' ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις μελετημένον καὶ ὡς ἠθογράφημα ἐντελές καὶ ὡς δρᾶμα ἀρκετὰ καλόν, δυνάμενον νὰ συγκριθῇ ἀνευθριάστως πρὸς τὰ ἄριστα τῶν παρ' ἡμῖν δραμάτων. Ὅ,τι δὲ τὸ διακρίνει μεταξὺ τῶν ἄλλων τῆς ἐγγωρίου φιλολογίας, ἐν ἣ καὶ ὡς ἐκ τῆς γλώσσης καὶ ὡς ἐκ τοῦ θέματος τὸ κατατάσσομεν, εἶνε ὅτι δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ νὰ ἐννοηθῇ ἀνευ πολλῶν σχολίων καὶ ὑπὸ μὴ ζακύνθιου. Ὅχι βέβαια ἐντελῶς· ἀλλὰ πάντως περισσότερον τοῦ Χάση καὶ τοῦ Σπουργίτου, τῶν ὁποίων πόσον ἰδιωματικὴ εἶνε ἢ γλῶσσα καὶ συχνοὶ οἱ ὑπαινιγμοί, θὰ ἴδωμεν προσεχῶς.

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΥΠΑΤΗ

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἄπὸ Λαμίας εἰς Ὑπάτην.—Δύο ὁδοί.—Ὑπάτη, Ὑπατα, Ὑπάτα, Νέα Πάτρα καὶ Πατρατζῆκι.—Εἰς ἀναζήτησιν τῶν μαγισσῶν καὶ τοῦ. . . πεπρωμένου.—Ἡρωδίων ἐπίσκοπος Νέων Πατρῶν· μαρτυρικὸς αὐτοῦ θάνατος.—Ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου.—Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν Ἰωάννου τοῦ νόθου.—Ἡ δσία Θεοδώρα καὶ ἡ διαβολογυναῖκα Γαγγρηνή.—Ρεμβασμός.—Ἀντὶ τῶν ληστῶν οἱ φυγόμενοι.—Τὸ τραγοῦδι τοῦ ἱεροσύλου.—Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 καὶ ἡ Ὑπάτη.—Σύντομοι σημειώσεις.—Κάμηλοι, καμηλάκια καὶ καμηλοκόμοι.—Τὰ Ἅγια Ἱεροσόλυμα ἐπὶ τῆς Οἴτης.

* *

Ἐπὶ θέσεως μαγευτικωτάτης, ἐπὶ τῆς Οἴτης, ὑπεράνω τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχεῖου διακρίνω τὸ χωρίον Ὑπάτη ἐν ᾧ ἄλλοτε κατῴκουν αἱ Θετταλαὶ γόησαι καὶ ὁ ἐλλέβορος ἐφέτο ἐν ἀφθονίᾳ. Τὸ ἀπὸ Λαμίας εἰς Ὑπάτην τρίωρον ταξείδιον ἐφ' ἀμάξης εἶνε λίαν εὐχάριστον. Παντοῦ γῆν γόνιμον ἀδροτάτην ἀναδίδουσαν βλάστησιν ἀπαντᾷ τις καὶ ἀνά μικρὰς ἀποστάσεις φαίνονται χωρία ποικίλλοντα χαριέντως τὸ Φθιωτικὸν πεδίον. Εἰς τοῦ Σπερχεῖου τὰ ὀλίγα ὕδατα ἀντικατοπτρίζονται εὐθαλεῖς πλάτανοι καὶ τῆς Οἴτης ἢ ὑψηλὴ κορυφὴ δεσπόζει τῆς τερπνῆς ταύτης κοιλάδος, ἣν δικαίως ἐκθειάζουσιν οἱ λατῖνοι ποιηταί. Τὰ Καλύβια, τὸ Κωσταλέξι, οἱ Κομποτάδες τὸ στρατόπεδον τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Φθιώτι-

τέρας ἐκδόσεως τοῦ Βασιλικοῦ (ἐν Ζακύνθῳ 1858) συμπεριελήφθη οὗτος καὶ μετὰ θάνατόν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ραφτάνη ἐκδοθέντα Ἀπαντα Ἀντωνίου Μάτεσι (1881 ἐν Ζακύνθῳ). Ἐγὼ ὑπ' ὄψει μου τὴν τελευταίαν ταύτην ἐκδοσιν καὶ δὲν ἐγγυώμαι περὶ τῆς ἀκριβοῦς ὀρθογραφίας κειμένου, μὴ διορθωθέντος ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

δος, τὸ Μπεκλή, τὸ Ἀμουρί, τὸ Λιανοκλάδιον δι' οὗ θὰ διέλθῃ ὁ σιδηρόδρομος Πειραιῶς-Λαρίσσης, οἱ Μεξιιάταις εἶνε τὰ χωρία, ἃ συναντᾷ τὸ βλέμμα τοῦ ὁδοιπόρου ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς Ὑπάτην. Ὅλα σχεδὸν εἶνε κατάφυτα καὶ καλοπεριποιημένα.

Δύο ὁδοὶ φέρουσιν εἰς Ὑπάτην, ἡ μία διὰ τῆς γεφύρας Φραντζῆ ἢ τὸν χειμῶνα μᾶλλον ἐν χρήσει, ἡ ἑτέρα διὰ τῶν λουτρῶν, ἧς ἐν τμήμα ἀπὸ Λιανοκλαδίου μέχρι τῶν λουτρῶν καταχρηστικῶς καλεῖται ὁδός. Οἱ τροχοὶ τῆς ἀμάξης βυθίζονται μέχρι τοῦ ἄξονος εἰς τὴν σκόνιν, ἐνιαχοῦ εἰς τελματώδη ὕδατα καὶ μετὰ δυσκολίας γίνεται ἡ διάβασις τοῦ Σπερχειοῦ, ὅστις εὐτυχῶς κατὰ τὸ θέρος ἔχει πολὺ ὀλίγον ὕδωρ, ἄλλως τοῦτο εἶνε ἀδύνατον ἐν καιρῷ χειμῶνος. Τὴν δευτέραν ταύτην ὁδὸν προτιμῶσιν οἱ ταξειδεύοντες τὰ μέρη ταῦτα ὡς συντομωτέραν καὶ διερχομένην ἐκ τῶν λουτρῶν, ὅπου τὸ θέρος πολλοὶ εἰσιν οἱ μεταβαίνοντες ἕνεκα τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων, περὶ ὧν ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ θὰ ἐνδιατρίψωμεν.

Ἡ Ὑπάτη (τὰ Ὑπατα ἢ Ὑπάτα ἢ Νέα Πάτρα ἢ τουρκιστὶ Πατρατζήκι), ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἢ πρωτεύουσα τῶν Αἰνιάνων, λίαν ὄχυρά ὑπὸ ἔποψιν στρατιωτικῆν, περιβαλλομένη διὰ τείχους καὶ πολλὰ μνημεῖα τέχνης ἔχουσα. Οἱ Αἰτωλοί, κυριεύσαντες κατὰ τὸ 278 π. Χ. τὴν πολίχνην ταύτην, κατέστησαν ἔδραν τοῦ Αἰτωλικοῦ δεσμοῦ, ἐν ἧ συνήρχοντο οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν. Ὅπως αἱ πλεῖσται πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ὑπάτη τὸ 192 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, μετονομασθεῖσα ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην *Νέα Πάτρα*. Οἱ Καταλάγοι (1310 μ. Χ.) μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν λίαν ἰσχυροὶ γενόμενοι, ἐξέτειναν τὰ ὄρια τοῦ κράτους αὐτῶν, συστήσαντες καὶ τὸ Φραγκικὸν δουκάτον τῶν Νέων Πατρῶν μετὰ τὸν θάνατον Ἰωάννου Δούκα τοῦ Β', τοῦ ἐπιλεγομένου δουκὸς τῶν Νέων Πατρῶν καὶ τῆς Βλαχίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος Βαϊαζίτης Α' καταστρέψας ἐν ἔτει 1397 τὸ Ζητούμιον (Λαμίαν), συγκατέστρεψε καὶ τὴν Ὑπάτην. Εἰς τὸν χρονογραφικὸν τοῦτον πίνακα δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν καὶ τὴν ἐν ἔτει 1687 μ. Χ. ἐκραγεῖσαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπανάστασιν, ἣν διηύθυνεν ὁ ἀρματωλὸς τῆς Ὑπάτης Σπανός, ἔχων συνεργοὺς τὸν ἀρματωλὸν Παρνασσίδος Κούρμαν καὶ τοὺς ἐπισκόπους Φιλόθεον Σαλόνων, Ἱερόθεον Θηβῶν, Μακάριον Λαρίσσης καὶ Ἀμβρόσιον Εὐβοίας. Ὑπάρχουσι τινες ὑποστηρίζοντες, ὅτι ἡ Νέα Πάτρα ἐθεμελιώθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἀναγκασθέντων ν' ἀναχωρήσωσιν ἐκ Πατρῶν, ἕνεκα τῶν ἐν Πελοποννήσῳ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Εἰς τοὺς Πατρεῖς ἐπομένως ἀποδίδουσι καὶ τὴν μετονομασίαν τῆς Ὑπάτης εἰς Νέα Πάτραν. Σήμερον ἡ πόλις κυρίως καλεῖται Ὑπάτη, ὑπὸ δὲ τῶν ἐγγω-

ρίων ἐνίοτε *Πάτρα* χάριν συντομίας. Ἄλλ' ἡ συντομία αὕτη, ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, βλάπτει, ἐπέρχεται σύγχυσις ὀνομάτων καὶ ἐνῷ ὁ χωρικός ὀμιλεῖ περὶ τῆς πατρίδος του, ὁ ξένος νομίζει ὅτι πρόκειται περὶ τῶν Πατρῶν τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ ἐν τῷ χωρίῳ ἀφίξις μου ἐχαιρετίσθη ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν ὁδοῦ περιφερομένων ἀδεσπότην κυνῶν, οἱ ὅποιοι εὐτυχῶς εἶνε ἀκίνδυνοι, μὴ ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν ὁδοιπόρων, ἀλλὰ μόνον ὑλασσούντες. Ἐνεκα τῆς Κυριακῆς ὄλοι οἱ κάτοικοι, φέροντες τὴν καθάριον ἐθνηκὴν τῶν ἐνδυμασίαν, ἐκάθηγτο ἐν τῇ πλατεῖα τοῦ χωρίου συζητοῦντες. Οἱ περισσότεροι μεταξὺ αὐτῶν εἶνε ὠραῖοι, εὐπαρρησιαστοὶ, λίαν περιποιητικοὶ καὶ εὐχάριστοι. Ἀφοῦ κατεβρόχθισα πεντάδα *Λουκουμιῶν* προσφερομένων ὑπὸ διαφόρων καὶ ἔτιον ἀπλήστως ὀροσερώτατον ὕδωρ, περιήλθον τὴν πολίχνην, ἀναζητῶν εἰς τὰς σκολιάς καὶ χαλικώδεις ὁδοὺς τῆς μυστηριώδη τινὰ οἰκίαν, κρυφίον τι ἐνδιαίτημα, ὅπου κατῴκουν ἄλλοτε αἱ ὀνομασταὶ γόησαι τῆς Θεσσαλίας. Ἐν τῷ προαυλίῳ χθαμαλῆς πινος οἰκίας, ἐπὶ τοῦ ξυλίνου ἐξώστου ἢ ἐπὶ τοῦ μικροσκοπικοῦ παραθύρου ἀνυπόμονον ἔρριπτον βλέμμα μήπως ἴδω τὴν Ἀγλαονίχην καὶ τὴν Μυκάλην, τὰς περιφήμους ἐκεῖνας μαγίσσας, αἱ ὁποῖαι καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ τὴν σελήνην ἐξ οὐρανοῦ κατεβίβαζον! Τὰ εἰδεχθῆ ἐκεῖνα γύναια τὰ ἀπατῶντα ἀναιδῶς τὰ πλήθη διὰ τῶν μαγγανειῶν των, τὰ μισητὰ ἐκεῖνα γραῖδια διὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης ἀργυρολογοῦντα, τὰ πολλαχῶς ἐπικίνδυνα ἐν πάσῃ πεπολιτισμένη κοινωνίᾳ, οὐδαμῶ πλεον φαίνονται. Σήμερον ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς τὴν μοῖράν σου, ἢ τί σοι ἐπιφυλάσσει τὸ πεπρωμένον, ἀνάγκη νὰ προστρέξῃς εἰς τὰς πλανοδίους Ἀθιγγανίδας, αἱ ὁποῖαι μὲ κυνικὴν ἀναιδειαν ἐτάζουσαι τὰς γραμμάς τῆς παλάμης, σοὶ προλέγουσι τὰ μέλλοντα, λίαν ἐπιτηδείως ἀφαιροῦσαι χάλκινά τινα κερμάτια πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ παρόντος! Οἱ ἄρχοντες ἀπηγῶς κατεδίωξαν τὰς μαγίσσας καὶ αὐτὸς ὁ λαός, καίτοι πολλάκις συγεβουλευέτο αὐτὰς ἀδρῶς πληρῶνων τὰς ἀπατηλὰς προφητείας των, μεγάλως ἠύχαριστεῖτο ὡσάκις ἔρριπτοντο εἰς τὰς φυλακάς, ἢ σιδηρόδετοι ἐξωρίζαντο εἰς ἄλλας χώρας. Ὁ λατῖνος συγγραφεὺς Ἀπουλῆσιος ἐναυθῆ ἐξέδωκε τὸ «περὶ μεταμορφώσεως ἢ περὶ τοῦ χρυσοῦ ὄγου σύγγραμμα» καὶ τὸν «περὶ μαγείας» (de magia) λόγον του.

Ἄλλ' ἂν ἡ Ὑπάτη ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν μαγισσῶν, ἦτοι τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης, ἀφ' ἑτέρου διὰ τοῦ Ἡρωδίωνος ἐγένετο ὁ διαπρύσιος κήρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἦτοι τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης. Ὁ Ἡρωδίων, εἰς τῶν ἐβδομήκοντα μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ καὶ συγγενῆς τοῦ

ἀποστόλου Παύλου⁴, χειροτονηθείς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων πρεσβύτερος, κατόπιν δὲ ἐπίσκοπος Νέων Πατρῶν πολλοὺς δὲ τῶν Ἑλλήνων διδασκῶν καὶ ἐπιστρέφων πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, φθονηθείς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὑπέστη πολλά ἐπιστάντες γὰρ μετὰ τῶν εἰδωλολατρῶν πρῶτον μὲν ἔτυψαν αὐτὸν ἰσχυρῶς, καὶ λίθοις τὸ στόμα αὐτοῦ συνέτριψαν «εἶτα ξύλοις κρουθεὶς ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῆς κεφαλῆς, ὕστερον μαχαίρα κατασφάττεται»⁵. Μάτην ἠρέυνησα ἐπισταμένως ἐν τῇ σημερινῇ πολιχνῇ, ὅπως εὖρω τὸ μέρος, ἔνθα κατεσφάγη ὁ σεβαστὸς ἱεράρχης, τὸ ἐκλεκτὸν τέκνον τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Πολλοὶ τῶν κατοίκων ἀγνοοῦσι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱερομάρτυρος ἐπισκόπου. Ἐκτὸς τοῦ Ἡρωδίωνος καὶ ἄλλοι ἐχρημάτισαν ἐπίσκοποι Νέων Πατρῶν, ὁ Λέων, ὁ Συμεώνης, ὁ Νικόλαος καὶ ὁ Εὐθύμιος. Καὶ οἱ πάπαι κατὰ καιροὺς πολλοὺς ἀπέστειλαν ἐνταῦθα λατίνους ἐπισκόπους, ὧν τῶν περισσοτέρων τὰ ὀνόματά εἰσι γνωστά.

Ἡμίσειαν ὦραν ὑπεράνω τῆς Ὑπάτης σώζονται ἐρείπια μόνον τοῦ ἀρχαίου φρουρίου, κτισθέντος ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ νόθου υἱοῦ Μιχαὴλ τοῦ Β'. Ὁ νόθος οὗτος υἱὸς ἐν ἔτει 1269 ἔλαβε κληροδότημα παρὰ τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς του ἐκτὸς τῆς Θεσσαλίας, Φθιώτιδος καὶ ἄλλων μερῶν, καὶ τὴν Ὀζολικὴν Λοκρίδα. Τὴν Ὑπάτην (Νεόπατρον) κατέστησεν ἔδραν τῆς Δεσποτείας του. — Οἱ Λατῖνοι ἐκάλουν αὐτὸν δοῦκα τῶν Νέων Πατρῶν οὐχὶ διότι εἶχε τίτλον δουκός, ὡς ἐσφαλμένως ἐξέλαβον, ἀλλὰ διότι τὸ οἰκογενειακὸν του ὄνομα ἦτο Δούκας⁶. Ἀκριβῶς δὲν εἶνε γνωστὸν ποία ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰωάννου εἰκάζεται ὅμως, ὅτι ἦτο ἡ Γαγγρηνή, ἡ ἐρωμένη τοῦ πατρὸς του, ὅστις ἐπὶ πολὺ συνῆλθε μετ' αὐτῆς, ἀθεμίτως, ἐγκαταλείψας τὴν νόμιμον σύζυγον του Θεοδώραν, ἣν κατόπιν μεταμεληθείς ἔλαβε πάλιν ὡς σύζυγον. Ἡ Θεοδώρα αὕτη, ἡ ἐξ εὐγενῶν ἔλκουσα τὸ γένος, ἡ ἐνάρετος, ἡ ἀνεξίκακος σύζυγος, ἡ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὡς ἁγία τιμωμένη, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκόν της, συγχωρήσασα τὸν ἄπιστον σύζυγόν της, ὅστις τόσον σκληρῶς πρὸς στιγμήν τῆς ἀφῆρσε τὴν οἰκογενειακὴν γαλήνην. «Αὐτὸς γοῦν ὁ ὑπερτιμημένος καὶ θεοαγάπητος Δεσπότης Μιχαὴλ, τὸν καιρὸν ποῦ ὑπανδρεύθηκε τὴν μακάριαν καὶ ἁγιωτάτην ὁσίαν Θεοδώραν, τοῦ ἐφανερώθηκε ὁ Σατανᾶς καὶ τὸν ἔβαλε εἰς πειραξὴ διαβολικὴ νὰ χωρίσῃ τὴν ὀμόζυγον καὶ νὰ πάρῃ μιὰ [ἄλλη] γυναῖκα, ποῦ εἶχε πλοῦτια πολλά, ἀποχτῶντάς τα μὲ ἄτιμας μεταχειρίσασαι καὶ ὦ! τῆς μακροθυμίας σου δέσποτα πολυέλεε Θεέ!

⁴ Παύλου, πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολ. III'.

⁵ Μηναιῶν, Ἀπριλ. Η'.

⁶ Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα.

[ἔδιωξε] τὴν δούλην σου Θεοδώραν, ἐπέρνωντας στὸ παλάτι του ἐκείνη τὴν διαβολογυναῖκα, ποῦ μὲ μαγγανείαις καὶ μαγείαις περισσῆσαι καὶ μὲ χίλια σατανικά ποτίσματα καὶ φερσίματα τοῦ ἐσῆκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὸν ἔκαμε ν' ἀγαπήσῃ ἐκείνη τὴ μάγισσα παρ [πολὺ] καὶ μὲ τρελλὰ μὸν κεφαλῆς, ξεχνῶντας τὴν πρώτην του γυναῖκα. Ἡ γοῦν ὑπεραγία τοῦ Θεοῦ δούλη Θεοδώρα διωγμένη ἔφυγε μέσα εἰς ἐρημίαις καὶ ἐκεῖ μέσα εἰς σπήλαια καὶ ἄγρια βουμάνια ἀσκήτευε. Καὶ ὁ δεσπότης Κύρ Μιχαὴλ ἐπῆγε ὁ ἴδιος καὶ εὗρηκε μέσα στοὺς λόγγους τὴν πανοσίαν Θεοδώραν, καὶ μὲ χίλιαις παρακλησεῖς καὶ μετάνοιαις γονατιστὰ καὶ δεόμενος τὴν ἐπῆρε⁷».

Ἡ θέσις, ἐφ' ἧς ἐκτίσθη τὸ φρούριον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, εἶνε λίαν ὄχυρά, στρατηγικὴ καὶ δεσπόζει μέγα μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Ἡ ἀπὸ τοῦ ὕψους τούτου θέα εἶνε ἀμίμητος, ἐξαισία, μοναδική, ἰδίως ἐν καιρῷ νυκτός, ὡς τὴν ἀπήλαυσα, ὑπὸ τὸ γλυκὺ φῶς τῆς πανσελήνου. Ἡ εὐφορος πεδιάς τῆς Φθιώτιδος, ἡ ἐν ἀφθονίᾳ παράγουσα καπνόν, σίτον, ἀραβόσιτον, βάμβακα, ἡ διαρρευομένη ὑπὸ τοῦ Σπερχειοῦ καὶ πολυάριθμα εὐανθῆ χωρία περιλαμβάνουσα, ἡ πλαισιουμένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς πολυδένδρου Ὄθρου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ δυσπροσίτου Τυμφορηστοῦ καὶ Μ. ὑπὸ τῆς Οἴτης, κατὰ τὴν σεληνόφωτον ἐκείνην νύκτα προσελάμβανεν ἄρρητόν τι μεγαλεῖον, ἀνέκφραστον τινα γοητεῖαν! Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων καθήμενος, ἐν μέσῳ τῆς γαληνιώσης φύσεως, ὑπὸ τὸ μελιχρὸν φῶς τῆς Σελήνης, βλέπων μακρόθεν τὰ ἀμυδρὰ φῶτα τοῦ χωρίου καὶ τὰς λευκαζούσας αὐτοῦ οἰκίας, ἀκούων πόρρωθεν τοὺς ἀρμονικοὺς τῶν κωδωνίων ἤχους τῶν ποιμνίων, τῆδε κάκεισε διεσπαρμένων ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τοὺς ἐγγὺς λοφίσκους, ἀπελάμβανον εὐφροσύνης τοῦ τερπνοῦ πανοράματος μόνος, κατάμονος, μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τῆς ἀναστροφῆς τοῦ πλήθους, ζῶν μὲ τὴν ἀνάμνησιν μόνον ἐκείνης, ἣν ὁ Θεὸς προώρισεν ὡς σύντροφον τοῦ βίου μου καὶ ἀφ' ἧς κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν μεγάλαι ἐκτάσεις γῆς καὶ θάλασσαί με ἐχώριζον, ἀλλὰ

«Sois bénie,

O faculté sublime à l'égal du génie,

Mémoire, qui me rends son sourire et sa voix,

Et qui fait qu'exilé loin d'elle, je la vois!»⁸

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διακρίνεται καλλίτερον ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ταύτης θέσεως εἶνε τὰ λαματικά λουτρά, μιαν ὥραν τῆς Ὑπάτης ἀπέχοντα, ἐπὶ

⁷ Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα.

⁸ Oeuvres de F. Coppée-Poésies 1874-1878.

λόφου κείμενα κεκαλυμμένου διά λευκοῦ στρώματος ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Ἡ φυτική βλάστησις ἐκεῖ ἕνεκα τοῦ ἐδάφους εἶνε πτωχοτάτη. Καχεκτικά τινά δένδρα ἀραιῶς πεφυτευμένα παρὰ τὴν πηγὴν καὶ καταυγαζόμενα ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς Σελήνης, προσελάμβανον διαφόρους μορφὰς καὶ σχήματα καὶ πρὸς στιγμὴν ὑπέθεσα, ὅτι ἀνέζησαν αἱ ὀνομασθαὶ θετταλαὶ φαρμακεύτριαι παρὰ τὴν ἰφαιστειωδὴ πηγὴν ἀσκούσαι τὸ βδελυρὸν αὐτῶν ἐπάγγελμα!

Ἐπέστρεψα εἰς τὸ χωρίον πολὺ ἄργά. Ἄκρα σιγῇ ἐπεκράτει πανταχοῦ καὶ οἱ κάτοικοι ὄλοι ἀνεξαιρέτως παρεδίδοντο εἰς βαθύτατον ὕπνον. Μόνος διηρχόμεν κατὰ τὴν ὄραν ἐκείνην τὰς στενάς ὁδοὺς τοῦ χωρίου, ἀναζητῶν τὴν φιλικὴν οἰκίαν, ὅπου ἐμελλον νὰ καταλύσω. Ἡ μοναξία πρῶτην φορὰν μὲ δυσηρέσσει καὶ διακαῶς ἐπεθύμουν νὰ συνοδευόμεν ἀπὸ φίλους. Εἰς τὸν νοῦν μου ἀνεκυκῶντο θλιβεραὶ ἀναμνήσεις τῶν ληστρικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, καθ' οὓς ἡ Ὑπάτη ὑπῆρξε τὸ *λημέρι* τῶν διασημοτέρων ληστῶν. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν περιέμενον νὰ ἴδω τὴν ἀρειμάνιον μορφήν παλληκαρίου τινος διατάσσοντός με νὰ σταθῶ. «Ἐ ρέ, ποῦ πᾶς; στὸν τόπο!» Εὐτυχῶς ἡ τρομερὰ ἐκείνη ἐποχὴ παρήλθε, τὸ χωρίον ἀνέπνευσεν ἐκ τοῦ καταπιέζοντος αὐτὸ ἐφιάλτου καὶ μόνον οἱ φυγόδοικοι, ἀβλαβεῖς ἄλλως τε εἰς τοὺς ὁδοιποροῦντας ξένους, περιφέρονται ἀνὰ τὸν δῆμον Ὑπάτης, ἀφαιροῦντες αἰγοπρόβατα. Καὶ αὐτὸ τὸ κακὸν ὑπάρχει ἐλπίς νὰ περισταλῇ, ἅμα ὡς τὰ μεταβατικὰ ἀποσπάσματα ἐνεργήσωσι δραστηρίως τὴν καταδίωξιν τῶν ὀχληρῶν αὐτῶν φυγοποιῶν, οἱ ὅποιοι λαν ἐπιτηδείως διαφεύγουσι, κρυπτόμενοι εἰς τὰ μᾶλλον ἀπότομα καὶ κρημνώδη μέρη τῆς Οἴτης.

Ἐνας ἀετὸς γκίζεραε στὰ κλέφτικα λημέρια
 Πέτρα στὴν πέτρα περπατεῖ, λιθάρι στὸ λιθάρι,
 Βαστοῦσε καὶ στὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινου κεφάλι.
 Φορὲς, φορὲς τὸ σίμπαε, φορὲς καὶ τὸ 'ρωτάει:
 — Κεφάλ' μου, κακοκέφαλο, κακὸ καιρὸ γραμμένο,
 Κεφάλ' μου, τί κακὸ 'καμες καὶ σὲ κρατῶ στὰ νύχια;
 — Ἄλλοτες στὸν παλῆ καιρὸ καὶ στὰ παλῆ ζαμάνια,
 Ἄλλοι κορσέβαν πρόβατα κι' ἄλλοι κορσέβαν γίδια.
 Κι' ἐγὼ τὸ δόλιο κόρσεβα 'κλησιῆς καὶ μοναστήρια.
 — Κεφάλ' μου, δίκηρο τὸ 'παθες καὶ σὲ κρατῶ στὰ νύχια!

Τὴν ἐπαύριον ἐπεσκεύεθον τὸν ρύακα τῶν Μπουγομύλων, ὅπου κατὰ τὴν 18 Ἀπριλίου 1821 εἶχον ὀχυρωθῆ πολλοί, ἰδίως Ἀλβανοί, προσμεινόντες τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων, ἐστρατοπεδευμένων εἰς τὸ χωρίον Κομποτάδες. Ὁ Ἰωάννης Δουβουνιώτης, ὄπλαρχηγὸς τῶν ἐπαρχιῶν Ζητουνίου, Βοδονίτσας καὶ Τουρκοχωρίου, εὐρισκόμενος μετὰ τοῦ Διάκου

καὶ λοιπῶν εἰς Κομποτάδες προσέβαλε τὴν Ὑπάτην ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, ὁ δὲ Μῆτσος Κοντογιάννης, ὄπλαρχηγὸς τοῦ Πατρατζικίου (Ὑπάτης), ἐκ τοῦ δυτικοῦ. Μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν εἰς Μπουγομύλους, οἱ ἐχθροὶ ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν ἐκ Κομποτάδες ἐλθόντων Ἑλλήνων καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῆς Ὑπάτης, γενναίως πολεμήσαντες ἐπὶ πολλὰς ὥρας. Ἡ μάχη περὶ τὸ μεσονύκτιον κατέπαυσε ἀνευ ἀποτελέσματος· τότε οἱ Ἕλληνες διέκρινον ἐν τῇ πεδιάδι, ἐν τῷ χωρίῳ Λιανοκλάδι πολλοὺς πυρσοὺς τῶν νεωστὶ ἐκεῖ ἀφιχθέντων πολεμιῶν καὶ φοβηθέντες μήπως περικυκλωθῶσιν, ἀνεχώρησαν τὴν ἐπαύριον, ἀφήσαντες τὴν πολίχνην ἡμίκαυστον. Δευτέρα πεισματώδης μάχη, ἡ καὶ ἐπισημοτέρα, ἐγένετο ἐνταῦθα μετὰ ἐν ἔτος σχεδὸν τὸ 1822. Ἄλλ' οὔτε τότε οἱ Ἕλληνες κατόρθωσαν τὴν ἐκπόρθησιν τῆς πολίχνης, ἥτις κατεκάη ὀλόκληρος σχεδὸν μείνασα πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ· ἔκτοτε δὲ ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας ταύτης κατέστη ἀδύνατος πλέον καὶ ἡ κατὰ τῆς Λαμίας προσβολὴ τῶν Ἑλλήνων¹.

Ἡ Ὑπάτη περιεῖχεν ἄλλοτε 4-5 χιλιάδας κατοίκους. Σήμερον ὁ ἀριθμὸς ἡλαττώθη ἐπαισθητῶς καὶ μόλις κατοικεῖται ἀπὸ 1891 ψυχάς. Τὸ κλῆμα εἶνε μᾶλλον ψυχρὸν ἕνεκα τῆς ὀρεινῆς αὐτῆς τοποθεσίας. Ἡ χιῶν καλύπτουσα τὸν χειμῶνα τὰς κορυφὰς τῆς Οἴτης, ἐπισκέπτεται συχνὰ καὶ τὸ χωρίον, οὐ τότε ἢ ἀπὸ μακρὰν ἀποψις εἶνε ὠραιότατη. Τὸ κυριώτερον προϊόν ἐνταῦθα εἶνε ὁ καπνός, ὃν μεταφέρουσι διὰ καμήλων εἰς Λαμίαν καὶ ἐκεῖθεν ἀποστέλλουσιν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἀνεκάθεν ἡ Ὑπάτη ὑπῆρξεν ἔδρα εὐζωνικοῦ τάγματος στρατωνιζομένου ἐντὸς εὐρυχώρου οἰκήματος ἀνεγειρομένου πρὸς δυσμὰς αὐτῆς ἐπὶ περιόπτου θέσεως. Ὁ στρατὸν ὁμοιάζει πρὸς ἐκκλησίαν ἡμιτελῆ, ἀφ' ἧς ἐλλείπει ἀκόμη ὁ σταυρὸς καὶ τὸ κωδωνοστάσιον! Ἄλλ' ἢ ἐκεῖ παρούσα ἀριθμοῦ τινος εὐζώνων μὲ τὴν χιονόλευκον αὐτῶν φουστανέλλαν καὶ τὸ ὄπλον ἐπ' ὤμου, διαλύει πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀκόμφου κτιρίου! Ἡ προσφιλεστέρα διασκέδασις τῶν ἀξιωματικῶν κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἶνε τὸ κυνήγιον. Εἰς τὰ περίξ ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχουσι λαγωοί, πέρδικες, ὄρτυγες καὶ τρυγόνες. Χάρις εἰς τὴν φιλόφρονα προσφορὰν ἀγαπητοῦ ὑπολοχαγοῦ, ἔφαγον ζεῦγος ὄρτυγιῶν παχυτάτων καὶ γλυκυτάτων μετὰ πρωτοφανοῦς ὀρέξεως.

Ἡ κάμηλος εἶνε ζῶον σπάνιον ἐν Ἑλλάδι σήμερον. Ἐν Ἰθιώτιδι ὁμως πολὺ συχνὰ συναντᾷ τις τὸ πλοῖον τῆς ἐρήμου, ὡς τὴν ἀποκαλοῦσιν οἱ Ἄραβες, δι' οὗ μετάγουσι πληθὺν ἐμπορευμάτων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν

¹ Ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς ἑλλήν. ἐπαναστάσεως ὑπὸ Σ. Τρικούπη.

καὶ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον. Ἐνεκα τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος ἐν Ἑλλάδι εὐδοκιμεῖ ἡ μόνοκυρτος κάμηλος, ἡ ἐπιλεγομένη *δρομάς*, ἡ ἀπαντωμένη κυρίως εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ Σουδάν καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸ ἄλλο εἶδος τῆς καμήλου μὲ τοὺς δύο ὕβους δὲν ζῆ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' εἰς τὰς στέππας τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ εἰς τὸ Τουρκεστάν, ὅπου ἀκινδύνως ὑφίσταται τὸ ψῦχος. Καθ' ὁδὸν συνήνησα τὸ ἄχαρι ὑψηλὸν τοῦτο ζῷον, οὕτινος μετὰ περιεργείας παρετήρουν τὰς ἀκανονίστους κινήσεις. Συνήθως 8-10 δεδεμένα διὰ σχοινίων βαδίζουσιν ἢ μίᾳ κατόπιν τῆς ἄλλης, προηγουμένης τῆς ὑψηλοτέρας, ἐφ' ἧς κάθηται καὶ ὁ καμηλοκόμος καὶ ἐπομένων τῶν λοιπῶν κατ' ἀναλογίαν. Κρατοῦσιν ὑψηλὰ τὴν ἀηδὴ κεφαλὴν των, ἀναμνηρुकόμενοι καὶ ἀναιδῶς προσθλέπουνται, ὡσάν νὰ περιπαίζωσι τοὺς διαβάτας. Πολὺ νόστιμα εἶνε τὰ *καμηλάκια* τρέχοντα ὅπισθεν τῶν μητέρων των, βυζαίνοντα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ φιλαρέσκως ἐπιδεικνύοντα τὸ μικρὸν των ὕψωμα.

Πρὶν ἀναχωρήσω, ἐπεσκέφθην τὸ ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου ἄνωθεν τῆς Ὑπάτης ὑπάρχον ἐρημοκλήσιον τῶν Ἀγίων Ἱεροσολύμων, ὅπου κατ' ἔτος τὴν Πέμπτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα τελεῖται μεγάλη πανήγυρις. Ἄν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τοὺς περικλεεῖς αὐτῶν ναοὺς ἀνήγειρον εἰς τὰ τερπνότερα μέρη, οἱ μεταγενέστεροι εἰς τὰς μαγευτικώτερας τοποθεσίας ἔκτισαν μονὰς καὶ ἐρημοκλήσια. Καὶ ποῦ ἄλλοῦ ὁ ἄνθρωπος δύναται καλλίτερον νὰ συγκοινωνήσῃ μετὰ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος ἢ ἐκεῖ ὅπου ὁ οὐρανὸς φαίνεται πλησιέστερος, οἱ ἀστέρες φαινότεροι καὶ ἡ πέριξ φύσις γοητευτικὴ καὶ ἐπιθλητικὴ, ἐξαγγέλλουσα ἀνὰ πᾶν βῆμα τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας δημιουργίας;

Κ. Α. Καπράλος

ΚΑΛΔΕΡΩΝ

ΜΥΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΦΩΝΑΚΤΑ

(EL SECRETO A VOCES)

ΚΩΜΩΔΙΑ ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΗΜΕΡΑΣ

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἰσπανικοῦ ὑπὸ **ΙΩ. Κ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ**)

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΦΛΩΡΙΔΑ, δούκισσα Πάρμας	}	κυριαί	ΕΡΡΙΚΟΣ, δούξ τῆς Μαντούης
ΛΑΟΥΡΑ			ΑΡΝΕΣΤΟΣ, γέρον
ΦΛΟΡΑ	}	ἱππόται	ΦΑΒΙΟΣ, ὑπηρέτης Φρειδερίκου
ΛΙΒΙΑ			ΜΟΥΣΙΚΟΙ
ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ	}		
ΛΙΖΑΡΔΟΣ			

ΗΜΕΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΣΚΗΝΗ Α'

[Ἐν τῷ κήπῳ πάλιν]

Φρειδερίκος, Φάβιος, ἐν στολῇ ὀδοπορικῇ, καὶ Ἑρρίκος.

Ἑρρίκος. Ἄκουσόν με, Φρειδερίκε, ἡ ἐπιστολὴ τῆς δουκίσσης δὲν εἶχε κἀνένα πλάγιον σκοπόν· ἦτο ἀπλούστατα ἀπάντησις εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει παρ' ἐμοῦ. Θὰ εἰπῆς, διατὶ ἐπεφόρτισεν ἐσὲ νὰ τὴν φέρῃς; αὐτὸ τὸ ἔκαμε, διὰ νὰ δώσῃ μεγαλητέραν ἐπισημότητα. Ἐπειδὴ ἐγὼ εἶχα φέρει τὴν ἄλλην, λέγων ὅτι εἶμαι συγγενὴς τοῦ δουκός, θὰ ἐσκέφθη καὶ αὐτὴ, φυσικῶ τῷ λόγῳ, ὅτι τὸ τακτικώτερον εἶνε νὰ ἐπιφορτίσῃ ἐσὲ νὰ κομίσῃς τὴν ἀπάντησιν, ὥστε νὰ γίνῃ ἰσότιμος ἢ ἀλληλογραφία Μὴ φοβῆσαι λοιπόν, καὶ δὲν μ' ἐγνώρισε σὲ λέγω· ἡ δὲ γνώμη μου εἶνε, ὅτι, τὸ καλλίτερον καὶ φρονιμώτερον, νὰ προσποιηθῆς ὅτι ἐπιστρέφεις δῆθεν ἐκ τῆς Μαντούης καὶ νὰ τῆς ἐγχειρίσῃς καὶ τὴν ἐπιστολὴν μου αὐτήν. Αἶ μὰ πλεόν, ἅμα ἰδῆ τὴν σφραγιδὰ μου καὶ τὸ γράψιμόν μου, ποῦ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι δὲν ἔκαμες τὸ ταξεῖδι ὀλόκληρο!

Φρειδερίκος. Παραδέχομαι ὡς ὀρθότατα ὅσα μὲ λέγετε, τὸ γράμμα αὐτὸ μάλιστα μὲ καθησυχάζει. Καὶ ὅμως, τί νὰ σὰς εἰπῶ; ἀφ' ἐνός νὰ

εἰξεύρω, ὅτι σᾶς γνωρίζω, ἐγώ, ποῖος πράγματι εἶσθε· ἀφ' ἐτέρου νὰ βλέπω, ὅτι ἡ δούκισσα ἠθέλησε νὰ μὲ ἀπομακρύνῃ χθὲς τὴν νύκτα ἀκριβῶς, ὅπου εἶχα συνέντευξιν, καὶ νὰ μὲ λέγῃ ἡ ἐρωμένη μου, ὅτι ἡ δούκισσα ἔχει γνῶσιν τῶν πρὸς ἐμὲ αἰσθημάτων της — τὸ ὅποιον ἤμπορεῖ νὰ βλάψῃ καὶ τὴν ὑπόληψίν της — ὅλα αὐτὰ μὲ καθιστῶσιν ὅπωςδὴποτε ἀνήσυχον καὶ μελαγχολικόν.

Ἐρρῖκος. Ὅμιλοῦμεν ἔπειτα περὶ αὐτῶν. Ἐπι τοῦ παρόντος, ἰδοὺ τὸ γράμμα. Ἄς διαλύσωμε τώρα τὰς πρώτας ὑποψίας, κ' ἔπειτα βλέπομε διὰ τὰ ἄλλα (τῷ ἐγγειρίζει τὴν ἐπιστολήν). Φρειδερίκε, πάρε κ' ἐγὼ πηγαίνω. Χαῖρε!

Φρειδερίκος. Δὲν θὰ ἐπιστρέψετε μετ' ὀλίγον εἰς τὸ παλάτι;

Ἐρρῖκος. Αἶ καὶ τῶνόντι, ἂν αὐτὸ ἐγκλείῃ — κ' εἶνε ἀληθέστατον — τὸ κέντρον καὶ τὸν ἄξονα, τὴν σφαῖραν τῆς ψυχῆς μου, ἐφ' ὅσον αὕτη ζῆ μακρὰν του, ζῆ μὲ πόνους καὶ παθήματα. (Ἐξέρχεται).

Φάβιος (μουρμουρίζων). Εἶνε δυνατόν, σᾶς παρακαλῶ, εἶνε δυνατόν ἕνας ἐντιμὸς ἄνθρωπος νὰ τὰ ὑποφέρῃ ὅλ' αὐτὰ;

Φρειδερίκος. Τί ἔχεις καὶ μουρμουρίζεις, Φάβιε;

Φάβιος. Τίποτε δὲν ἔχω, δὲν ἔχω τίποτε. Ἐλάτε ὁμως, σᾶς παρακαλῶ, νὰ λογαριάσωμεν πόσον καιρὸν σᾶς ὑπηρετῶ· γιατί θέλω νὰ 'πῶ, πῶς κ' ἂν ὑποθέσωμε πῶς θὰ μὲ 'πληρόνατε τὴν ὥρα ὅσα μὲ δίνετε ὅλο τὸ χρόνο, μὰ τὸ θεὸ σᾶς λέγω, ἔτσι καὶ νὰ στραβωθῶ, οὔτε μιὰν ὥρα παραπάνω δὲν θὰ 'δέχομουν νὰ σᾶς ὑπηρετήσω πλέον.

Φρειδερίκος. Μπᾶ, γιατί;

Φάβιος. Γιατί τὸ κεφάλι μου 'φούσκωσε ἀπὸ τόσα πῶχον βάλει μὲ τὸ νοῦ μου, ὅπου 'πάει νὰ ραγίσῃ καὶ νὰ σπάσῃ. Καὶ θέλω νὰ 'πῶ πῶς ὅλα τὰ χρήματα τοῦ κόσμου δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ πληρώσουν ἕναν ὑπηρετὴ τοῦ δουλεύει τὸ μυαλό του ἔτσι.... Μάλιστα σὰν τοῦ βγαίνουν ἐμὲ 'στὰ μάτια του τόσαις ἀφορμαῖς καὶ τόσα πράγματα, ποῦ νὰ βάζῃ πιά μὲ τὸ νοῦ του!...

Φρειδερίκος. Δὲν σὲ καταλαβαίνω, βρὲ ἀδελφέ, τί θέλεις νὰ 'πῆς;

Φάβιος. Τί θέλω νὰ 'πῶ, λέει;... — «Φάβιε, πεθαίνω. Φάβιε, μιὰ 'μέρα ἔχει ἀκόμη ζωὴ ἡ ἐλπίδα μου. — Αἶ, πολὺ καλὰ, ἀφέντη, πᾶ' νὰ ἐτοιμάσω τὴν κηδεῖα σας. — Ὅχι, στάσου, δὲν πεθαίνω, ζῶ, ἀνασαίνω, ἔζησα, κ' ἡ νύκτα αὕτη ἡ σκοτεινὴ μὲ φαίνεται ὡσὰν τὴν πιὸ λαμπρὴν ἡμέρα. — Αἶ, δόξα σοι ὁ θεός, ἀφέντη, σὲ καλὸ σας... — Φάβιε! — Ὅριστε. — Ἀναχωρῶ ἀμέσως· πῆγαινε νὰ σελώσης γρήγορα δυὰ ἄλογα. — Ἐτοιμα τὰ ἄλογα. — Τώρα δὲ φεύγω πιά· ἀδιάφορον, φέρ' ἐδῶ τὰ ἄλογα, καθαλικά αὐτό. — Τὸ καθαλίκεψα ἀφέντη. — Πᾶμε... πόσο δρό-

μο κάναμε; — Κάνενα 'μίλι... — Αἶ, ἄς γυρίσωμε τώρα. — Τόσο μόνο; — Φθάνει αὐτό. — Λαμπρά. — Περιφρημα! » Κ' ἔπειτα ἔχομε τ' ἄλλα: «Πήγαινε τώρα, πήγαινε 'ς τὸ σπίτι, μὴ μ' ἀκολουθῆς, στάσου ἐδῶ ἐσύ, μὴν ἔρχεσαι μαζί μου...» Ἐνα σωρὸ κρυφὰ, μυστικά, ψί, ψί, ψί, ψί, ψί, συνωμοσίαις, ἱστορίαις, ποῦ κ' ὁ διάβολος νὰ ἦταν, θᾶχανε τὰ πασχάλια του! Τέλος πάντων, ἐγὼ σᾶς τὸ λέγω καθαρά, δὲν ὑποφέρω πιά νὰ ὑπηρετῶ σὲ ἀφεντικό, τὸ ὅποιον χωρὶς νὰ ἦνε Πάπας κάνει τόσαις κρυφοδουλείαις.

Φρειδερίκος. Σιωπῆ, κ' ἔρχεται ἡ δούκισσα. Καὶ συλλογίσου το καλὰ, 'εὐτό ξαναλέγω, μὴν τύχη καὶ μάθη κάνεις πῶς δὲν ἔφυγα πραγματικῶς χθὲς τὴν νύκτα, κακομοιρῆ, κακομοιρῆ! (Ἐξέρχεται).

Φάβιος. Ἐννοια σας, ἔννοια σας! (κατ' ἴδιαν) Θὰ σκάσω ἂν δὲν τὸ 'πῶ, καὶ θὰ τὸ 'πῶ διὰ τρεῖς λόγους: Πρώτοις κ' ἐμπρώτοις γιὰ νὰ κάνω τὸ χατῆρι τῆς γλώσσας μου, δευτερευόν, γιὰ νὰ ἐκδικηθῶ τ' ἀφεντικό μου· καὶ ἐν τρίτοις τέλος πάντων, γιὰ νὰ πουλήσω δούλεψι 'ς τὴν κυρία δούκισσα. (Ἐξέρχεται).

ΧΚΗΝΗ Β'

(Ἄλλο μέρος τοῦ κῆπου)

Ἡ Δούκισσα καὶ Λάουρα

Δούκισσα. Λοιπὸν μὲ βεβαιόεις, Λάουρα, ὅτι κάμμια ἀπόψε δὲν κατέβῃ εἰς τὸν κῆπον;

Λάουρα. Ποσάκις πρέπει νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ;

Δούκισσα. Ἀκόμη ἄπαξ!

Λάουρα. Λοιπὸν καὶ πάλιν σᾶς τὸ λέγω· ἔμεινα μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν, ἐφάνη ἡ αὐγὴ δι' ἀδαμάντων δρόσου ραίνουσα τὰ ἄνθη τὰ ἴωρα, καὶ δὲν εἶδον κανένα· ὥστε καὶ νὰ ὑποπτευθῆτε εἶν' ἀδύνατον κανένα εἰς τὸν κόσμον, ἐκτός, ἂν θέλετε, ἐμὲ.

Δούκισσα. Ἐχω καὶ ἄλλας ὑπονοίας, Λάουρα.

Λάουρα. Ὅποιαις;

Δούκισσα. Ὅτι ἡ κυρία οἰαδῆποτε θὰ ἔμαθε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Φρειδερίκου, καὶ κατὰ συνέπειαν, ὅτι ἦτο περιττὸν νὰ καταβῆ 'ς τὸν κῆπον. Ἄλλ' ἀδιάφορον, μοῦ μένει ὅπωςδὴποτε ἡ παρήγορία, ὅτι τοὺς ἐμπόδισα νὰ συναντηθοῦν καὶ νὰ συνομιλήσουν.

Λάουρα. Αὐτὸ τῶνόντι! (κατ' ἴδιαν) Ὡ ἂν εἰξευρεν, ὅτι διὰ τῆς ἀφρονὸς ζηλοτυπίας της ἐμεσολάβησ' ἡ ἴδια κ' ἔφερ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ τοὺς ἐραστάς! (Ἐξέρχεται ὁ Φρειδερίκος καὶ εἶτα ὁ Φάβιος).

Φρειδερίκος. Ἐπιτρέψατε, κυρία, ν' ἀσπασθῶ τὴν χεῖρά σας.

Δούκισσα. Πῶς, Φρειδερίκε, τόσον γρήγορα ἐπέστρεψες ;
 Φρειδερίκος. Ταχὺ πηγαίνει, δούκισσα, ὁ ἔχων ζῆλον κι' ἀφοσίωσιν.
 Φάβιος. Καὶ μάλιστα, ἀφοῦ δὲν εἶνε παρὰ ἓνα μίλι ἀπ' ἐδῶ ὡς τὴν
 Μαντούη....

Φρειδερίκος. Τί λὲς τώρα ;...

Φάβιος. Μὲ συγχωρεῖτε, λάθος ἔκαμα· ἤθελα νὰ 'πῶ δὲν εἶνε παρὰ
 δώδεκα μίλλια.

Δούκισσα. Μ' ἔχεις γράμμα ἀπὸ τὸν δοῦκα ;

Φρειδερίκος. Δὲν θὰ ἐπανηρχύμην ἄνευ ἀπαντήσεως.

Φάβιος (ἰδίᾳ). Ποτέ μου δὲν εἶδα νὰ λήη κάνεις ψέμματα μὲ τέτοια
 χαριτωμένη ἀναίδεια.

Φρειδερίκος. Ἴδού, κυρία μου, τὸ γράμμα του.

Δούκισσα (κατ' ἰδίαν). Εἶνε τὸ γράψιμό του, ἀληθῶς !... Ἐξεδιχθήνη!..

Φάβιος (πρὸς τὸν Φρειδερίκον). Τί γράμμα εἶν' αὐτό ; ποῦ βρέθηκε ;

Φρειδερίκος. Εἶνε τοῦ δουκός !

Φάβιος. Ἔλα τώρα ! θὰ μοῦ τὰ πουλήσετε κ' ἐμένα !

Δούκισσα. Καὶ πῶς εἶσαι, Φρειδερίκε, σήμερα ; εἶσαι καλά ;

Φρειδερίκος. Τί νὰ σὰς εἰπῶ ! Ἡ ἀφοσίωσίς μου καὶ ὁ σεβασμὸς
 πρὸς τὴν Ὑψηλότητά σας, δούκισσά μου, εἶνε τόσον εὐτυχεῖς ὅταν ἀφιε-
 ροῦνται εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν θελημάτων σας, ὥστε, πιστεῦσατέ με, δὲν
 διήλθον ἄλλοτε ποτὲ καλλίτερα τὴν νύκτα μου.

Φάβιος (ἰδίᾳ). Τὸ ξέρω κ' ἐγώ ! Ὅσφ κι' ἂν θέλη νὰ κρυφθῆ καὶ νὰ
 πουλήσῃ ψέμματα, τοῦ εἶν' ἀδύνατον.

Λάουρα (ἰδίᾳ). Εἰς τὴν μορφὴν του, εἰς τὸ βλέμμα του, τὴν ἀληθῆ
 ἀναγνωρίζω ἔννοιαν τῶν λόγων του.

Δούκισσα (ἀναγινώσκουσα). «Κυρία, σὰς εἶμαι τὰ μάλιστα εὐγνώμων
 διὰ τὴν καλωσύνην σας πρὸς τὸν Ἑρρίκον, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τὴν τιμὴν,
 ἣν μ' ἀποδίδετε ἀποστέλλουσά μοι τὴν ἀπάντησιν ταύτην διὰ τοῦ γραμ-
 ματέως σας. Οὐδέποτε θὰ δυνηθῶ νὰ ἀποτίσω πρὸς ὑμᾶς τὴν διπλὴν
 μου ταύτην ὀφειλὴν, καὶ μάλιστα ὁπόταν ἡ ψυχὴ μου εἶνε ἤδη δούλη σας..»
 (Κατ' ἰδίαν) Τὰ παρακάτω περιττὸν νὰ τ' ἀναγνώσω. (Μεγαλοφώνως). Σ' εὐ-
 χαριστῶ, Φρειδερίκε, διὰ τὴν γοργότητα, μεθ' ἧς μὲ ὑπηρετήσες.

Φρειδερίκος. Εἶμαι υπερήφανος, κυρία, ὅτι ἐπέτυχα ν' ἀνταποκριθῶ
 εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σας.

Δούκισσα. Καὶ βέβαια, θὰ ἦσαι τώρα κουρασμένος· πήγαίνε ν' ἀνα-
 παυθῆς. Καὶ ἔρχεσαι ἀργότερα νὰ τελειώσωμεν ἐκείνας τὰς ἐπιστολάς.

Φρειδερίκος. Ἐπιτρέψατε, κυρία, πρὶν ἀναχωρήσω, νὰ δώσω εἰς τὴν
 δεσποινίδα Λάουραν τὸ γράμμα τοῦτο ἐπὶ παρουσίᾳ σας· ἐκτιμῶ τοσοῦ-

τον καὶ σέβομαι πᾶν πρόσωπον ἐκ τῶν τῆς θεραπείας σας, ὥστε δὲν θέ-
 λω νὰ τῆ διαβιβάσω γράμμα εἰς στιγμὴν ἄλλην, καθ' ἣν ἴσως τὸ τοι-
 οὔτο δὲν θὰ ἤρμοζε.

Δούκισσα. Καὶ ἀπὸ ποῖον εἶναι ἡ ἐπιστολὴ αὐτή ;

Φρειδερίκος. Οὔτε εἰξέυρω. Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἀνεχώρουν ἐκ
 Μαντούης, μιὰ κυρία τῆς τιμῆς ἐξῆλθ' ἐκ τῶν θαλάμων τῆς σεβασμίας
 δουκίσσης μητρὸς τοῦ δουκός καὶ μοὶ τὴν ἐνεχείρισε. Θὰ εἶνε πιθανῶς
 καμμία συγγενῆς ἢ φίλη τῆς.

Φάβιος. (ἰδίᾳ) Ὅσφ τὸν ἀκούω, τόσφ πιὸ πολὺ τὰ χάνω καὶ ἀποκου-
 ταίνουμαι.

Λάουρα. Ἐγνώρισα τὸ γράψιμον, κυρία. Εἶνε τῆς φίλης μου Θα-
 λείας· καὶ μὲ τὴν ἀδειάν σας ἀποσύρομαι, ὅπως τὴν ἀναγνώσω. (Κατ'
 ἰδίαν) Ἔως οὐ ἐντελῶς ἀφανισθῶ ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τῆς, ἀκόμη δὲν ἀ-
 πέθανα, ἀλλ' οὔτε ζῶ !

Φρειδερίκος. (χαμηλοφώνως τῆ Λάουρα) Ἀνάγνωσέ την γρήγορα.

Λάουρα. (ὁμοίως πρὸς αὐτὸν) Εἰξέυρω, μὴ σὲ μέλη.

Δούκισσα. Εἰς τὸ καλόν !

(ἐξέρχεται ἡ Λάουρα)

Φρειδερίκος. Ζῆτ' αἰωνίως, κι' αἱ ἡμέραι σας ὡς φῶς ἡλίου ἔστω-
 σαν λαμπρά !

(ἐξέρχεται)

Δούκισσα. Ἄ ! πόσον χαίρω, ὅτι τὸν ἐστέρησα τῆς εὐκαιρίας ἣν ὁ
 ἔρωσ του ἐπόθει ! Φοβοῦμαι, εἶνε ἀληθές, καὶ νέας ἀποπειρας ἐν τῷ μέλ-
 λοντι, ἀλλὰ ἐπαγρυπνοῦσα καὶ αὐτὰς θὰ τὰς προλάβω.

Φάβιος. (ἰδίᾳ) Ἄμ' ἔτσι πάντα νὰ τὰ καταφέρνῃς, κ' ἔννοια σου-
 σία κι' ἀράξαμε, κυρά !

Δούκισσα. Φάβιε !

Φάβιος. Ἐπερίμενα γιὰ νὰ σὰς ὀμιλήσω, κυρία, νὰ φύγῃ πρῶτα·
 κ' ἔκανα τάχα πῶς κυττάζω τῆς εἰκόνας περιμένοντας.

Δούκισσα. Πέ μου νὰ μάθω τώρα· εἰς τὸν δρόμον ποῦ πηγαίνατε,
 πῶς σ' ἐφαίνετο ὁ κύριός σου ; ἦταν λυπημένος πολὺ ὅπου ἔφευγε ;

Φάβιος. Ποιὸς ἔφευγε ;

Δούκισσα. Ὁ κύριός σου χθὲς τὴν νύκτα.

Φάβιος. Καλὲ κυρία, τὸ πιστεύετε μὲ τὰ σωστά σας, ὅτι ἐταξεί-
 δεψε καὶ ἔλειπε :

Δούκισσα. Πῶς νὰ μὴν τὸ πιστεύω, ἀφ' οὗ μ' ἔφερον ἀπάντησιν ἀπὸ
 τὸν δοῦκα, ὅχι μόνον σφραγισμένην μὲ τὴν σφραγιδα του, ἀλλὰ καὶ
 γραμμένην ὀλόκληρον διὰ τῆς χειρὸς τοῦ δουκός.

Φάβιος. Τί νὰ σὰς πῶ λοιπόν ; νά ! Ἐγὼ ξέρω, ὅτι βγήκε μαζί
 μου καὶ μόλις κάναμ' ἓνα μίλλι τὸ πολὺ, ἐγύρισε πάλι μαζί μου πίσω.

Δούκισσα. Τι με λέγεις ;
 Φάβιος. Τὴν ἀλήθεια, τὴν πρὸ ἀληθινῆ ἀλήθεια ποῦ ὑπάρχει ἔσ' τὸν κόσμον. Ἐπειτα ποῦ γυρίσαμε, μ' ἄφ' ἑμένα ἔς τὸ σπίτι καὶ μὲ διέταξε, ὅπως πάντα, νὰ μὴν τύχη κ' ἔβγω, κ' ἐκεῖνος ἴπῃγε νὰ διασκεδάσῃ.
 Δούκισσα. Ἀδύνατον, ἀδύνατον !
 Φάβιος. Ἄν δὲν ἴπῃγε νὰ διασκεδάσῃ, θὰ ἴπῃγε νὰ χολοσκάσῃ.
 Δούκισσα. Ἔλα, τελείονε.
 Φάβιος. Τὸ πρῶτ' πρῶτ' μᾶς ἐγύρισε, κ' ἔτσι χαρούμενος, ἔτσι εὐχαριστημένος, ὅπου φαίνονταν πῶς τὸ ἀπόλαυσε ἐκεῖνο ποῦ ἤθελε.
 Δούκισσα. Ψεύδεται, ἀνασχυντε !
 Φάβιος. Ἔτσι φωτιά νὰ μὲ κάψῃ, κυρά μου !
 Δούκισσα. Καὶ ποῖον λοιπὸν ἔστειλεν ἀντ' αὐτοῦ ;
 Φάβιος. Κάνένα.
 Δούκισσα. Τότε πῶς ἦρε κ' ἔφερε τὰ γράμματα ;
 Φάβιος. Αὐτὸ ρωτᾶτε ; Μὴ χάνεσθε ! Ἄνθρωπος ποῦ ἔχει, σᾶς λέγω, τὸ διάβολο ἔς τὰς διατηγὰς του νὰ τοῦ φέρῃ καὶ νὰ τοῦ ξαναφέρῃ ραθασάκια, ἔμπορεῖ νὰ τοῦ πῆ νὰ πάῃ καὶ νὰ ληθῇ μὲ γράμματα. Ἀκουτέ με ποῦ σᾶς λέγω, ὁ ἀφέντης μου θᾶχῃ χωρὶς ἄλλο κάνένα δαιμόνιο τοῦ χεριοῦ του, δὲν εἴμπορῶ νὰ ὑποθέσω ἄλλο. Ψέμματα λέγω τώρα ;
 Δούκισσα. Ἐγὼ δὲν εἴμπορῶ παρὰ νὰ πιστεύσω ὅτι λέγεις ψέμματα.
 Φάβιος. Σᾶς εὐχαριστῶ σας, τί νὰ γείνη ! Ἐγὼ λοιπὸν σᾶς κάνω ὄρκον ἔς τὸ θεό, ἔς τὴν πίστι μου, ὅτι δὲν ἔφυγε καθόλου καὶ ὅτι ὅλη του τὴ νύκτα χθὲς τὴν ἴπέρασε μὲ τὴν ἀγαπητικιά του.
 Δούκισσα. Σιώπαινε σὲ λέγω, πῆγαιν ἀπ' ἐδῶ ! Ἄ, νὰ ἡ Λάουρα ! ἤθελα νὰ εἰξεύρω, διὰ κάθε ἀμφιβολίαν, τί ἦτον αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ ὅπου τῆς ἔδωκε.
 Φάβιος. (ἰδίᾳ) Αἶ ! κακομοῖρα δούκισσα ! Ὁ Θεὸς νὰ τῆς τὰ φέρῃ δεξιὰ μέσ' ἔς τῆς φουρτούνας ὅπου ἔμπλεξε γιὰ νὰ μάθῃ ποιὰν ἀγαπᾷ ὁ ἀφέντης μου ! . . . Ἄμῃ κι' αὐτὸς δά, κοκόσης ! Δὲν ἔχει δίκη, νὰ κάνῃ πῶς δὲν βλέπει τὸ καλὸ ποῦ τοῦ θέλει ! Νᾶμμαν ἐγὼ ! θὰ κάθουμουν νὰ περιμένω σὰν κουτός ! ; (ἐξέρχεται)

[Εἰσέρχεται ἡ Λάουρα]

Λάουρα. (ἰδίᾳ) Τώρα ποῦ ἀνέγνωσα τὴν μέθοδον, ἄς ἔλθω κι' ἀπ' ἐδῶ ὀλίγον, μὴν ὑπόπτειθῇ τι ἡ δούκισσα ἐκ τῆς μακρᾶς μου ἀπουσίας.
 Δούκισσα. Καὶ δὲν μὲ λέγεις, Λάουρα, τί σοῦ γράφει ἡ Θάλεια ;
 Λάουρα. Ἐνα σωρὸ ἀστεῖα. Νὰ σᾶς δώκω τὸ γράμμα τῆς, κυρία,

ἰ Κατὰ λέξιν ἐδῶ λέγει : «ὅστις ψεύδεται, ψεύδεται ὅπως λέγουν εἰς τὰς μονομαχίας».

νὰ ἰδῆτε. (Κατ' ἰδίαν) Τῆς δίδω τὸ ἄλλο, ποῦ ἦτον ἐσώκλειστο.
 Δούκισσα. Μὴν κάμνῃς τὸν κόπο, Λάουρα, δὲν ἔχω ὄρεξι τῶρα. Ἐπειτα ἔχω ἄλλα σπουδαιότερα πολὺ νὰ σὲ μιλήσω . . . Σὲ εἶχα εἰπῆ χθὲς πῶς ἔμαθα ἀσφαλῶς, ὅτι μία κυρία εἶχε γράψῃ εἰς τὸν Φρειδερίκον καὶ τοῦ ἔδιδε συνέντευξιν.
 Λάουρα. Μάλιστα, κυρία.
 Δούκισσα. Καὶ κατ' ἀρχὰς τὸ πρᾶγμα μ' ἀνησύχησεν, ὡς ἄτοπον . . . Κατόπιν βαθμηδὸν μοῦ ἐγεννήθη περιέργεια . . . καὶ ἔπειτα μοῦ ἦλθε μία ἰδιωτροπία, ξεύρω καὶ ἐγὼ ! . . . Καὶ τέλος πάντων, ὡς γνωρίζεις, ἤθελα νὰ μάθω καὶ καλὰ ποῖα νὰ εἶνε ἡ κυρία αὐτή. Κ' ἐκεῖνον μὲν τὸν ἐξάπεστεῖλα εἰς τὴν Μαντούην, ἐσένα δὲ σὲ παρεκάλεσα νὰ καταβῆς καὶ νὰ παραφυλάξῃς εἰς τὸν κῆπον . . . Τί μανθάνω ὅμως σήμερα ; ἄκουσε τί μανθάνω ἀπὸ κάποιον κατάσκοπον, τὸν ὅποιον ἔθεσα πλησίον του : ὅτι ὁ Φρειδερίκος, ὄχι μόνον χθὲς δὲν ἀπουσίασε καθόλου, ἀλλὰ διήλθε καὶ τὴν νύκτα του συνομιλῶν μὲ τὴν καλὴ σου.
 Λάουρα. Καλὲ τί μὲ λέτε ; εἶδατ' ἐκεῖ θράσος ; . . . Καὶ σᾶς εἶπαν τ' ὄνομα τῆς κυρίας ;
 Δούκισσα. Ὅχι.
 Λάουρα. Αἶ μὰ λοιπὸν μὴν πιστεύετε τίποτε διότι, καὶ ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ σᾶς ἀπατήσῃ μὲ τὸ γράμμα, τὸ ὅποιον ἔφερον εἰς σᾶς, τί ἀνάγκην εἶχε νὰ μὲ γελάσῃ κ' ἐμὲ μὲ τὸ ἄλλο τὸ γράμμα ἐκεῖνο ;
 Δούκισσα. Εἶσαι βεβαία, βεβαία ὅτι τὸ γράμμα αὐτὸ εἶνε τῆς ἐξὰδέλφῃς σου ;
 Λάουρα. Ἀκουτ' ἐκεῖ ; βεβαιότητῃ !
 Δούκισσα. Λοιπὸν ἰδοῦ τί εἶνε : θὰ ἔστειλε κάνεναν ἄλλον εἰς τὴν θέσιν τοῦ, ὁ ὅποιος τοῦ ἔφερε τὰς δύο ἐπιστολάς, ὁ δὲ κατάσκοπός μου μὲν εἰξεύρει τί τοῦ γίνεται.
 Λάουρα. Αὐτὸ θὰ εἶνε . . . δὲν ἔμπορεῖ !
 Δούκισσα. Ὑποθέτω κ' ἐν ἄλλο ἀκόμα. Μὲ λέγεις ὅτι ἴπέρασες τὴν νύκτα ὅλην εἰς τὸν κῆπον κι' οὔτε γυναῖκα εἶδες νὰ καταβῇ, οὔτε τίποτε ἀφ' ἐτέρου ὁ κατάσκοπός μου λέγει, ὅτι ὁ Φρειδερίκος ἦτο ὅλη νύκτα μετ' αὐτῆς. Συμπεραίνω λοιπὸν, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος δὲν θὰ κατοικῇ εἰς τὸ παλάτι. Αἶ ; τί λές ;
 Λάουρα. Ἐγὼ δὲν ἔχω κάμμίαν ἀμφιβολίαν : θὰ κατοικῇ ἀλλοῦ ἔς τὴν πόλιν.
 Δούκισσα. Τὸν κόσμον θὰ χαλάσω, μὰ θὰ τὴν μάθω ἐπὶ τέλους ποῖα εἶνε, νὰ ἰδῆς !

Λάουρα. Μά... διατί ἐπιμένετε τόσο ;

Δούκισσα. Καί μ' ἐρωτᾷς ;... Ἀφοῦ ἄπαξ σ' ἐνεπιστευθῆν, ἀφοῦ τὸ ἐξωμολογήθῃν εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν μου τὸ αἰσθημα ὅπου μὲ φλέγει, μὲ εἶνε πλέον ἀδιάφορον, καὶ ἂν τὸ μάθῃ καὶ ἂν δὲν τὸ μάθῃ... Ἄλλ' ἔχω ἔς τὴν καρδίαν μου τόσην ὑπεροψίαν, ὥστε δὲν δύναμαι ποσῶς νὰ συγχωρήσω τὴν μεγάλην προσβολήν, ἣτις μ' ἐγένετο, ἔστω καὶ ἐν ἀγνοίᾳ του, ποσῶς !
(ἐξέρχεται)

Λάουρα. Ἀνάγκη πᾶσα νὰ εἰδοποιήσω τὸν Φρειδερίκον ὅτι κατασκοπεύεται... Ἀλλοίμονον ὅμως νὰ τὸν εἰδοποιήσω νὰ προσέχη, εἶνε ὡς νὰ τοῦ εἰπῶ, ὅτι ἡ Δούκισσα ζηλεύει καὶ δὲν εἶνε φρόνιμον νὰ λέγης εἰς τὸν ἔραστήν σου, ὅσον καὶ ἂν ᾖ πιστός, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη ποῦ τὸν ἀγαπᾷ· διότι καὶ ὁ μᾶλλον μετριόφρων τῶν ἀνδρῶν ἀμέσως τόσο ὑπερηφανεύεται, ὥστε πᾶν ὅ,τι καὶ ἂν τοῦ προσφέρῃς ἔπειτα, εἶν' εἰς τὰ ὄμματά του πρᾶγμα ποῦ τοῦ ὄφειλες. Ἄλλ' ἀδιάφορον, Θεέ μου ! Ἄχ! καλλίτερα νὰ μάθῃ ὅτι τὸν κατασκοπεύουν, νὰ μάθῃ τοὺς κινδύνους ὅπου διατρέχει... Πρέπει νὰ τὸν εἰδοποιήσω... Ἄς ἴδῳ καὶ πάλιν πῶς τὴν ἐξηγῆί τὴν μέθοδον τῆς συνεννοήσεώς μας, νὰ τὴν μάθῃ καλὰ ἐκ στήθους. (Ἐξάγει χαρτίον ἐκ τοῦ κόλπου της καὶ ἀναγιγώσκει) : « Ὅσακις ἔχεις νὰ εἰπῆς κάτι τι, σὲ παρακαλῶ πρῶτον νὰ μὲ κάμνης ἕνα σημεῖον μὲ τὸ μανδῆλί σου, ὥστε ἐγὼ ἀμέσως νὰ προσέχω. Ἐπειτα, ὅποιονδήποτε θέμα ὀμιλίας καὶ ἂν ἔχης, ἡ πρώτη σου φράσις, ἅμα ἀρχίσης νὰ ὀμιλῆς, θὰ ᾖ δι' ἐμέ, τὸ ἐπιλοιπὸν διὰ τοὺς ἄλλους, εἰς τρόπον ὥστε ἐγὼ ἔπειτα, συνενόνων ὅλας τὰς πρῶτας σου λέξεις, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθης, θὰ ἐξάγω τί μὲ εἶπες. Τὸ αὐτὸ θὰ κάμνης σύ, ὅταν ἐγὼ σοῦ δίδω τὸ σημεῖον μὲ τὸ μανδῆλί μου. (ὀμιλοῦσα) Εὐκολωτάτη καὶ εὐφρεστάτη μέθοδος ἡ τέχνη ὅμως εἶνε νὰ τὰ καταφέρῃ κάνεις οὕτως, ὥστε νὰ ἔχουν νόημα αἱ ὀμιλίας του καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ὅπου θ' ἀκούουν. Ἄς τὸ ξαναμελετήσω νὰ τὸ μάθῃ καλλίτερα.

[Εἰσέρχεται ὁ Λιζάρδος]

Λιζάρδος. (ἰδίᾳ) Τόσον βυθισμένον τὴν βλέπω τὴν Λάουραν εἰς τὴν ἀνάγκῃν ἐκείνου τοῦ χαρτίου, ὥστε, ἂν καὶ ταπεινὰ ὑποψία ζηλοτυπίας δὲν δύναται νὰ τὴν θίξῃσιν, οὐχ ἦττον ζωηρῶς ἐγείρεται ἡ περιέργειά μου καὶ πολὺ ἐπιθυμῶ νὰ ἤξευρα τί εἶν' αὐτὸ, ὅπερ ἐλκύει εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν προσοχήν της. ὦ, ἂν ἠδυνάμην νὰ ἀναγνώσω δίχως νὰ μὲ ἰδῇ !

Λάουρα. Ποιὸς εἶναι ;

Λιζάρδος (κατ' ἰδίαν). Ἄ ! Θεέ μου !

Λάουρα. Διατί ἡ ταραχὴ σου αὕτη καὶ ὁ φόβος σου ;

Λάουρα. Δὲν εἶμαι καθόλου ταραγμένη καὶ δὲν φοβοῦμαι τίποτε.

Λιζάρδος. Τὸ χαρτί ἐκείνο ποῦ κρύπτεις καὶ τὸ αἰφνίδιον ἐρύθημα εἰς τὴν μορφήν σου, αὐτὸ δηλοῦν τρώντι !

Λάουρα. Ἀπατάσαι. Ἄν πραγματικῶς ἔκρυφα τὸ χαρτί καὶ ἂν τρώντι ἐκοκλήνησα, δὲν εἶνε, ὄχι, ἐπειδὴ μ' ἐτάραξεν ὁ ἐρχομός σου, ἀλλὰ εἶν' ἐκ τοῦ θυμοῦ ὅπου αἰσθάνομαι ἐκ τῆς τιοιούτης δυσπιστίας τῆς ὑβριστικῆς. Ἦλθατε βλέπω, κύριε, νὰ μὲ κατασκοπεύσετε, καὶ διὰ νὰ δικαιολογηθῆτε, προσποιεῖσθε τάχα ὅτι ἔχετε παράπονα.

Λιζάρδος. Ἐγὼ, Λάουρα, ἐγὼ ποῦ ἔχω πλήρη εἰς σὲ ἐμπιστοσύνην; Κ' ἰδοῦ, ἵνα μὴ ἀμφιβάλῃς περὶ τῆς ἀσφαλείας τὴν ὅποیان ἡ εὐγένειά σου ἐμπνέει εἰς τὸν ἔρωτά μου, σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ εἰπῆς ἀπλοῦστατα τί εἶνε τὸ χαρτί ἐκείνο.

Λάουρα. Εἶνε χαρτί, τοῦ ὁποίου θὰ σκορπίσω τώρα εἰς τοὺς τέσσαρας ἀέρας τὰ μικρὰ μικρὰ τεμάχια, διότι εἰς τὴν ἀνόητον ἐρώτησίν σας, τοῦ ἀνέμου γέννημα, ὁ ἄνεμος ὀφείλει μόνον, κύριέ μου, ν' ἀπαντήσῃ.

Λιζάρδος. Λοιπὸν ἀφ' οὗ τὰ ἐμπιστεύεσ' εἰς τὸν ἄνεμον, ἐγὼ θὰ τοῦ τ' ἀρπάσω.

Λάουρα. Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω νὰ τὸ κάμετε ποτέ ! Καὶ δὲν σᾶς τὸ λέγω τάχα, διότι φοβοῦμαι μήπως συνενώσετε τὰ τεμάχια καὶ τ' ἀναγνώσετε, ἀλλὰ διότι ἡ τιμὴ μου ἀπαιτεῖ νὰ μὴν ἐνδώσω εἰς τὰς εὐτελεῖς σας ὑποψίας.

Λιζάρδος. Καὶ ἡ ἰδική μου ἡ τιμὴ, κυρία, ἀπαιτεῖ νὰ μάθω τί εἶνε.

Λάουρα. Νὰ λοιπὸν, τὰ σκορπίζω εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἴσθε σύζυγός μου, πιστεύω ἡ ὑπόθεσις νὰ μείνῃ ὡς ἐδῶ.

Λιζάρδος. Δὲν εἶμαι σύζυγός σας, ἀλλ' εἶμ' ἐξάδελφός σας καὶ μνηστήρ καὶ θέλω νὰ περισυνάξω τὰ κομμάτια τοῦ φαρμακεροῦ αὐτοῦ φειδιῶ.

Λάουρα. Προσέχετε, προσέχετε ! Εἰμπορεῖ καὶ νὰ μεταμεληθῆτε ἂν ἐγγίσητε κ' ἕνα κομμάτι τοῦ φειδιῶ αὐτοῦ.

Λιζάρδος. Ἐγὼ θὰ τὰ συνάξω, καὶ ἂς γίνῃ ὅ,τι γίνῃ.

Λάουρα. Ἐγὼ δὲν θὰ σ' ἀφήσω.

Λιζάρδος. Ἀφῆσέ με σὲ λέγω, Λάουρα.

Λάουρα. Νὰ χαθῆς ! Ζηλιάρη ! Ζηλιάρη !

[Εἰσέρχονται ἀφ' ἑνὸς ὁ Ἀρνέστος, ἀφ' ἑτέρου ἡ Δούκισσα καὶ μικρὸν μετέπειτα ὁ Φρειδερίκος καὶ ὁ Φάβιος].

Ἀρνέστος. Τί εἶν' ὁ τόσος θάρυθος, Λιζάρδε ;

Δούκισσα. Τί ἔχεις καὶ φωνάζεις, Λάουρα ;

Λιζάρδος. Δὲν εἶνε τίποτε.

Λάουρα. 'Απ' ἐναντίας εἶνε, καὶ πολὺ. (ἰδίᾳ) Ὡ ἔρωσ, πέτα εἰς βο-
 ςθειάν μου!

'Αρνέστος. Καλὲ πῶς ὠμιλοῦσες οὕτω . . .

Δούκισσα. Πῶς ἐμάλονες . . .

'Αρνέστος. Μὲ τὸν ἐξάδελφό σου;

Δούκισσα. Μὲ τὸν ἀρραβωνιστικό σου;

'Αρνέστος. Τί τρέχει, δὲν μᾶς λέτε;

Δούκισσα. Τί συνέθη μεταξύ σας;

Λιζάρδος. Ἐγὼ τοῦλάχιστον, δὲν ἔξέρω νὰ συνέθη τίποτε.

Λάουρα. Ὅχι δά! Ἐγὼ λοιπὸν ἐγὼ παράπονα βαρύντατα. (πρὸς τὴν Δού-
 κισσαν) Δὲν με ἀφήσατε ἐδῶ, κυρία, πρὸ μικροῦ ἀκόμη, μὲ τὸ γράμμα
 τῆς Θελαίας ἀνὰ χεῖράς μου;

Δούκισσα. Πραγματικῶς.

Λάουρα. Τούτου βεβαιουμένου, ἀναφερομ' εἰς ὑμᾶς, κυρία μου,
 κ' ἐκθέτω τὴν αὐθάδειαν ἀνθρώπου, ὅστις ἤλθ' ἐδῶ νὰ μοῦ ἐκφράσῃ ὑπο-
 νοίας βδελυράς. (Κινεῖ τὸ μανδύλιόν της) Ἀκούσατέ με λοιπὸν ὅλοι σας,
 ἀκούσατε, παρακαλῶ, μὲ προσοχήν, καὶ σεῖς, κυρία, καὶ σεῖς, πάτερ μου,
 καὶ ὅλοι ὅσοι εἶσθ' ἐδῶ παρόντες· διότι μὲ ἐνδιαφέρει ὅλοι νὰ γνωρίσωσι
 τὸ μυστικόν, ὅπερ βαρύνει τὴν καρδίαν μου.

Φρειδερίκος (χαμηλοφώνως). Τί νὰ συνέθη λέγεις, Φάβιε;

Φάβιος (ὠσαύτως). Δὲν καταλαβαίνω τίποτε. (κατ' ἰδίαν) Νᾶνε γιὰυτὰ
 ποῦ εἶπα εἰς τὴ δούκισσα, νᾶνε γιὰ τίποτ' ἄλλο; Ἐδῶ τᾶχασα!

Φρειδερίκος (ἰδίᾳ). Μ' ἔκαμε τὸ σημεῖον, προσοχή! μὴ χάσω οὔτε λέξιν.

'Αρνέστος. Λέγε λοιπὸν, τί περιμένεις, Λάουρα;

Δούκισσα. Εἰπέ μοι, τί ἤθελες νὰ εἰπῆς;

Λάουρα. Γνωρίζει ἡ κυρία Δούκισσα πολὺ καλὰ—ποῦ ἔχει τόσον
 πνεῦμα καὶ δξύνουαν ὄσσην καὶ καλλονήν—γνωρίζει τὴν μεγάλην ἀφο-
 σίωσιν μου πρὸς αὐτήν!

Δούκισσα. Αὐτὸ εἶνε ἀληθές, ἀλλὰ τί θέλεις νὰ εἰπῆς μ' αὐτό;

Φρειδερίκος (ἰδίᾳ). Ἡ πρώτη φράσις της ποῦ πρέπει νὰ σημειώσω:
 «Γνωρίζει ἡ κυρία δούκισσα πολὺ καλὰ».

Λάουρα. Ὅτι δὲν 'λείψατ' ἀπ' ἐδῶ καθόλου—καὶ θὰ τὸ ὁμολογή-
 σετε, κυρία, δὲν εἶν' ἀληθές; Λοιπὸν αὐτὸ τὸ γεγονός εἶν' ὅλ' ἡ ὑπε-
 ράσπισίς μου κατὰ τῶν ἀδίκων του ὑποψιῶν.

¹ Εἰς τὸ ἰσπανικὸν ἡ πρώτη λέξις ἐκάστου στίχου εἶνε διὰ τὸν Φρειδερίκον ἐννοεῖ εἶτα αὐτὸς τὰς πρώτας λέξεις ἐξ ἐκάστου τῶν στίχων ἐν τῷ δράματι, οὗς ἀπήγγειλεν ἡ Λάουρα, καὶ σχηματίζει τὴν δι' αὐτὸν προωρισμένην φράσιν. Ἐν πεζῷ λόγῳ ἀπεδώκαμεν ὅσφ τὸ δυνατόν καλλίτερα τὸ αὐτό.

'Αρνέστος. Ἀρκεῖ, κόρη μου, ἀρκεῖ εἶνε περιττὸν νὰ λυπηῖσαι οὕτω.
 Φρειδερίκος (ἰδίᾳ). Μὲ εἶπε καθαρά, καθαρά: «ὅτι δὲν 'λείψατ' ἀπ'
 ἐδῶ καθόλου».

Λάουρα. Γνωρίζει τώρα πῶς ὠμίλησες μὲ κυρίαν—κύριε Λιζάρδε,
 μὲ τρόπον ἀτοπώτατον· τὸ γνωρίζει ἡ κυρία δούκισσα, ἀτοπώτατον λέγω,
 διότι ἐπὶ τέλους δὲν σ' ἀνήκω, κύριε, ἀκόμη.

Λιζάρδος. Σὺ μᾶλλον, Λάουρα, παρέβης τὰ πρὸς τὸν ἀμοιβαῖον ἔ-
 ρωτά μας ὀφειλόμενα.

Δούκισσα. Σιωπή!—Λέγε, Λάουρα.

Φρειδερίκος (ἰδίᾳ). Νὰ μὴ τὸ λησμονήσω: «Γνωρίζει τώρα ποῦ ὠ-
 μίλησες μὲ κυρίαν».

Λάουρα. Ζηλοτυπεῖ, καὶ τί ζηλοτυπία!—Ζηλοτυπεῖ ὁ κύριος... καὶ
 μήπως ξέρω διατί; σᾶς εἶπα ὅτι διάβαζα τὸ γράμμα τῆς Θελαίας. . .
 τὸν πέρνει ὁ θυμὸς, κ' ἔρχεται νὰ προσβάλῃ τὴν τιμὴν μου!

Λιζάρδος. Καλ' ἐζήτησα ἀπλῶς νὰ ἰδῶ, καὶ εἰς ἀπάντησιν σχίζει
 τὸ γράμμα τῆς κομμάτια.

'Αρνέστος. Πολὺ καλὰ ἔκαμε.

Φρειδερίκος (ἰδίᾳ). «Ζηλοτυπεῖ, καὶ τί ζηλοτυπία!»

Λιζάρδος. Ἀκούσέ με, Λάουρα. . .

Λάουρα. Μὴν ἀναφέρῃς τ' ὄνομά μου—(πρὸς τὸν 'Αρνέστον) Πατέρα
 μου, σᾶς λέγω, δὲν θέλω νὰ ὑπανδρευθῶ καὶ μάλιστα μ' ἕνα τοιοῦτον
 ἀνθρωπὸν.

'Αρνέστος. Ἐχει δίκαιον, ἐφέρθης πολὺ ἄσχημα.

Λιζάρδος. Σᾶς ὀρκίζομαι εἰς ὅ,τι ἔχω ἱερόν. . .

'Αρνέστος. Ἐλα τώρα, σῶπαινε.

Φρειδερίκος (ἰδίᾳ). Θαρρῶ μὲ εἶπε: «Μὴν ἀναφέρῃς τ' ὄνομά μου».

Λάουρα. Μὴν ἐμπιστεύεσ' εἰς κἀνένα, σὲ προδίδουν—καλὰ μὲ τὸ
 ἔλεγαν! Καὶ ἀφοῦ τώρα φέρεται οὕτω κατασκοπικῶς, τί ἔχει νὰ γενῆ
 μετὰ τὸν γάμον μᾶς!

Λιζάρδος. Ὁμολογῶ τὸ λάθος μου, ἀγαπητῆ μου Λάουρα· ἀλλὰ
 μὲ δικαιώνει ὁ πολὺς ὁ ἔρωσ μου.

'Αρνέστος. Σὲ καθιστᾷ ἀπ' ἐναντίας μᾶλλον ἔνοχον.

Φρειδερίκος (ἰδίᾳ). «Μὴν ἐμπιστεύεσ' εἰς κἀνένα, σὲ προδίδουν».

Λάουρα (πρὸς τὸν Λιζάρδον). Κ' ἔλα νὰ μὲ ξαναμιλήσης!—Τόλμησε,
 καὶ νὰ ἰδῆς μὲ ποῖον τρόπον θέλω σὲ δεχθῆ. Τελείωσε πιά μεταξύ μας
 ἀπὸ τοῦδε, καὶ τοῦ κάκου, δὲν μ' ἐξιλεώνεις. Ἐτελείωσε! (Ἐξέρχεται).

'Αρνέστος. Συμμερίζομαι πληρέστατα τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τῆς
 κόρης μου. (Ἐξέρχεται καὶ οὗτος)

Φρειδερίκος (ιδία). «Κ' ἔλα νὰ μὲ ξαναμιλήσης».

Δούκισσα. Ἐφέρθης ἀπρεπῶς, Λιζάρδε, πρὸς τὴν Λάουραν· πλὴν μολονότι μὲ λυπεῖ πολὺ αὐτό, σὲ συγχωρῶ ἐν τούτοις· εἰξέρω τί θὰ πῆ ζηλοτυπία κ' ἐννοῶ ποῖαν παραφορὰν δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ.

(Ἐξέρχεται καὶ αὐτή)

Φάβιος (ιδία). Δόξα σοι ὁ Θεός, ἔφυγε κ' ἡ δούκισσα χωρὶς νὰ πῆ γιὰ μένα τίποτε. Φόβο ποῦ εἶχα νὰ μὴ μάθῃ ὁ ἀφέντης μου πῶς ἔπηγα καὶ τὰ πρόφθασα.

Λιζάρδος. Ἔλα, Παναγία μου! . . . Σᾶς παρακαλῶ, εἰπέτε μου, κύριε Φρειδερίκε, τὸ θεωρεῖτ' ἐσεῖς τόσῳ μεγάλο ἔγκλημα, ὅτι ἐζήτησα ἀπλῶς νὰ μάθω τί τῆς ἔγραψαν; ἔπρεπε διὰ τόσῳ πρᾶγμα νὰ θυμώσῃ καὶ αὐτὴ καὶ ὁ πατέρας τῆς, νὰ καταταραχθῇ ἡ δούκισσα; . . . Καταλαμβάνετε, πιστεύω, τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὅποιαν ἔγινεν ὅλος αὐτός ὁ θόρυβος!

Φρειδερίκος. Μὰ τὸ πρᾶγμα φαίνεται καθαρὸν· ἡ Λάουρα ἐθύμωσε, διότι τῆς ἐδείξατε τὴν δυσπιστίαν σας.

Λιζάρδος. Δυστυχῆς ἐγὼ! Ἄπεθαν ἡ ἐλπίς μου, καὶ δὲν μοὶ μένει ἄλλο, ἢ νὰ ἀποθάνω καὶ ἐγὼ.

(Ἐξέρχεται).

Φρειδερίκος (ιδία). Κ' ἡ ἰδική μου ἡ ἐλπίς εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον εἶνε.

Φάβιος (ιδία). Αἶ! καθαρὴ εἶνε ἡ οὐρανός, δὲν ἔχω νὰ φοβοῦμαι.

Φρειδερίκος (ιδία). Τώρα πρέπει νὰ συνδυάσω ὅσα μὲ εἶπε, ἐὰν τὰ ἐνθυμοῦμαι δηλαδὴ. Ἄς ἐρωτήσω τὴν εἰκόνα τῆς, καὶ θὰ νομίζω ὅτι ἡ ἰδία μ' ὀμιλεῖ. (Παρατηρεῖ εἰκόνα τινὰ εἰς χεῖράς του). Ὡραία καὶ μαγευτικὴ εἰκὼν, λέγε μου, τί μὲ εἶπες;

Φάβιος (ιδία). Ἄ, ἄ! ἡ εἰκὼν αὐτὴ φαίνεται τοῦ τὰ λέγει ὄλα.... Τώρα καταλάβαμε! . . . Ἔμαθα κι' ἄλλο γιὰ νὰ πάω νὰ τὸ πῶ!

Φρειδερίκος (ιδία). «Γνωρίζει ἡ κυρία δούκισσα πολὺ καλά, ὅτι δὲν λείψατ' ἀπ' ἐδῶ καθόλου. Γνωρίζει τώρα πῶς ὠμίλησες μὲ κυρίαν. Ζηλοτυπεῖ, καὶ τί ζηλοτυπία! Μὴν ἀναφέρῃς τ' ὄνομά μου. Μὴν ἐμπιστεύεσ' εἰς κἀνένα, σὲ προδίδουν· κ' ἔλα νὰ μὲ ξαναμιλήσης». (Πρὸς τὸν Φάβιον). Ἔλα ἐδῶ, προδότη... σὺ μ' ἐπρόδωκας! σὺ ἐπήγες κ' εἶπες πῶς δὲν ἔλειψα χθὲς βράδου!

Φάβιος (ἐντρομος). Ἀφέντη μου, ἀφέντη, τί σᾶς ἤθε ζεφα; ; τί ἔχετε μαζί μου; τί σᾶς ἔκαμα;

Φρειδερίκος. Ἀχρεῖε, ἐγὼ τὸ ξεύρω!

Φάβιος. Καλὲ τί λέτε, ἀφέντη μου; Ἐσεῖς δὲν εἶχατε μ' ἐμένα τίποτε, ὡς τὴν στιγμή ποῦ ἤλθαμε ἐδῶ, μ' ἐλέγατε τόσα καλά... Ποία κατηγορία μ' ἔγινε ἐδῶ; γύρατ' ἐδῶ καμμιά ἀπόδειξι ἐναντίον μου; Ἄφου δὲν σᾶς ἔμιλησε κἀνείς, ποῖός μ' ἔμπορεῖ νὰ σᾶς εἶπε τίποτε γιὰ μένα;

Φρειδερίκος. Ναι, σὲ λέγω, ναι, κακοηθέστατε· μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ ἤλθα ἐδῶ, ἔμαθα πῶς ἔπηγες καὶ τὰ πρόφθασες, ὅτι δὲν ἔφυγα χθὲς βράδου ἀπ' ἐδῶ καὶ ὅτι ἔπηγα νὰ ἰδῶ μιαν κυρίαν.

Φάβιος. Αὐτὰ τὰ μάθατε ἐδῶ, ἐδῶ, ἀφοῦ ἐφθάσαμε ἐδῶ;

Φρειδερίκος. Ναι, Ναι! . . .

Φάβιος. Μὰ σᾶς παρακαλῶ, ἀφέντη, δὲν ὠμίλησε κἀνείς ἐδῶ....

Φρειδερίκος. Θὰ σὲ τιμωρήσω ὅπως σοῦ πρέπει, ἄθλιε!

Φάβιος. Μὰ, ἀφέντη μου, ποῖός εἶπε τέτοιο πρᾶγμα, τέλος πάντων;

Φρειδερίκος. Γιὰ θυμῆσου, σὲ ποῖο πρόσωπο τὸ εἶπες; . . . Αὐτὸ τὸ ἴδιο μὲ τὸ εἶπε κ' εἰς ἐμέ.

Φάβιος. Ἐγὼ δὲν εἶπα σὲ κἀνένα... (Κατ' ἰδίαν) Νὰ μὲ σκοτώσουν, δὲν τοῦ λέγω τὴν ἀλήθεια.

Φρειδερίκος (ἐξάγων ἐγχειρίδιον). Κακοῦργε, ἔς τὸ θεό μου, θὰ σὲ φονεύσω μὲ τὸ χεῖρι μου!

[Εἰσέρχεται ὁ Ἐρρίκος]

(Ἡ συνέχεια τῆς «Δευτέρας Ἡμέρας» εἰς τὸ προσεχές).

Η ΜΕΤΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΦΥΜΑΤΙΩΣΕΩΣ

Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 2 Νοεμβρίου τοῦ Φυσιογνωστικοῦ τμήματος τοῦ συλλόγου Παρνασσῶ ὁ κ. Ἰω. Βάμβας ἀνεκοίνωσε τὰ ἑξῆς: Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ ἐν Παρισίοις συγκληθέντος διεθνoῦς Συνεδρίου τῆς Φυματιώσεως κατὰ τὸν Αὐγουστον ἐ. ἔ. δημοσιεύεται καὶ ἀνεκοίνωσις τοῦ γάλλου ἱατροῦ κ. Arthaud, δι' ἧς οὗτος, ἐπὶ ἰδίων παρατηρήσεων ἐρειδόμενος, ἐν ἐκτάσει πραγματεύεται τὸ ζήτημα τῆς μεταδοτικότητος τῆς φυματιώσεως ἐν οἰκῆμασι καὶ ἐν χώροις ἐν γένει περιορισμένοι, ὑποβάλλει δὲ καὶ στατιστικὴν, καθ' ἣν ἡ τῆς μεταδοτικότητος ἀναλογία βαίνει μέχρι 60 %, τιθεμένου πάντοτε ὑπ' ὄψει ὅτι πρὸς διευκόλυνσιν τῆς μόλυνσεως πρωτεύουσα συνθήκη ἔσται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βαθμὸς τις προδιαθέσεως εἴτε ἔνεκα κληρονομικῶν λόγων, εἴτε ἔνεκα σωματικῆς διαμαρτίας ἢ παθήσεως. Ἐν τῇ ἀνεκοίνωσει ταύτῃ ὁ κ. Arthaud συμπεραίνει ἰον) ὅτι ἐπικίνδυνος ἀποβαίνει ἡ συσάφρευσις πολλῶν ἐργατῶν ἐν ἐργοστασίοις μὴ ὑπὸ ὑγιεινὰς συνθήκας διατελοῦσι· 2ον) ὅτι κινδυνώδης ὡσαύτως ἡ ὑπὲρ τὸν μῆνα ἐγκατάστασις ἐν λουτροῖς καὶ χειμερίοις σταθμοῖς ἢ ἀγροτικοῖς καὶ παραθαλασσίαις οἰκῆμασιν, ἐν οἷς προκατῆκον ἀνθρωποὶ πάσχοντες ὑπὸ φυματιώσεως. Ὁ κ. Arthaud ἐν τούτοις παρακελευστικῶς

σημείοι· ότι ο τελευταῖος οὗτος κίνδυνος εἶνε ἐπιφοβός μόνον δταν διαμείνη τις ἐν μεμολυσμένῳ χώρῳ πλέον τοῦ μηνός περιπου, δι' ὃ καὶ ἡ βραχυχρόνιος διαμονή ἐν σιδηροδρομικαῖς ἀμάξαις, ξενοδοχείοις, σχολείοις, ἀτμοπλοίοις δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται οὐδαμῶς κινδυνώδης.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου συμπεράσματος ὁ κ. Βάμβας λέγει, ὅτι καὶ ἀλλαγῆ μὲν ἐν οἰκείῳ τόπῳ θέλει δημοσιεύσει τὰ εἰκότα, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα νομίζει ἀναγκαῖον νὰ εἴπῃ λέξεις τινάς, καθ' ὅτι φρονεῖ ὅτι ἡ οὕτως ἀπολύτως ἐκφερομένη γνώμη τοῦ κ. Arthaud εὐκόλως δυνατόν νὰ παρασύρῃ εἰς ἀτοπήματα.

Ἐν πρώτοις εἶνε ἀλήθεια ἤδη ἐν τῇ ἰατρικῇ ἐπιστήμῃ ὅτι ὡς παρὰ γῶν αἰτιολογικός τῆς φυματιώσεως εἶνε βακτηρίδιον, οὗτινος ἐγνώσθησαν καὶ καθωρίσθησαν αἱ βιολογικαὶ ιδιότητες. Τοῦ βακτηριδίου τούτου κύριώτατος φόρευς εἶνε τὰ ἀποχρεμπτόμενα ὑπὸ φυματιώντος πτύελα, ἐν τοῖς ὁποίοις αἱ συνθήκαι πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς καὶ πολλαπλασιασίν αὐτοῦ εἰσίν αἱ εὐνοικώτεραι· ἀλλὰ καὶ ξηραίνομένων καὶ εἰς κόβιν μεταβαλλομένων τῶν τοιούτων ὑλῶν καὶ μετ' ἄλλων ὀργανικῶν ἢ ἀνοργάνων ξηρῶν ἢ ἐν καταστάσει κόνεως μετ' αὐτῶν ἀναμιγνυμένων, τὸ φερόμενον βακτηρίδιον τῆς φυματιώσεως δυνατόν νὰ ζήσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ πάσας τὰς πρὸς μετάδοσιν τῆς φθίσεως μολυσματικὰς αὐτοῦ ιδιότητας.

Ἐὰν λοιπὸν ὑποτεθῇ ὅτι ἐν χώρῳ τινὶ οἰωδῆποτε περιορισμένῳ (ἐργαστηρίῳ βιομηχανικῷ, ξενοδοχείῳ, φυλακῇ, σχολείῳ, ἀτμοπλοίῳ κτλ.) ὑπάρχει ἢ διήλθε πάσχων τις φυματιῶν, ὅστις καταλείπει ἢ κατέλιπε μέρος τῶν ἀποχρεμψέων αὐτοῦ ἐν ὑγρᾷ ἢ καὶ ἀποξηρανθείσῃ καταστάσει (ἐν δοχείῳ ἀνοικτῷ, ἐπὶ τῶν τοίχων, ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἐπὶ τῶν ἐπιπέλων, ἐπὶ τῶν στρωμνῶν καὶ ἐν τῷ ἀέρι αὐτῷ κτλ.), ἐν τῷ αὐτῷ δὲ χώρῳ εἰσέλθῃ ἢ παραμείνῃ ἄλλος τις ὑγιῆς κατὰ τὰ ἄλλα, φέρων δὲ τὴν προδιάθεσιν πρὸς τὴν φυματιώσιν (ἐκ συνθήκῃς ἢ κατὰ συμβαίνουσαν αὐτῷ νόσον ἄλλην), ὁ ἄλλος τις οὗτος καὶ ἐπὶ στιγμᾶς μόνον ἐὰν παραμείνῃ ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, πιθανώτατα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ κ. Arthaud (ἣν δὲν ἔχει δυσκολίαν ὁ κ. Βάμβας νὰ παραδεχθῇ) ἀναλογίαν τῶν 60^ο/_ο, δύναται νὰ προσλάβῃ ἐν ἑαυτῷ τὸν φυματικὸν παράγοντὰ διὰ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ ἀέρος, μετ' οὗ πιθανώτατα πάλιν συνανερμύχθη καθ' ἑνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον οὗτος. Εἶνε δὲ γνωστὸν ἐν τῇ ἰατρικῇ ἐπιστήμῃ, ὅτι τρεῖς εἰσίν αἱ ὁδοί, δι' ὧν εἰσέρχεται εἰς τὸν ὀργανισμόν τοῦ ἀνθρώπου ἔξωθεν τὸ βακτηρίδιον τῆς φθίσεως: τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα διὰ τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος: τὰ πεπτικὰ ὄργανα διὰ τῶν τροφῶν ἢ διὰ τοῦ πρσίμου ἐπι ὑδάτος: καὶ τὸ δέρμα ἢ ἄλλοι τοῦ ὄργα-

νισμοῦ βλενογόνοι χιτῶνες, ἕνεκα τυχόν ἐπ' αὐτῶν ὑπαρχουσῶν λάσπῶν τῆς συνεχείας.

Διὰ τὸν λόγον λοιπὸν τοῦτον, τὸν ἀπλούστατον, καὶ διότι ἀναρίθμητὰ εἰσὶ τὰ ἐπικυροῦντα τοῦτον παραδείγματα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ὁ κ. Βάμβας φρονεῖ ὅτι καὶ ἡ βραχυχρόνιος ἐν χώροις τοιούτοις διαμονὴ πρέπει νὰ θεωρῆται ἐξ ἴσου κινδυνώδης, καθὼς τοιαύτη καὶ κατὰ πολλοὺς μείζονα βεβαίως λόγον ὀρθότατα ὑπὸ τοῦ κ. Arthaud θεωρεῖται ἢ ἐπὶ πλέον τοῦ μηνός περιπου ἐν αὐτοῖς διαμονή.

Εἶτα ὁ κ. Βάμβας προστίθῃσιν ὅτι περὶ τῶν λοιπῶν μὲν περιορισμένων τοιούτων χώρων δὲν σκοπεύει νὰ ἀσχοληθῇ σήμερον, ἀν καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἐλλείψεις αὐταὶ ἐφθασαν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον καὶ ἡ ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδιῶν μέριμνα δέον νὰ καταστή πλεόν ἀναπόφευκτος ἀνάγκη, ὡς ἀλλαγῆ καὶ μόνος ἰδιαίτερος διὰ δημοσιεύσεων καὶ ἐκθέσεων καὶ ὡς μέλος ἐπιτροπειῶν κατέδειξε. Περὶ τῶν πλοίων δὲ καὶ ἰδίως περὶ τῶν ἀτμοπλοίων, ἄτινα εὐκολώτατα δυνατόν νὰ χρησιμεύωσι παρ' ἡμῖν πρὸς μετάδοσιν καὶ διείδοσιν τῆς φυματιώσεως, ἐν τῇ καταστάσει ταῦτα ἀφιένται νὰ ἐκτελῶσι τὸν προορισμὸν αὐτῶν, ἀκατάπαυστως σχεδὸν μεταφέροντα ἐπιβάτας ἀπὸ ἀκτῆς εἰς ἀκτὴν καὶ ἀπὸ νήσων εἰς διαφόρους τοῦ βασιλείου λιμένας, ἐπιθυμεῖ νὰ εἴπῃ εἰδικώτερον ὀλίγα τινά, ἵνα ἐπιστηθῇ ἔστω καὶ μικρὰ πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον μέριμνα περὶ αὐτῶν.

Εἶνε πανθομολογούμενον ὅτι τὰ ἀτμοπλοία, ἐν γένει κατὰ χρονικὰ διαλείμματα μακρότατα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ὁσάκις πρὸ πάντων λόγοι ἄλλοι προκαλοῦσι τοῦτο, ὑποβάλλονται εἰς γενικὴν ἐπισκευὴν καὶ καθαρῶτητα τοῦ σκάφους καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ. Κατὰ τὰς ἐποχὰς δὲ ταύτας καὶ αἱ θέσεις τῶν ἐπιβατῶν (κοιτωνίσκοι κτλ.) καὶ τὸ διαμερίσμα τῶν ναυτῶν, σπανίως ἴσως καὶ αἱ ἀποθήκαι, καθαρίζονται μετὰ μείζονος ἐπιστάσις καὶ ἐπισκευάζονται ἐπιπαλαιῶς τοῦλάχιστον. Ἐν ᾧ ἀφ' ἐτέρου πάλιν γνωστὸν ὅτι ἐν τοῖς λιμέσιν ἢ ἐλάχιστα ἐν πλῆθι ἢ φροντίς πρὸς τὴν καθαρῶτητα ἐνίοτε καθίσταται καὶ ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ καθαρῶτης περιορίζεται εἰς ἀπλὴν τινα ἀπόπλυσιν καὶ ἀπόσμηξιν καὶ εἰς ἀλλαγὴν (ἐὰν καὶ τοῦτο δὲν παραμελῆται ὅπως συνήθως τοῦτο συμβαίνει παρ' ἡμῖν οὐχὶ σπανίως) τῶν ἐπενδυμάτων καὶ λοιπῶν τῶν κλινῶν λευχειμάτων.

Ἐννοεῖται λοιπὸν ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἐν τῇ περιπτώσει ὁ πρὶν ἐν καιωνίσκῳ τινὶ ἀτμοπλοίου μεταφερθεὶς ἐπιβάτης ἢ φυματιῶν, ἢ ὑγεία τοῦ μετ' αὐτὸν ἐν τῷ αὐτῷ κοιτωνίσκῳ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ κλινῇ κατακλινομένου ὑγιούς κατὰ τὰ ἄλλα ἐπιβάτου, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέ-

χθησαν, τίθεται εἰς κίνδυνον, κατὰ πιθανότητα τούτου καταδικαζομένου νὰ ἀντλήσῃ τὴν φυματίωσιν ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ θὰ διαμείνῃ ἐπὶ τινὰς ὥρας, ἐπὶ μίαν νύκτα ἢ καὶ ἐπὶ ἡμέρας πολλάς.

Ὁ κ. Βάμβας ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου καὶ ἄλλοτε ἐνώπιον τοῦ ἐν Βιέννῃ συγκληθέντος κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1887 διεθνοῦς τῆς Ὑγιεινῆς Συνεδρίου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς διεθνεῖς πλοῦς τῶν ἀτμοπλοίων τῶν διαφόρων Ἐταιριῶν δι' ὑπομνήματος μακροῦ (μὴ δυνηθεὶς δυστυχῶς νὰ παρευρεθῇ ἐκεῖ αὐτοπροσώπως) ὑπεστήριξε τὰς κατωτέρω ἀναγραφόμενας σκέψεις. Νομίζει ὅμως ὅτι ἐπέιγον καὶ σπουδαίωτατον καθήκον τῶν ἀρμοδίων δέον νὰ θεωρηθῇ ἢ διὰ τῆς ὑφισταμένης ὑγειονομικῆς νομοθεσίας καὶ δι' ἄλλης νεωτέρας νομοθετικῆς ἐργασίας ἐπιβολὴ κανονισμῶν ἀσθηροτάτων καὶ ἢ ἐξέυρεσις τῶν μέσων, δι' ὧν αὕτη νὰ τελεῖται μετὰ τῆς θρησκευτικωτέρας εὐλαβείας.

Ἰδοὺ δὲ αἱ σκέψεις αἱ ἐν τῷ ὑπομνήματι¹ τοῦ κ. Βάμβα ὑποστηριζόμεναι καὶ αἵτινες μετὰ τινων τροποποιήσεων καὶ βελτιώσεων εἰσέχθησαν εἰς τινὰς τῶν νεωστὶ ψηφισθέντων ὑγειονομικῶν κανονισμῶν καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

1ον.—Ὅπως παρὰ τοῖς ἐννομομένοις κράτεσιν ἀσθηρὰ τηρῆται ἡ προσοχὴ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν οἰκοδομῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ὅπως ἀσθηρῶς πρέπει νὰ ἐφορᾶται καὶ νὰ ἐξελέγχεται ἡ κατασκευὴ τῶν πλοίων, καθ' ὅσον ἀφορᾷ καὶ εἰς τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν αὐτῶν, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ δι' ἃν ἕκαστον διαμέρισμα καὶ ὀλόκληρον τὸ πλοῖον προώρῃται. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολλὸ ἐπικρατοῦσα συνήθεια τοῦ τοποθετεῖν τὰς θέσεις τῶν ἐπιβατῶν, τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ναυτῶν ἐν τῷ κύτει τῶν πλοίων, παραλλήλως ταῖς ἀτμομηχαναῖς, ταῖς διαφόροις ἀποθήκαις, πρέπει νὰ ἀπαγορευθῇ, καὶ αὗται νὰ τοποθετῶνται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος αὐτῶν, ὅπου διὰ τῆς ἐφαρμογῆς καταλλήλου ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ὁ ἀερισμὸς εὐκολώτερος καὶ ἡ καθαριότης βεβαίωτέρα, καὶ ὅπου μακρὰν πάσης κακοδομίας ἀναπτυσσομένης ἐκ τῶν ἀμέσως ὑποκειμένων καὶ εἰς βάθος μέγα ἀποθηκῶν ἢ ἐπὶ τῷ αὐτῷ συσσωρευσις ἀνθρώπων πλειόνων, μάλιστα ἐν καιρῷ νυκτός, καθιστᾷ τὸν ἀέρα αὐτῶν διεφθαρμένον καὶ ἐπιβλαβῆ.

2ον.—Ἐν ἕκαστῷ ἀτμοπλοίῳ ὑπαρχούσης τῆς εὐκολίας τῆς κινήσεως τῶν μηχανημάτων διὰ τοῦ ἀτμοῦ, εἶνε λίαν εὐκολον νὰ ὑπάρχῃ μικρὸν τι διαμέρισμα ἰδιαιτέρον χρησιμεῖον ὡς λουτρῶν τῶν ἐν τῷ πλοίῳ ναυτιλλομένων. Τὸ πρὸς χρῆσιν λούσεως ὕδωρ δὲν εἶνε παντάπασιν δύσκολον νὰ διυλίζηται διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ, ὥστε νὰ ἀφαιρῶνται καταλλήλως τὰ περισσεύοντα ἅλατα.

3ον.—Τὰ ἀκάθαρτα ἐνδύματα τῶν ναυτῶν, ποῖν ἢ καθαρισθῶσι διὰ τῆς πλύσεως, εἶνε εὐκολον εἰς ἀτμόπλοια ἑταιριῶν νὰ ἀπολυμαίνωνται ἐντὸς ἀπολυμαντικῶν κλιθάνων διὰ τοῦ θερμοῦ ἀτμοῦ ἢ διὰ τοῦ θερμοῦ ἀέρος θερμαινομένων. Τοιοῦτος δὲ κλιθάνους, οἳ εἰς ἐξέτεθον ἐν ταῖς διαφόροις ἐκθέσεσιν Ὑγιεινῆς καὶ

¹ Ἴδε Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου καὶ μετάφρασιν τοῦ ὑπομνήματος ἐν τῷ ἱατρικῷ περιοδικῷ Γαλλῶν, ἔτος 1887, ἀριθ. 36 καὶ 37.

κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐν Παρισίοις, εἶνε ἀναγκαϊότατον νὰ ἔχῃ ἕκαστον ἀτμόπλοιον προωρισμένον μάλιστα διὰ μεταφορὰν καὶ ἐπιβατῶν, διότι τοιουτοτρόπως εἶνε δυνατὸν καὶ νὰ ἀπολυμαίνωνται εὐχερῶς καὶ ἀκινδύνως ἐν αὐτοῖς καὶ αἱ κλιστρωμαὶ καὶ τὰ λευχεύματα, ὅσα ἐχρησίμευσαν εἰς ἀσθενεῖς ἰδίως ἐπιβάτας.

4ον.—Ἐν περιπτώσει ὑπάρξεως ἐπιβατῶν ἀρρώστων, πρέπει νὰ ἐπιβάλληται ὡς καθήκον εἰς τοὺς ἰατροὺς τῶν πλοίων ἢ ἐξέτασις τῆς φύσεως τοῦ νοσήματος. Οὐδεὶς ἀσθενὴς ταξιδεύων θὰ ἀρνηθῇ τὴν παροχὴν βοήθειας ἰατροῦ εὐγενοῦς καὶ πεπειραμένου. Εὐχαρίστως λοιπὸν θὰ δεχθῇ τὰς ὑπηρεσίας τούτου.

5ον.—Ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις τοῖς χρησίμοις καὶ διὰ μεταφορὰν ἐπιβατῶν, ἐὰν εἶνε δύσκολος ἢ ἀπὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἰδιαιτέρα φροντίς περὶ ὑπάρξεως κοιτωνίσκων δι' ἀσθενεῖς, ὁ ἰατρὸς τοῦ πλοίου πρέπει νὰ τοποθετῇ ἐν ἰδιαιτέρῳ κοιτωνίσκῳ τοὺς πάσχοντας ἐν γένει.

6ον.—Διὰ τοὺς τυχὸν ἀσθενοῦντας ἐν πλῶ ἢ καὶ ἐν λιμένι ναύτας πρέπει νὰ νὰ δρίζηται ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ πλοίου ἰδιαιτέρον ἐν αὐτῷ διαμέρισμα, ὅπου νὰ χρησιμεύῃ πρὸς νοσηλείαν αὐτῶν.

7ον.—Τὸ πόσιμον ὕδωρ τῶν πλοίων πρέπει νὰ προσπορίζηται πρὸ πάντων μὲν ἐκ πηγῶν, ἐν ἀνάγκῃ μόνον ἐκ φρεάτων, οὐχὶ ὅμως τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, καὶ ἐν μεγίστῃ ἀνάγκῃ ἐκ ποταμῶν. Ὅποιαδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἦ ἡ προέλευσις αὐτοῦ, ὁ ἰατρὸς τοῦ πλοίου πρέπει νὰ θεωρῇ ἑαυτῷ ἐπιβεβλημένον καθήκον ὑπὸ τῆς διοριζούσης ἀρχῆς τὸ ἐρευνᾶν τὴν καλὴν ἢ κακὴν τοῦ ὕδατος ποιότητα, καὶ τὸ φροντίζειν περὶ τῆς καλῆς διατηρήσεως, προφυλάξεως ἐκ παντός μολυσμοῦ, καὶ βελτιώσεως αὐτοῦ ἐν ἀνάγκῃ κατὰ τοὺς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ παραδεδομένους τρόπους.

8ον.—Ὁ ἰατρὸς δέον νὰ θεωρῆται ἢ ἐν τῷ πλοίῳ ἀτυνομικὴ ὑγειονομικὴ ἀρχή, καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐπιθεωρῇ καθ' ἑκάστην τὰς παρεχομένας καὶ εἰς τοὺς ἐπιβάτας οὐσίας πρὸς διατροφήν καὶ τὰ εἰς τοὺς ναύτας σιτηρέσια, νὰ ἐξετάζῃ τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν νωπῶν οὐσιῶν πρὸς τὰς διατηρουμένας, καὶ τὴν ποιότητα καὶ τὸν τρόπον τῆς διατηρήσεως τῶν τελευταίων.

Ἐν περιπτώσει ὑπάρξεως ἀρρώστων ἐν τοῖς ἀτυνομίοις εἴτε ὡς ἐπιβατῶν, εἴτε ὡς ναυτῶν, ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ δρίζῃ τὴν παροχὴν εἰς αὐτοὺς τροφῆς ὑγιεινῆς καὶ ἀναλόγου.

9ον.—Ὅπως δὲ ὁ ἰατρὸς τῶν πλοίων ἢ εἰς κατάστασιν νὰ ἐκτελῇ τὰ ἐπιβαλλόμενα αὐτῷ ταῦτα καθήκοντα, πρέπει, ἐννοεῖται, νὰ ἔχῃ πείραν καὶ μάθησιν ἀκούσαν οὐχὶ μόνον ἐν τῇ κυρίως Ἱατρικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ὑγιεινῇ, δι' ἣν δέον νὰ ἦ ἐφοδιασμένος δι' ἰδιαιτέρων πιστοποιητικῶν, ὅτι ἐποίησατο ἐν ἐργαστηρίοις τοιαύτας εἰδικὰς σπουδὰς. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀμειβῆται καὶ ἠθικῶς ὑπὸ τῶν ἑταιριῶν, τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀναγνωριζομένης ἰσότητος πρὸς τὴν τοῦ κυβερνήτου τοῦ πλοίου, καὶ ὕλικῶς, παρεχομένης αὐτῷ χρηματικῆς ἀμοιβῆς ἰκανῆς, ὥστε νὰ προσελκύωνται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πλοίων σφριγῶντες, ἄξιοι καὶ πεπειραμένοι ἰατροί.

Αἱ σκέψεις αὗται, προστίθησιν ὁ κ. Βάμβας, εἶνε δύσκολον, βεβαίως, νὰ ἐφαρμοσθῶσι παρ' ἡμῶν ἅπασαι καὶ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως πολλῶν καὶ τῶν ἀπαιτουμένων μέσων, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ ἀτμοπλοικαὶ Ἐταιρίαι ἀπλοῦστατον καὶ μόνον τὸ ἑαυτῶν συμφέρον ἔχουσιν ὡς ὁδηγὸν ἐν τῇ

ἐκπληρώσει τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς τὸ δημόσιον. Εἶνε δυνατὸν ὅμως, δυνάμει τῶν κειμένων ἐτι νόμων, νὰ παρακληθῆ ἢ διὰ τοῦ μέσου τούτου τῆς συγκοινωνίας μετὰδοσις κολλητικῶν νοσημάτων, ἐὰν ἐφαρμόζονται συχνότατα μὲν καθαριότης αὐστηρά, εἰς περιστάσεις δὲ καθ' ἃς ἄρρωστοι μεταφέρονται, ἢ ἀπολύμανσις τῶν κοιτωνίσκων δι' ἀποπλύσεων ἀπολυμαντικῶν καὶ ἀποξέσεων ἐτι τῶν τοίχων αὐτῶν τοῦ δαπέδου καὶ τῆς ὀροφῆς, ἢ ἀπολύμανσις τῶν στρωμάτων καὶ λοιπῶν τῆς κλίνης παραρτημάτων ἐντὸς κλιθάνων ἀπολυμαντικῶν, οἷους νὰ ὑποχρεωθῶσιν ἅπασαι αἱ ἐταιρίαι νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις. Διὰ τῶν ἄνω εἰρημένων ἐπίσης ὁ κ. Βάμβας προκαλεῖ τὴν προσοχὴν αὐτῶν τῶν ἐνδιαφερομένων, οἷτινες, ταξειδεύοντες δι' ἀτμοπλοίων, ὀφείλουσι, χάριν τῆς ἑαυτῶν ὑγείας, μετ' ἐπιμονῆς καὶ αὐστηρότητος νὰ ἀπαιτῶσιν ἐν αὐτοῖς πᾶσαν καθαριότητα καὶ τὰ μέσα τῆς προστασίας ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκείων ἀπὸ πάσης τυχόν αἰτίας πρὸς πρόσληψιν νοσημάτων ἄλλων τε καὶ τῆς φυματιώσεως.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΑ

(Μετάφρασις)

ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ Γ'

Αἰπόλος ἢ Ἀμαρυλλίς ἢ Κομαστής.

Γιὰ τὴν Ἀμαρυλλίδα μου τραγοῦδι θεὸν ἄρχισον
βόσκουν μου ἢ γίδαις ἔς τὸ βουνὸ καὶ ὁ Τίτυρος ταῖς παίρνει.

Τίτυρε, ἀγάπη μου γλυκεῖα, βόσκε μου σὺ ταῖς γίδαις
πάρταις ἔς τὴ βρύσι, Τίτυρε, καὶ ἀπ' τὸν ξανθὸ φυλάγου
τὸν τράγο μας τὸ Λιθυκὸ νὰ μὴ σᾶς κερατίση.

ἈΧαριτωμένη Ἀμαρυλλί, ἀπ' τὴ σπηλιά σου πλέον
σὺ δὲν προβάλλεις τὸν γλυκὸ νὰ κράξῃς Ἐρωτά σου ;

Μισεῖς με τάχα καὶ σιμὸς σοῦ φαίνομαι πῶς εἶμαι,
νύμφη, καὶ μακρυπρόσωπος ; θὰ κρεμασθῶ ἔς τὸ τέλος¹.

Δέκα κυδῶνια σουφερα, κύτα, ἀπὸ κεῖ κομμένα²,
ὅπου σὺ μοῦπες, κι' αὔριο θεὸν νὰ σοῦ φέρω κι' ἄλλα.

Τὸν πόνο ἰδὲς ποῦ τὴν ψυχὴ μου τρώγει· ὦ νὰ γενόμουν
μελίσι καὶ βουίζοντας μὲς τὴ σπηλιά σου νᾶλθα.

¹ Προγένειος, mento prominente. Fr.

² Μᾶλα, mala Cydonea. Fr.

τὴ φτέρη καὶ τὸν κίσσερα περνῶντας ποῦ σὲ κρύβει.

Σκληρὸς ὁ Ἐρωτας θεός, ναί, τώρα τὸ γνωρίζω
λιόντισσα τὸν ἐβύζαξε καὶ μέσα ἔς ἄγριο λόγγο,
ποῦ ὄλον κι' ὡς τὰ κόκκαλα βαθυὰ μὲ κατακαίει.

Μάτι γλυκὸ, πέτρα καρδιά, μελανοφρύδα νύμφη,
ἀγάλιασέ με τὸ βοσκὸ νὰ σὲ γλυκοφιλήσω·
θαρρῶ, καὶ τ' ἀδειανὰ φιλιὰ κάποια γλυκάδα κρύβουν.

Λιανὰ λιανὰ τὸ ὄροσερὸ στεφάνι θὰ μαδῆσω,
ὅπου ἀπὸ φύλλα τοῦ κισσοῦ φορῶ ἔς τὴν κεφαλὴ μου,
μὲ σέλινα μυριστικά πλεγμένα καὶ μὲ ρόδα. —

Ἄλοιά μου, ἀλοιά μου, ὁ δύστηχος ! τί μ' ἤρε ; δὲν μ' ἀκούει. —

Θὰ βγάλω εὐθὺς τὴ γοῦνά μου ἔς τὸ κύμα νὰ βουτήσω
κεῖθε π' ὁ Ὀλπις κάθεται καὶ καρτερεῖ τοὺς τούνους,
καὶ ἂν δὲν πεθάνω, πάλι σὺ χαρούμενη θεὸν νᾶσαι.

Τὸ εἶδα, ναί, σὰν ἤθελα νὰ μάθω ἂν μ' ἀγαποῦσες·
δὲν ἄπλωσε, δὲν ἔκρουξε τὸ φύλλο τῆς ἀγάπης¹,
ἀλλ' ὄλο μὲς τὸ χέρι μου καὶ ἀνώφελα ἐμαράθη.

Σωστὰ καὶ ἡ γραῖα μάντισσα μοῦπε, ἢ Παραίβατιδα²,
ὅπου τὰ χόρτα ἐμάζευε ἔς τὸν κάμπο ταῖς προάλλαις,
ποῦ σὺ ποσῶς δὲν μὲ ψηφᾶς κι' ἄς χάνωμαι γιὰ σένα.

Ὀλάσπρη σούχω δίγονη μιὰ γίδα, ποῦ καὶ ἡ κόρη
τοῦ Μέρμωνα, ἢ μελαχροινὴ ζητεῖ μου Ἐριθακίδα,
καὶ θὰ τὴν δώσω, ἀφοῦ καὶ σὺ τόσο σκληρὰ μὲ παίζεις. —

Τὸ δεξιὸ μάτι μου σκιρτᾷ· τάχα θὰ ἰδῶ τὴν κόρη ;
Ἐ τὸν πεῦκο ἐδῶ θὰ στηριχθῶ νὰ γλυκοτραγοῦδῆσω,
ἴσως μ' ἐλεηθῆ· θαρρῶ, δὲν εἶνε ἀπὸ διαμάντι.

Τὴν κόρην ὅταν νύμφη τοῦ ζητοῦσεν ὁ Ἴππομένης³,
μῆλα κρατῶντας ἔτρεχε τὸ δρόμο, κ' ἡ Ἀταλάντη
τὸν εἶδε μόλις κ' ἔρωτας βαθὺς τὴν συνεπῆρε.

Ἀπὸ τὴν Ὀθρον ἔφερεν τὰ βώδια καὶ ὁ Μελάμπους⁴
ἔς τὴν Πύλο· καὶ ἔς τὸν Βιάντα ἔκλιν' εὐθὺς ἡ κόρη⁵,

¹ Τὸ τηλεφίλον, folium papaveris.

² Εἶπε καὶ ἡ γραῖα ἀλήθεια κοσκινούμαντις, ἡ πρᾶν ποιολογεῖσα Παραίβατις.

³ Ἐντεῦθεν ἄρχεται τῆς φθῆς. Σχολ. Ὁ Ἴππομένης μὲ τὰ χρυσὰ μῆλα, ποῦ τοῦ ἔδωσε ἡ Ἀφροδίτη, ἐνίκησε τὴν Ἀταλάντη ἔς τὸ τρέξιμόν καὶ τὴν ἐπῆρε γυναῖκα.

⁴ Πρὸς Ὀδυσσ. Δ, 281, μετάφρ. I. Πολυλά. Βασίλισσα ἔς τὴν Πύλο, τέκνα λαμπρὰ τοῦ ἐγέννησεν ἡ Κλώρις, τὸν Χρομίον, τὸν ἄγριον Περικλύμενον, τὸν Νέ-

μητέρ' αὐτὴ τῆς ξακουστῆς ἔς τὴν γυνῶσι Ἀλφεισιβοίας.

Κι' ὁ Ἄδωνις, ποῦ ἔς τὰ βουνά τὰ πρόβατα ἔβοσκουσε,
μὴ τόσο δὲν ἐτρέλλανε τὴν ὁμορφὴν Ἀφροδίτη,
ποῦ καὶ νεκρός, ἀχώριστος τῆς εἶνε ἀπὸ τὰ στήθη;

Ἦ πῶς ζηλεύω τὸ βοσκό, ποῦ τὸν βαθὺ κοιμᾶται
ὑπνον ἀξύπνητο, καὶ πῶς τὸ τέκνο τῆς Φρονίας,¹
ποῦ ἐχάρη τὰ δὲν ἠμποροῦν οἱ βέβηλοι ν' ἀκούσουν. —

Πονεῖ, πονεῖ μου ἡ κεφαλή, κ' ἐσένα δὲν σέ μέλει.

Ἄς παύσω πλιά, θὰ πέσω ἐδῶ καὶ οἱ λύκοι θὰ μὲ φάνε.

Γλυκὸ τοῦτο ἔς τὸν λάρυγγα σὰν μέλι νὰ σοῦ μένη.

ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ ΙΗ'

Ἐλένης ἐπιθαλάμιος

Ἦ τοῦ Μενελάου τοῦ ξανθοῦ, ἔς τὴ Σπάρτη μιὰν ἡμέρα,
παρθέναις κρίνους δροσεροῦς φορῶντας ἔς τὰ μαλλιά τους
χορὸν ἐμπρός ἔς τὸν θάλαμο τὸν πλουμιστὸν ἐστήσαν,
δώδεκ' ἀνθὸς τῶν κορασιῶν, πρῶτα τῆς Σπάρτης κάλλη,
ὅταν τὴν πολυαγάπητὴ τῆς Λήδας θυγατέρα
γυναῖκα ἐπῆρεν ὁ ξανθὸς νεώτερος Ἀτρεΐδης.
Σ' ἕνα σκοπὸν ὄλαις πλεκτὰ τὰ πόδια τους κρατοῦσαν,
καὶ τὸν ὑμέναιον γλυκὰ τὸ δῶμ' ἀντιβοῦσε.

Ἄ Πολὺ μοῦ ἐδιάσθης, ἀκριβὲ γαμβρέ μου, νὰ πλαγιάσῃς.
βαρὺς εἶσαι ἔς τὰ γόνατα, παραγαπᾶς τὸν ὑπνο;
ἢ μὴ τάχα παράπινες σὰν εἶχες νὰ πλαγιάσῃς;
Ἐπρεπε, ἀφοῦ τ' ὠρέγοςουν, νὰ πᾶς ἐσὺ μονάχος,
καὶ μὲ ταῖς φιλενάδαις του ν' ἀφήσῃς τὸ κοράσι
ἔς τὸ πλάγι τῆς μητέρας του νὰ παίξῃ ὡς ποῦ νὰ φέξῃ
καὶ αὔριο τώρα, κ' ἔπειτα, καὶ ἀπὸ ἕνα ἔς ἄλλο χρόνο,

στορα, καὶ ἀκόμη τὴν πολυθαύμαστη Πηρῶ, ποῦ τὴν ζητοῦσαν ὄλοι ἀπ' ὄλα τὰ
περίχωρα τὴν εἶδε ὁ Νηλέας ἔς ὅποιον τοὺς ταύρους θάπαιρνε τοῦ Ἰφίκλου ἀπ'
τὴν Φυλάκη, καὶ αὐτὴ ἦσαν δυσκολόπαρτοι καὶ ἀπ' ὄλους ἅγιος μάντις (ὁ Με-
λάμπος, ἀδελφὸς τοῦ Βιάντος, ποῦ ἐζητοῦσε τὴν Πηρῶ) ἐτόλμησε κ' ἐδέχθηκεν
ἐκεῖθι νὰ τοὺς πάρῃ.

¹ Ὁ τὸν ἄτροπον ὑπνον ἰαῶων Ἐνδυμίων.

² Ἰασίων υἱὸς ἦν Μίνωρος καὶ Φρονίας Νύμφης. Τούτῳ ἐν λειμῶνι κοιμημένῳ
ἡ Δημήτηρ συνῆλθε καὶ ἔτεκε τὸν Πλοῦτον.

δική σου εἶνε, Μενέλαε, εἶνε δική σου ἡ νύμφη.
Γαμβρὲ καλότυχε, θεὸς σοῦ εὐχθήθη καλὴν ὦρα,
ἔς τὴν Σπάρτην ὅταν ἤρχοςουν ποῦλθαν κ' οἱ ἄλλοι πρῶτοι
τὸν Δία θάχης πεθερὸ ἔς τοὺς ἡμιθέους μόνος.
Κόρη, Μενέλαε, τοῦ Διὸς ἐπλάγιασε σιμά σου,
π' ἄλλη παρόμοια δὲν πατεῖ τὴν γῆν τῆς Ἀχαΐας
θαῦμα θάνατι τὸ τέκνο σας, ἂν μοιάζῃ τῆς μητέρας.
Ὅλαις ἐμεῖς ἡ ὀμήλικαις, ποῦ ἔς ταῖς ὀχθιαῖς τοῦ Εὐρώτα
ἔς τὸν ἴδιο κάμπο παίζομε σὰν ἄνδρες ἀλειμμέναις,
διακόσιας κόραις εἵμασθε, ὄλαις ἔς τῆς νιότης τ' ἄνθη,
ἀλλὰ μ' ἐκείνην οὔτε μιὰ νὰ συγκριθῇ ἔς τὰ κάλλη.
Καθὼς λαμπρὸ τὸ πρόσωπο τῆς Χαραυγῆς προβάλλει,
κ' ἡ ἄνοιξις μὲ τ' ἄνθη τῆς καθὼς ξεχειμωνιάζει,
ὅμοια μαζί μας ἔλαμπε κ' ἡ χρυσομάλλα Ἐλένη.
Καθὼς τοῦ κάμπου στολισμὸς τ' ἀστάχια μεγαλόνουν,
κι' ἄτι ἀμαξιοῦ θεσσαλικὸ καὶ κήπου κυπαρίσσι,
ὅμοια τῆς Σπάρτης στολισμὸς εἶνε ἡ ῥοδάτη Ἐλένη.
Οὔτ' ἄλλη μὲ τὰ γνέματα ἔργα παρόμοια πλέκει,
οὔτε πανὶ λεπτότερα πλεγμένο μὲ σαῖτα
ἔκοφεν ἄλλη ἔς ἀργαλειὸ ἀπ' τὰ μακρὰ του ξύλου
ἀλλ' οὔτε λύραν ἠμποροῦν ὅμοια νὰ κρούσουν ἄλλαις
τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τῆς Λητοῦς τὴν κόρη τραγουδῶντας,
ὡς τούτη, ποῦ ἔς τὰ μάτια τῆς ἔρωτες μύριοι πνεῦνοι.
Ὁραία κόρη, τώρα σὺ ἔς τὸ σπῆτι σου θὰ ὀρίζῃς,
ἐμεῖς ἔς τὸν κάμπο μας πρῶι, ἔς τῶν λιθαδιῶν μας τ' ἄνθη,
θὰ πᾶμε γλυκομύριστα νὰ κόψωμε στεφάνια,
πολὺ κ' ἐσένα, Ἐλένη μου, πολὺ γλυκοθυμῶντας,
ὡσὰν ἀρνάκια ποῦ ποθοῦν τῆς μάννας τὸ μαστᾶρι.
Γιὰ σένα πρῶτην πλέκοντας στεφάνι ἀπὸ τριφύλλι
ἔς τοὺς κλώνους θὰ τὸ βάλωμε τοῦ δροσεροῦ πλατάνου,
καὶ γιὰ σέ πρῶτην παίρνοντας ἀπ' ἀργυρὸ λαγῆνι
θὰ στάξωμε ἀπ' τὸ λάδι του ἔς ταῖς βίξαις τοῦ πλατάνου,
καὶ λόγι' αὐτὰ τοῦ πόθου μας θὰ γράψωμε ἔς τὸ δένδρο
«Διαβάτη, σέβας φέρε μου φυτό εἶμαι τῆς Ἐλένης.»
Χαρά σου, καλοπένθερε γαμβρέ μου, καὶ σὺ, νύμφη.
Τέκνα καλὰ ἡ φιλόστοργη Λητώ νὰ σᾶς χαρίσῃ,
κ' ἔρωτα πάντοτ' ἀφθαρτον ἡ Κύπρις Ἀφροδίτη,
καὶ ὁ Ζεὺς, τοῦ Κρόνου υἱὸς ὁ Ζεὺς ἀστέρευτα τὰ πλοῦτη,

ἀπὸ εὐγενεῖς εἰς εὐγενεῖς καὶ πάλιν νὰ περάσουν.
Χαρήτε τὴν ἀγκαλιαστοὶ τὸν πόθο τῆς ἀγάπης
καὶ πάλι μὴ ἀστοχῆσετε πρῶτὸν νὰ σηκωθῆτε.
Θάλλωμε χάρμα καὶ ἐμεῖς, ὡς τῆς αὐγῆς τ' ὄρνιθι
λαλήση ἀνασηκόνοντας τὸ πλουμιστὸ κεφάλι.
Ἦμην Ἰμμένας, καὶ σὺ χαίρου γι' αὐτὸν τὸν γάμο.»

Γεώργ. Καλοσγοδρός

ΦΑΙΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

(ΔΕΛΤΙΟΝ τῶν κατὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ὀργανικὴν φύσιν ἐν τῷ
ἀθηναϊκῷ λεκανοπεδίῳ περιοδικῶν φαινομένων).¹

Νοέμβριος 1891

(Κατὰ τὴν γρηγοριανὴν χρονολογίαν)

1. Τὰ πορτοκάλια τὰ ἀειγλυκα (κοινῶς λεγόμενα *rodolce* ἢ *som-predolci* τῶν Ἰταλῶν, καρποὶ τοῦ *Citrus Aurantium varietas sacharina* κατὰ τὸν Ὀρφανίδην), εἶνε ὄριμα.
2. Ὁ Κρόκος ὁ ἑλληνικὸς (*Crocus sativus Græcus Chapp.* ἢ *C. Cartwrightianus Herb.*) ἄρχεται ν' ἀνθῆ.
7. Ἀρχὴ τῆς ἀρώσεως τῆς γῆς καὶ τῆς σπορᾶς τῆς κριθῆς καὶ τοῦ σίτου εἰς τὰ περὶ τῶν Ἀθηνῶν.
17. Ἐμφάνεια νέας γενεᾶς τῶν Λεπιδόπτερον ἐντόμων τῶν καλουμένων *Πορτία τῆς κράμβης* (*Pontia Brassicæ*) καὶ *Φάρησσα τοῦ κάρδου* (*Vanessa cardui*). Ἐκζυμοῦσι τὸ νέκταρ (μέλι) ἐκ τῶν ἀνθέων τῆς Ζιννίας τῆς κομψῆς (*Zinnia elegans*) καὶ τῆς Ταγητείας τῆς διεστηκυίας (*Tagetes patula*), εἰσέτι ἠνθισμένων ἐν τοῖς κήποις καὶ συντελοῦσιν οὕτως εἰς τὴν γονοποιαν τῶν φυτῶν τούτων. Δέον δὲ νὰ καταστρέφονται τὰ λεπιδόπτερα ταῦτα, καθότι αἰχμάμπαι αὐτῶν εἰσι κατὰ τὸ ἔαρ λίαν ἐπιθλαβεῖς ἐν τοῖς λαχανοκήποις.
18. Τὰ πορτοκάλια τὰ κοινὰ (καρποὶ τοῦ *Citrus Aurantium var. vulgaris*) ὄριμα, ἀλλ' ἰκανῶς ὄξυνά εἰσέτι. Ἐπίσης τὰ *μανδαρίνια* (καρποὶ τοῦ *Citrus nobilis Lour.*) εἰσιν ὄριμα.

¹ Τοιαῦτα δελτία θὰ δημοσιεύωνται εἰς τὸ ἐξῆς τακτικῶς κατὰ μῆνα χάριν τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν κηπουρικὴν καὶ ἀνθοκομίαν, εὐμενῶς παραχωρούμενα ἡμῖν παρὰ τοῦ σοφοῦ βοτανικοῦ κ. Θ. Χελδράχ.

20. Διάφορα δένδρα, ἰδίως ἡ *Λεύκη ἢ κοινὴ* (*Populus alba L.*) καὶ ἡ *Μωρέα* (*Morus alba*), ἀποβάλλουσι τὰ φύλλα αὐτῶν.
Διατελοῦσιν εἰς ἀνθῆσιν καθ' ἕλον τὸν μῆνα Νοέμβριον τὰ ἐξῆς φυτὰ:

Α' αὐτοφυῆ¹

- Κερωνία ἢ κοινὴ (*Ceratonia Siliqua L.*)
- * Ταράξακον τὸ γύμνακον (*Taraxacum gymnanthum Link.*)
- * Σόγγος ὁ λαχανερός (*Sonchus oleraceus L.*)
- * Σόλανον τὸ μέλαν (*Solanum nigrum L.*)
- * Στραμόνιον τὸ κοινόν (*Datura Stramonium L.*)
- Κυκλάμινος ὁ ἑλληνικὸς (*Cyclamen Græcum Link.*)
- * Πολύγωνον τὸ χάρτιον (*Polygonum pulchellum Loisl.*)
- Κρόκος ὁ ἑλληνικὸς (*Crocus sativus græcus Chapp.*)
- Μερενδερεια ἢ ἀττικὴ (*Merendera Attica Boiss.*) κτλ.

Β' κηπευτὰ

- * Ἄλυσσον τὸ παράκτιον (*Alyssum maritimum L.*)
 - Ἴον τὸ εὖσομον (*Viola odorata L.*)
 - * Ἀβούτιλον τὸ κατὰγραφον (*Abutilon striatum*) καὶ ἄλλα εἶδη τοῦ αὐτοῦ γένους.
 - Σχίνος τὸ Μούλι (κοινῶς Πιπεριά, *Schinus Molle*).
 - * Ροῦς τὸ λυγοσιδές (*Rhus viminalis*).
 - Ἀκακία ἢ Φαρνεσιανή (*Acacia Farnesiana*).
 - * Ροδέα ἢ βεγγαλικὴ (*Rosa Bengalensis* καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη.
 - Ἐριβοτρυά ἢ Ἰαπωνικὴ (*Eriobotrya Japonica*, κοιν. Μεσπιλιά).
 - Πύρεθρον τὸ Σινικόν καὶ τὸ Ἰνδικόν (*Pyrethrum Sinense*, *P. Indicum*, κοινῶς Ἀγιοδημητριάτικα).
 - * Δαλεῖα ἢ εὐμετάβολος (*Dahlia variabilis*).
 - * Ζιννία ἢ κομψή (*Zinnia elegans*).
 - * Ταγητεία ἢ διεστηκυία (*Tagetes patula*).
 - * Τέκομα τὸ ἀκρωτηριανόν (*Tecoma Capensis*).
 - Στραμόνιον τὸ δεινρῶδες (*Datura arborea*).
 - * Σόλανον ἢ Μελιτζάνα (*Solanum Melongena*).
 - * Σόλανον ἢ Ψευδοπιπερέα (*Solanum Pseudocapsium*).
 - * Λυκοπερικόν ἢ Τομάτα (*Lycopersicum esculentum*).
 - * Καύστικόν τὸ ἐπέτειον (*Capsicum annum*, κοινῶς πιπεριά).
- ¹ Ὅσα εἶδη σημειρῶνται δι' ἀστερίσκου ἦσαν ἤδη εἰς ἀνθῆσιν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον καὶ παρατείνουσιν αὐτὴν καὶ κατὰ τὸν Νοέμβριον.

- * Ἐλελίσφακος ὁ τοῦ Γραχαμίου (Salvia Grahami).
- * Ἐλελίσφακος ὁ μεξικανός (Salvia Mexicana).
- * Ὠκίμον τὸ βασιλικόν (Ocimum basilicum).
- * Θαυμαστή ἢ Ἰαλάππη (Mirabilis Jalappa, κοινῶς *Δελινόν*).
- * Μολύβδαινα ἢ ἀκρωτηριανή (Plumbago Capensis).
- * Γομφραΐνα ἢ σφαιροειδής (Gomphrena globosa).
- * Κίκι ἢ κοινή (Ricinus communis).

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 19/1 Δεκεμβρίου 1891.

Θ. Χελδράιχ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Νοέμβριος 1891

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Δύο κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα συνεκροτήθησαν συνεδρίαί τοῦ Συλλόγου.

Ἦρξαντο κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα τὰ ἀναγνώσματα, ἐγένοντο δὲ τὰ ἐξῆς :

Ὁ κ. Ἀριστομένης Προβιλέγιος, τακτικὸν μέλος, ἀνέγνω ποίημα «ὁ ἄγγελος τῆς ἐν Μαρθῶνι νίκης».

Ὁ κ. Φιλοποίμην Παρασκευαΐδης παρέδρον μέλος ἀνέγνω διάφορα αὐτοῦ ἔργα ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐλπὶς.

Ὁ κ. Δημήτριος Α. Κορομηλᾶς τακτικὸν μέλος ἀνέγνω κωμειδύλλιον αὐτοῦ εἰς τρεῖς πράξεις τὸ Ἐκκρεμὲς διαζύγιον.

Ὁ κ. Ἀχιλλεὺς Παράσχος παρέδρον μέλος ἀνέγνω ἐλεγεῖον εἰς τὴν μεγάλην Δούκισσαν Ἀλεξάνδραν.

Ὁ κ. Σπυρίδων Π. Λάμπρος τακτικὸν μέλος ἀνέγνω ἀποκαλύψεις ἐπὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ῥήγα.

Ἦρξαντο τὰ μαθήματα τῆς ἐν Ζακύνθῳ συστάσεως ὑπὸ τοῦ Συλλόγου σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν, παραχωρηθέντων πρὸς τοῦτο τῶν ἰσογειῶν ἠωματίων τοῦ οἴκου τοῦ ἐπιφανοῦς Ζακυνθίου ποιητοῦ Ὀύγου Φωσκόλου, ἐνθα καὶ ἡ Φωσκολιανὴ βιβλιοθήκη.

Διὰ Β. Διατάγματος ὑπὸ χρονίαν 19 Ὀκτωβρίου 1891, δημοσιευθέντος ἐν τῷ φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τῆς 9 Νοεμβρίου, ἐνεκρίθη ὁ κανονισμὸς τοῦ Συλλόγου.

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πρώην αὐτοκράτορος τῆς Βραζιλίας **Δὸν Πέτρου** ἐπιτίμου μέλους, ὁ Σύλλογος ἐψήφισε νὰ σπλῶσι τὰ συλλυπητήρια αὐτοῦ πρὸς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Κόμησσαν δ' Ἐ.

Οἱ μέχρι τέλους Νοεμβρίου ἐγγραφέντες μαθηταὶ ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Ἀπόρων Παιδῶν Ἀθηνῶν ἀνῆλθον εἰς 1100, ὁ δὲ μέσος ὄρος τῆς ἐσπερινῆς φοιτήσεως ἦν 540.

Ἐψηφίσθησαν νέα μέλη, παρέδρα μὲν οἱ κκ. Μ. Ἀθέρωφ, Γ. Ἀνδρικόπουλος, Ἰ. Ἰσηγιῆς, Α. Ἠπίτης, Δ. Καλλέργης, Λ. Κουντουριώτης, Δ. Μπαλάνος, Ν. Παπούδωφ, Γ. Τραπάντζαλης, Κ. Μαρούδης, Ἰ. Θεολόγης, Σ. Τυπάλδος, ἐπίτιμον ὁ κ. Βλαδᾶν Γεώργεβιτς, ἀντεπιστέλλοντα δ' ἐν Τεργέστη μὲν οἱ κκ. Α. Οἰκονόμου καὶ Ἰ. Κοντουμᾶς, ἐν Σύρῳ δ' ὁ κ. Α. Μάτσης.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Τμῆμα Φυσιογνωστικόν. Συνεκρότησε δύο συνεδρίας. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην προέβη εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας αὐτοῦ, ἐκλεξάμενον πρόεδρον τὸν κ. Γ. Α. Μακκᾶν, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Ἐμμ. Δραγούμην καὶ γραμματεὰ τὸν κ. Μιλτ. Θάλην, κατόπιν δ' ἐπεψήφισε τὸν ὀργανισμόν αὐτοῦ. Ὁ κ. Ἰω. Βάμβας ὠμίλησε περὶ τῶν τρόπων τῆς μεταδόσεως τῆς φυματιώσεως καὶ περὶ τῶν μέσων, ὅσα ἔχομεν πρὸς παρακάλυψιν αὐτῆς, ἰδίως δὲ ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις. Ὁ κ. Θεόδ. Χελδράιχ προέτεινεν ὅπως τὸ τμῆμα ἀναλάβῃ τὴν σύνταξιν παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς φαινομενολογίας τῆς Ἀττικῆς, ὅπερ καὶ ἐγένετο δεκτόν, τοῦ κ. Χελδράιχ δηλώσαντος ὅτι ἀναλαμβάνει τὰ τῆς φυτικῆς φύσεως, αἵτινες ἀπεφασίσθη καὶ νὰ δημοσιεῦνται ἐν τῷ περιοδικῷ.

Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν συνεδρίαν ὁ προεδρεύων ὑπέβαλεν εἰς τὸ τμῆμα τὰ ἄρτι ὑπὸ τοῦ χειρουργοῦ κ. Κ. Λάμπρου δημοσιευθέντα βιβλία «Ἐκθεσις περὶ τῶν ἐν τῇ χειρουργικῇ κλινικῇ τοῦ κ. Ἀρεταίου γενομένων» καὶ «περὶ Μυξοιδήματος». Ὁ κ. Χελδράιχ ὑπέβαλε τὸ δελτίον τῶν φαινομενολογικῶν παρατηρήσεων τοῦ Νοεμβρίου. Ὁ κ. Δευτεραῖος εἶπέ τινα περὶ τῆς πορείας τῆς νόσου εὐλογίας, ἥτις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνέσκηψεν εἰς Ζαγόριον τῆς Ἠπείρου καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰωάννινα καὶ κατόπιν εἰς Φιλιππιάδα, ἐξ ἧς μετεδόθη εἰς Ἄρταν. Ἐκ τῆς Ἄρτης δὲ μετεδόθη εἰς Λευκάδα, ὅπου δύο μόνον κρούσματα ἐγένοντο καὶ ἐντεύθεν εἰς Κέρκυραν, ὅπου ὅμως ἐγένοντο πάμπολλα κρούσματα καὶ μετ' ἐκείνην χαρακτηριστῆρα καὶ θνησιμότητα 15—18%. Ἐκ Κερκύρας μετεδόθη εἰς Πάτρας, ὅπου ὅμως ἐσταμάτησε. Μετὰ τοῦτον ὁ κ. Α. Χρηστομάνος ὠμίλησε περὶ τῶν ὑδάτων τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς.

Νομικὸν τμῆμα καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Καὶ τοῦτο τὸ τμῆμα δις συνήλθεν εἰς συνεδρία. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐγένοντο αἱ ἀρχαιρεσίαι, καθ' ἃς ἐξελέγη πρόεδρος μὲν ὁ κ. Ν. Δαμασκηνός, ἀντιπρόεδρος

ὁ κ. Γ. Ἀγγελόπουλος καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Δημ. Ἡλιόπουλος, καὶ ἐπεψήφισθη ὁ ὄργανισμός. Ὁ κ. Στ. Βάλλης προέτεινεν ὅπως τὸ τμήμα προκαλέσῃ διαγώνισμα, θέμα ἔχον τὴν ὑπὸ νομικὴν καὶ πολιτικὴν ἔποψιν ἐρμηνεῖαν τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων Πολιτείας. Τὸ τμήμα παρεδέξατο τὴν πρότασιν, ἐγκριθέντος δὲ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου καὶ ποσοῦ χιλίων δραχμῶν ὡς βραβείου, θὰ κανονισθῶσι προσεχῶς οἱ ὄροι.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδρίᾳ ὁ μὲν κ. Σίμος Μπαλάνος ὠμίλησε περὶ τῆς τροποποιήσεως τοῦ νόμου τῆς φορολογίας τῶν δικηγόρων, ὁ δὲ κ. Ἐπ. Ἐμπειρικός περὶ τῆς ἀφομοιώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ νόμου περὶ συγκρούσεως τῶν πλοίων πρὸς τὸν ἀγγλικόν. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν προτάσεων θέλει προκληθῆ συζήτησις εἰς προσεχῆ συνεδρίαν.

Τμήμα Καλῶν Τεχνῶν. Ἀπαξ συνήλθεν εἰς συνεδρίαν. Ἐξελέξατο πρόεδρον τὸν κ. Α. Ρ. Ραγκαβῆν, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Α. Α. Σούτσον καὶ γραμματέα τὸν κ. Α. Φιλαδέφει. Ἐπεψήφισε τὸν ὄργανισμὸν αὐτοῦ. Ὑπεβλήθησαν δὲ προτάσεις περὶ συστάσεως μονίμου καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως καὶ περὶ ἐπαναφορᾶς τῶν δημοσίων συναυλιῶν, ἐφ' ὧν ληφθήσεται προσεχῶς ἀπόφασις.

Τμήμα Φιλολογικὸν καὶ Ἀρχαιολογικόν. Συνήλθεν ἅπαξ εἰς συνεδρίαν. Ἐψήφισε τὸν ὄργανισμὸν αὐτοῦ καὶ προέβη εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας, ἐκλεξαμένον πρόεδρον μὲν τὸν κ. Ἰω. Πανταζίδην, ἀντιπρόεδρον δὲ τὸν κ. Ν. Γ. Πολίτην καὶ γραμματέα τὸν κ. Θεόδωρον Βελλιανίτην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΡῆ Ποιήματα Τόμος Ε' Φασουλῆς φιλόσοφος. Ἀθήνησιν. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀδελφῶν Περρῆ. 1891.

Ὅτως ἐπιγράφεται ὁ ἄρτι ἐκδοθεὶς νέος τόμος τῶν ποιημάτων τοῦ κ. Σουρῆ, ἔνθα ὁ ποιητὴς ὑποδυόμενος τὸ προσωπεῖον τοῦ Φασουλῆ, πικροχόλως φιλοσοφεῖ ἐπὶ τῶν ἐγκρασιῶν μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ δηκτικῆς εἰρωνείας καὶ ἐπιχαρίτου στιχοουργίας. Περὶ τῶν νέων τούτων ἔργων τοῦ Σουρῆ ἐλπίζομεν νὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς ἐν τῇ Παρνασσῷ ἐκτενῆ ἀνάlysιν.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ Σκαριφήματα ἐκ τοῦ ἀνά τὸν Αἴμον ταξιδίου μου. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τῆς Βασιλ. Τυπογραφίας Ν. Γ. Ἰγγλέση. 1891.

Ὁ καλλιτέχνης συγγραφεὺς τοῦ κομφῶς ἐκτετυπωμένου βιβλιαρίου τούτου, λησμονήσας, ὡς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ, νὰ παραλάβῃ τὴν πιξίδα του, ἀπεφάσισε νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐντυπώσεων του ἐκ τοῦ μέχρι Ρουμανίας ταξιδίου του, ὅπου μετέβη ὡς μέλος τῆς πεμφθείσης εἰς τὸ ἐν Γιουργέβω συνέδριον ἐπιτροπῆς ἐλλήνων σπουδαστῶν. Αἱ σημειώσεις αὗται εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐρριμμέναι ἀλλὰ μετὰ γλαφυρότητος γεγραμμέναι, ἀναγινώσκονται εὐχαρίστως καὶ μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος.